

การทดลองการถ่ายทอกรมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

ปริญญาณิพนธ์

ของ

อำไพ มหาสิทธิ์ระกุล

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2525

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาปริญญาบัตรฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

Don M. ประธาน

Don M. ประธาน

Luca:oo Jua กรรมการ

Luca:oo Jua กรรมการ

M. J. Jua กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาบัตรฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยของภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เป็นโครงการใหญ่ ที่ทำการทดลองศึกษาเพื่อให้คนไทยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนทั่วทุกภาค ในประเทศไทย สำหรับปริญญาบัตรฉบับนี้ศึกษาเฉพาะจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออก โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สวนา พรพัทธกุล เป็นประธานโครงการ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านประธานโครงการ เป็นอย่างสูงที่กรุณาอนุญาตให้ดำเนินงานวิจัย ตามโครงการนี้ได้ และกรุณาเป็นประธานควบคุมปริญญาบัตรฉบับนี้ พร้อมทั้งนี้ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นवलระอ อสุภานล ที่กรุณาเป็นกรรมการควบคุมปริญญาบัตรฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงไปก็ด้วยดี

โครงการนี้ได้รับเงินอุดหนุนส่วนหนึ่งจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้ ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ อาจารย์บุษพรณ ศิริวงศ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ และติดต่อ วิทยากรให้ในการทดลองวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณ อาจารย์สมนึก บุญจิต ที่กรุณา ให้คำปรึกษาแนะนำในการติดต่อวิทยากร

ขอขอบพระคุณ อาจารย์อมรรักษ์ ถนอมสิน อาจารย์สุชาวรักษ์ สุกนรักษ์ อาจารย์วิทยา ไทยทรง อาจารย์วิชัย กุชนะพันธ์ อาจารย์สมหวัง วิเชียรพันธ์ อาจารย์วินัย วิเศษรักษ์ อาจารย์มานพ สัตย์อุ้ม อาจารย์นัคร เมื่อนำผล อาจารย์ชงชัย มีจันเพ็ชร อาจารย์บุญภูมิ นักเสียง คุณมงคล ชุมณี และ คุณณรงค์ มีจันเพ็ชร ที่กรุณาให้คำปรึกษาและเสียสละเวลาเป็นวิทยากรในการถ่ายทอด มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่นักเรียนในการทดลองวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณ คณะวิทยากรในการละเล่นเพลงพื้นเมือง มี คุณแพทย์พิทยทรวง เขมะรัตน์ คุณลุงแหว มากสิน คุณป้าแดงอ่อน คุณแหว่ คุณลุงปราชญ์ มากสิน คุณป้าอ่อง นาสวน

คุณลุงเปือก นาสวน ที่กรุณาเสียสละเวลามาเป็นวิทยากร

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการโรงเรียนท่าใหม่ "พุทธสวัสดิ์ราษฎร์นุกูล"
ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี และผู้อำนวยการโรงเรียน
ชลุชรัชดาภิเษก ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์สถานที่และกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัย
และขอขอบพระคุณ อาจารย์ศิริวรรณ แฉ่นผา และอาจารย์มณฑา ภูชนะพันธ์ ที่กรุณา
อำนวยความสะดวก และให้ความช่วยเหลือลดการทลของวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนขอขอบคุณ
คณะอาจารย์และนักเรียนที่กรุณาให้ความร่วมมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี
ท้ายสุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ พี่ ๆ และน้อง ๆ ที่สละกำลังกาย
กำลังใจ และกำลังทรัพย์ ให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

อำไพ มหาสิทธิ์ระกูล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาก่อนหน้า	9
ความสำคัญของการศึกษาก่อนหน้า	9
ขอบเขตของการศึกษาก่อนหน้า	9
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	11
2 เอกสาร และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
วัฒนธรรม	13
ทัศนคติ	20
การอยู่กายพักผ่อน	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
สมมติฐานในการศึกษาก่อนหน้า	31
3 วิธีดำเนินการวิจัย	33
กลุ่มตัวอย่าง	33
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	33
วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล	37
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	38
4 ผลการค้นคว้า	41
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	41
สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	41
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	42

บทที่	หน้า
5 บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	49
บทย่อ	49
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	49
วิธีดำเนินการวิจัย	49
การวิเคราะห์ข้อมูล	50
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	51
อภิปรายผล	52
ข้อเสนอแนะ	55
บรรณานุกรม	56
ภาคผนวก	63

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 คำสถิติพื้นฐานของคะแนนความรู้ ความเข้าใจ ในมรรคทาง วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนดำเนินการทดลองและ ภายหลังการทดลอง	43
2 คำสถิติพื้นฐานของคะแนนทัศนคติ ต่อมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนดำเนินการทดลอง และภายหลังการ ทดลอง	44
3 คำนัยสำคัญของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ของคะแนนความรู้ ความเข้าใจ ในมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง	45
4 เปรียบเทียบความแตกต่าง ของค่าเฉลี่ยที่ปรับแล้วเป็นรายคู่ของ คะแนนความรู้ ความเข้าใจ ในมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของ กลุ่มตัวอย่าง	46
5 คำนัยสำคัญของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ของคะแนนทัศนคติ ต่อมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง	47
6 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่ปรับแล้วเป็นรายคู่ ของ คะแนนทัศนคติต่อมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง	48

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การที่บุคคลจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อถ่ายทอดความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการจัดระเบียบทางสังคมเพื่อเป็นแนวทางกำกับพฤติกรรม ของแต่ละบุคคล ตลอดจนเพื่อให้นักเรียนรู้ใหม่หรือสมาชิกใหม่ ได้เรียนรู้ระเบียบของสังคมควย (อานนท์ อภาภิรม 2514 : 12) ซึ่งสังคมมนุษย์แต่ละแห่งย่อมมีลักษณะพิเศษของตนเอง และแตกต่างจากสังคมอื่น บรรดาสมาชิกทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ต่างก็มีแบบแผนเกี่ยวกับความเป็นอยู่หรือวิถีแห่งชีวิตเป็นแบบเดียวกันในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นต้นว่า วิธีการเลี้ยงดูเด็ก วิธีการให้อาหาร วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งที่เข้าใจว่าเกี่ยวข้องกับชีวิตของพวกเขา วิธีการเกี่ยวกับการแสวงหาความสุขกายสบายใจภายหลังจากการคร่ำเคร่งกับงานในหน้าที่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้คนในสังคมแต่ละแห่งทำกันเป็นหมู่พวก และทำไปตามแบบอย่างที่เราเรียกว่า "วัฒนธรรม" ซึ่งใ้ปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมา (ประสาธ หลักศิลา มมป. : 8)

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อันใ้แก่นขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ซึ่งคนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามโดยสืบทอดกันมา และรวมทั้งความเคยชิน ความเชื่อ และค่านิยม (ยุทธ ศักดิ์เกษม 2515 : 5) ทั้งนี้วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องผูกพันบุคคลในกลุ่มไว้ด้วยกัน วัฒนธรรมที่คนไทยถ่ายทอดสืบทอดกันมา มีมากมายหลายประการ เช่น การถ่ายทอดพิธีกรรมต่าง ๆ นับว่ามีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการ (วิจิตรวาทการ 2505 : 218 - 219) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญต่อความเป็นชาติมาก เพราะไม่เพียงแต่เป็นเครื่องหมายภายนอกที่แสดงแก่โลก ว่าชาติใดมีการเจริญเติบโตเท่านั้น แต่มีผลลึกซึ้งถึงจิตใจของบุคคล ทั้งยังเป็นเครื่องผูกพันศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญงอกงาม และความมั่นคงแข็งแรงของชาติ นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ (นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ มมป. : 4) ได้กล่าวถึงความ

สำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อความเป็นชาติไว้ 3 ประการ คือ

1. เป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นอยู่ ความเจริญ และเชิดชูเกียรติของบุคคลและชาติ
2. เป็นเครื่องแสดงถึงบุคลิกลักษณะของประเทศชาติ และเป็นสิ่งเชื่อมโยงงานของชาติ
3. เป็นเครื่องมือสำคัญในการกลมเกลียวให้ประเพณีปฏิบัติเป็นไปตามทำนองคลองธรรม รักหมู่ รักคณะ ส่งเสริมความกตัญญูในกิจการกระทำ และดำรงอยู่ของชีวิต

ชาติใดไม่กระตือรือร้นเอาใจใส่ในวัฒนธรรมของชาติ และไม่รู้จักทำให้สภาพแห่งวัฒนธรรมของตนมีความเจริญงอกงาม ชาตินั้นก็ถึงแก่ความเสื่อมและสิ้นชาติไปในที่สุด และจะไม่มีบุคลิกลักษณะแห่งชาติของตนอีกต่อไป (เสฐียรโกเศศ 2516 : 107 - 108) ทั้งนี้ได้ปรากฏให้เห็นจริงในปัจจุบันแก่ชาติเพื่อนบ้านของไทยแล้วว่า ชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ชาติหนึ่งในเอเชีย ซึ่งมีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติหลายประการตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะมีวัฒนธรรมจากสังคมอื่นเข้ามาผสมผสานก็ตาม แต่ลักษณะที่เด่นชัดโดยเฉพาะทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็ยังคงอยู่ (สมบูรณ์ แก่นตะเคียน 2519 : 1, 20) วัฒนธรรมของชนชาวไทยโดยส่วนรวมแล้วเหมือนกัน เช่น การดำเนินชีวิต ภาษาที่พูด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมย่อย (Subculture) ตามภูมิภาคหรือตำบลหมู่บ้านต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกันออกไปในลักษณะปลีกย่อย เช่น การพอรำทางภาคเหนือ การเล่นโนราห์ทางภาคใต้ เป็นต้น คำว่าเกี่ยวทางภาคกลาง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยทั้งสิ้น อานนท์ อารามิรม (อานนท์ อารามิรม 2515 : 43) ได้แบ่งเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยไว้ 4 ประการ

ประการแรกเกี่ยวกับ การทำบุญและประกอบกรกุศล คนไทยเชื่อในกฎแห่งกรรมและสังสารวัฏ จึงนิยมทำบุญ เพื่อให้ได้ความสุขทางใจ และสะสมกรรมดี เพื่อประโยชน์ในกาลข้างหน้า

ประการที่สอง ความสนุกสนาน เบิกบานใจ ประกอบกับความสมบูรณ์
ของประเทศ จึงทำให้คนไทยไม่ต้องเคียดแค้นในการประกอบอาชีพ

ประการที่สาม เกี่ยวกับความเป็นไท ความเป็นชาติเอกราชอันเป็น
รากฐานมั่นคงของวัฒนธรรมไทย เนื่องจากประเทศไทยไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้น
ประเทศในตะวันตกเลย ดังนั้นความเป็นไทของคนไทยนี้เองที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์
ของมรดกวัฒนธรรมไทยไว้ได้จนบัดนี้

ประการสุดท้าย พิธีกรรม งานพิธี แสดงออกถึงความมีหน้ามีตา มัก
แสดงออกในทางความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ
วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คนสร้างขึ้น ไม่ใช่เกิดขึ้นเอง เพราะฉะนั้นจึงต้องมี
ความเป็นไปเหมือนกับคนที่เป็นผู้สร้างขึ้นมา (เสฐียรโกเศศ 2516 : 13) ซึ่งจะ
เห็นได้จากสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่อยู่ในทศพิธราชธรรม
จึงทรงทำให้ข้าราชการบริพาร และชาวเมืองอยู่ในศีลธรรม บ้านเมืองในสมัยนั้นจึง
เจริญรุ่งเรืองทั้งทางกานศิลปะและวิทยาการ ถึงแม้ว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไทย
ได้เสียกรุงให้แก่พม่า ซึ่งพม่าได้กวาดต้อนผู้มีความรู้ รวมทั้งศิลปินไปพม่า แต่ศิลปะ
ที่มีค่าของเรายังคงอยู่ เพราะเราสร้างขึ้นมาด้วยจิตใจที่ผ่องใสศรัทธาเราประทับใจ
โบสถ์วิหารของเราด้วยฝีมือศิลปะอันล้ำค่า แม้ศิลปินผู้สร้างสรรจะพลัดพรากและล่องลับ
ไปแล้วก็ตาม แต่เรายังรักษาศิลปะของเราไว้ประทับใจชาติได้ นับได้ว่าเป็นการรักษา
เอกลักษณ์ของชาติไว้ได้อย่างแท้จริง (ละออ การุณยวณิช มมป. : 20 - 21)

แต่ปัจจุบันนี้สภาพสังคมไทยสับสนวุ่นวาย มีการแข่งขันกันในทุก ๆ ด้าน ทั้ง
ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพ ทั้งนี้อาจจะเป็นผลเนื่องมาจาก
การรับเอาอารยธรรมของประเทศตะวันตกเข้ามาเป็นแบบแผน ทั้งทางด้านการเมือง
การปกครอง การศึกษา และเศรษฐกิจมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2475 ยังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบ
ประชาธิปไตย อันเป็นแนวทางการปกครองแบบตะวันตก จึงเป็นผลให้อารยธรรม

ตะวันตกเข้ามาอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยอารยธรรมเหล่านั้นได้หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วและมากขึ้นตามลำดับ จึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างปัญหาให้แก่สังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางค่านิยมประเพณี (ภุมเรียง อริยกะบุตร 2513 : 2) ไม่ว่าจะผ่านทางค่านิยมที่ก่อให้ เกิดคืออาชญากรรม ในค่านิยมการฆาตกรรมทำให้หญิงไทยไม่รักนวลสงวนตัว เช่นแต่ ก่อน การขโมย การเดิน การนั่ง การพูดจา ก็เปลี่ยนแปลงไปมาก มัคนิยมและเอา ภาษาต่างประเทศเข้ามาปะปนกับภาษาไทย สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างทำให้วัฒนธรรมไทย เลื่อมไป เป็นข้อจำกัดว่าค่อย ๆ ไป ถ้าเรามีการพัฒนาทางสังคมหรือทางค่านิยม มากเกินไปแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมจะมากขึ้น อันก่อให้เกิดการล่าช้าทางวัฒนธรรม (culture lag) ทั้งคำกล่าวของ อ็อกเบิร์น (Ogburn อ้างจาก อานนท์ อภาภิรม 2516 : 50 - 54) ที่ว่า ถ้าจะ ไม่ให้เกิดการล่าช้าทางวัฒนธรรมแล้ว ส่วนประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมจะต้อง เจริญก้าวหน้าพร้อมกันไปหมดทุกด้าน และส่วนต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีความสัมพันธ์ ต่อกันเป็นอย่างดี เพื่อชำระไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในสังคม เกิดคุณลักษณะของความ เป็นมนุษย์และทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง

เพื่อที่จะไม่ให้วัฒนธรรมเสื่อมสูญ และล่าช้าไปมากกว่าที่เป็นอยู่ จึงจำเป็น ที่จะต้องมีมาตรการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติไทย และทำให้วัฒนธรรมไทยเจริญ งอกงามยิ่งขึ้น ซึ่งจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ (พระยาอนุมานราชชน 2496 :

15 - 19)

1. ต้องมีการสั่งสมและการสืบต่อกันไปไม่ขาดตอน
2. ต้องมีความแปลกใหม่มาเพิ่มเติมของเดิมให้เข้ากันได้ด้วยดี
3. ต้องส่งเสริมเพื่อให้แพร่หลายไปในหมู่ของคน และตลอดไปถึง

ชนหมู่อื่นอีกด้วย

4. ต้องปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและสภาพของ

เหตุการณ์

นอกจากนี้ การที่วัฒนธรรมจะเจริญงอกงามได้ต่อไป ยังขึ้นอยู่กับปัญหาความสามารถและความรอบคอบของบุคคลในชนบทที่เป็นชนผู้นำแห่งสังคมนั้น ๆ ที่จะเป็นผู้พิจารณาวิชาและบำรุง โดยโอนอ่อนผ่อนไปตามเหตุการณ์ที่ผ่านไป ซึ่งอาศัยหลักดังนี้

1. ชักนำให้คนในหมู่บ้านเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ เพื่อเสริมสร้างสิ่งเก่าให้งอกงาม เป็นความก้าวหน้าแก่สังคม โดยสร้างใหม่เพื่อเชื่อมสิ่งเก่าไม่ให้ขาดตอนกัน
2. มีแนวเป็นจุดหมายปลายทาง บอกให้รู้ว่าจะไปทางไหน
3. วางรูปมาตรฐานว่าต้องการให้ดำเนินการ ไปอย่างไรตามลักษณะแห่งวัฒนธรรม
4. มีนโยบายที่จะชักชวนหรือบังคับ แล้วแต่กรณี จะโดยตรงหรือโดยปริยาย เพื่อให้คนในหมู่บ้านทำตามมาตรฐานที่วางไว้ โดยไม่มีความรู้สึกอึดอัดใจ

จากการศึกษาจะเห็นว่าการศึกษาเป็นรากฐานความสมบูรณ์ในสังคม มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และจากปรัชญาการศึกษา การศึกษาสอนคนที่มีทางหามาหากินให้อยู่ดีกินดี และเป็นพลเมืองที่ดี การที่จะอยู่ดีกินดีและเป็นพลเมืองที่ดี จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้

1. มีความรู้หรือทักษะพอสมควรที่จะประกอบอาชีพได้ เรียกว่า "พุทธิศึกษา"
2. ถ้ามีความรู้ที่ ร่างกายไม่สมบูรณ์ก็จะประกอบอาชีพไม่ได้ ฉะนั้น ก็จะต้องมีร่างกายสมบูรณ์เรียกว่า "พลศึกษา"
3. ถ้ามีความรู้ที่ รู้จักวิหยาการต่าง ๆ แต่กลับไปใช้ความรู้นั้นในทางผิด ก็จะเป็นพลเมืองที่ไม่ดี ฉะนั้นการจะเป็นพลเมืองที่ดีต้องมีความประพฤติที่ดีด้วย คือมี "จริยศึกษา"

ซึ่งจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบทั้ง 3 ต้องใช้การศึกษาเข้าช่วย อันเป็นการปลูกฝังค่านิยม หักสนคติต่าง ๆ และการที่จะให้ได้ผลดีนั้นต้องมีการสอดแทรกวิชาการ

ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวัยวุฒิและคุณวุฒิของผู้มีการศึกษากว้าง หากปฏิบัติได้ดังกล่าวแล้ว ก็จะทำให้สังคมของเราเป็นสังคมอยู่กันอย่างเข้าใจกันและมีความสุข ทั้งนี้โรงเรียน จึงได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ ในงานการศึกษาโดยตรง (อภิธรรม ๗ นคร และคณะ 2521 : 6) โดยเฉพาะการผลิตบุคคลให้ไปเป็นพลเมืองดีในสังคม และมีชีวิตอยู่ใน สังคมอย่างมีความสุข โรงเรียนจึงเป็นแหล่งเผยแพร่วัฒนธรรมในต่าง ๆ ใก ลาย่างเต็มที่ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเลียนแบบ ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมาย ของแผนการศึกษา พุทธศักราช 2520 ได้เขียนไว้ว่า (ราชกิจจานุเบกษา 2520)

1. ให้มีความเคารพต่อในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น มี ระเบียบ มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนา และหลักธรรม
2. ให้มีความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครอง ประเทศชาติตามวิถีทางประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นใน สถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
3. มีความรับผิดชอบต่อชาติ ต่อท้องถิ่นและต่อตนเอง
4. มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน และการเป็นส่วนหนึ่งของ มนุษยชาติ ตระหนักในความมั่นคง ความปลอดภัยของชาติ และมีส่วนร่วมในการ ปองกันประเทศ
5. ให้มีความมั่นคงและผูกความเสมอภาค ความสุจริตและความ ยุติธรรม
6. ให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพและอนามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและ จิตใจ
7. มีความขยันหมั่นเพียร มีความสามารถในการประกอบอาชีพและ ใช้จ่ายใช้สอยอย่างประหยัด ตลอดจนการร่วมมือกันประกอบกิจต่าง ๆ โดยชอบด้วย กฎหมาย
8. มีความสามารถในการতিক่อหาความเข้าใจและร่วมมือซึ่งกันและกัน รู้จักการแสวงหาความจริง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งทาง สติปัญญาโดยสันติวิธี

9. ให้ความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะและวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

วัยที่เหมาะสมในการถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมไทย คือวัยรุ่น วัยรุ่น เป็นวัยที่กำลังจะย่างเข้าสู่ผู้ใหญ่ ดังนั้นวัยรุ่นจึงมีสถานภาพทางสังคมคลุมเครือ กล่าวคือ จะเป็นเด็กก็ไม่ใช่ จะเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่เชิง มีการพัฒนาความคิดเห็นของตนเอง รู้จักใช้ความคิดและเหตุผลที่ลึกซึ้งกว้างขวางขึ้นมากกว่าในระยะใด ๆ นอกจากนั้น วัยรุ่นยังเป็นวัยที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและอารมณ์ ทำให้วัยรุ่นมีความต้องการในกานต่าง ๆ แตกต่างไปจากเด็กและผู้ใหญ่ วัยรุ่นจึงประสบปัญหาในการเสาะแสวงหาสิ่งที่จะนำมาบำบัดความต้องการของตน

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่น่าสนใจและน่าศึกษา เพราะเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ที่เกิดต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมากในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางกาย อารมณ์ จิตใจและสังคม ดังนั้นการศึกษาวัยรุ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อจะนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุง และแก้ไขปัญหาวัยรุ่น โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมที่มีต่อวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกอัยในการที่จะดำรงรักษาวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยไว้ ดังนั้นจึงควรที่จะได้มีการเข้าใจเด็กวัยรุ่นและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเด็กไปในทางที่เหมาะสม ซึ่งวิธีการเปลี่ยนแปลงทัศนคตินี้หลายวิธีดังนี้ (ชัยนาถ นาคบุปผา 2515 : 36 - 38)

1. โดยการใช้แรงและอธิบายให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง
2. จัดให้ดูภาพยนตร์ หรือไค้ฟังเรื่องราวที่จะช่วยจูงใจให้เกิดชอบในสิ่งที่ไม่เคยชอบมาก่อน
3. โดยเหตุที่สิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อทัศนคติมาก จึงต้องพยายามจัดให้เขาได้คบค้าสมาคมกับกลุ่มคนที่มีทัศนคติที่ดี
4. การอ่านหนังสือมีส่วนช่วยในการแก้ทัศนคติได้ จึงควรให้เด็กเห็นความสำคัญของหนังสือ

5. การจักประสบการณ์ให้เด็กได้เรียนโดยการกระทำ

จากวิธีการเปลี่ยนแปลงทัศนคตินี้ และจากเหตุผลและข้ออ้างข้างต้นทั้งหมด ทำให้เห็นว่าสำหรับในสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างเฉียบพลันอันเนื่องจากความเจริญทางด้านวัตถุและวัฒนธรรมตะวันตก เฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวกับการอบรมและให้การศึกษาแก่เด็ก ควรได้คำนึงถึงวิธีการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้สำนึกและเกิดทัศนคติที่ดีต่อความเป็นคนไทย และชาติไทย ดังนั้นการปลูกฝังวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีแก่เด็กวัยรุนนั้น จะให้เด็กได้เรียนเฉพาะในห้องเรียนไม่ได้ เพราะการเรียนรู้โดยการกระทำ หรือ มีประสบการณ์เองมีผลดีกว่าการเรียนรู้ โดยการเห็นการไต่ถามเพียงอย่างเดียว ครูควรจักให้เด็กได้ทำงานเองให้ไต่ถามที่สุดเท่าที่จะทำได้ การเรียนรู้นอกห้องเรียนจะมีผลดีกว่าการเรียนในห้องเรียน เพราะเป็นการสร้างความสนใจให้แก่เด็กวัยนี้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า วิธีการที่ควรจะนำมาใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม คือการอยู่อาศัยพักแรม อันจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยผู้วิจัยสนใจที่จะทำการทดลองสอนความรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุนในจังหวัดจันทบุรี เพราะจังหวัดจันทบุรีเดิมเคยเป็นเมืองใหญ่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นเมืองท่าสำคัญทางชายทะเลตะวันออก สำหรับค้าขายกับต่างประเทศ ทั้งในระหว่างสงครามและยามสงบ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พระเจ้าตากสินเลือกจังหวัดจันทบุรีเป็นที่ตั้งมั่นในสมัยกรุงธนบุรี นับได้ว่าเมืองจันทบุรีมีส่วนเกื้อกูลแผนยุทธวิธีกรุงศรีอยุธยาจากทัพพม่าอย่างสำคัญ จึงทำให้เมืองจันทบุรีมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เมืองหนึ่ง มีทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรมที่แตกต่างไปจากเมืองอื่น ๆ อันเนื่องมาจากที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงชายแดนกัมพูชา (ตรี อมาตยกุล 2513 : 613 - 633) ซึ่งวิธีการทดลองสอนความรู้ในวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรีนี้ ผู้วิจัยใช้ 2 วิธีคือ การสอนในห้องเรียน และการอยู่อาศัยพักแรม โดยผลวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางให้แก่โรงเรียนในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อเปรียบเทียบผลของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีการสอนในห้องเรียน วิธีอัยกายพักแรม และกลุ่มควบคุมที่มีต่อความรู้และทัศนคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบว่า การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอัยกายพักแรม และกลุ่มควบคุม วิธีใดทำให้เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรีมีความรู้และทัศนคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดีกว่า
2. ทำให้ได้โครงการสอนสำหรับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี
3. ทำให้ได้แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และแบบสอบถามวัดทัศนคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี
4. เป็นแนวทางในการเสนอแนะแก่ผู้บริหารโรงเรียน ผู้เกี่ยวข้อง กับเด็กวัยรุ่น ตลอดจนสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ให้นำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้เพื่อประกอบการวางแผนงานและส่งเสริมให้เด็กวัยรุ่นมีความรู้และทัศนคติที่ดีในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. กลุ่มตัวอย่าง
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2) ในจังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2523 จำนวน 60 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น วิธีการถ่ายทอด 2 วิธี คือ

2.1.1 วิธีการสอนในห้องเรียน

2.1.2 วิธีการสอนแบบอยู่ค่ายพักแรม

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 ความรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

2.2.2 ทักษะคติในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

3. เนื้อหาที่ใช้ในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

มีดังนี้

3.1 สาขาศิลปะ (The Arts)

3.1.1 วรรณกรรมพื้นบ้าน

3.1.1.1 นิทานเรื่องพระนางกาไวและเมืองกาไว

3.1.1.2 นิทานเรื่องชื่อเมืองจันทบุรี

3.1.2 กบฏ

เพลงโหง่ข้าว

3.2 สาขามนุษยศาสตร์ (The Humanities)

3.2.1 ประวัติศาสตร์ ได้แก่

3.2.1.1 ประวัติเมืองจันทบุรี

3.2.1.2 จันทบุรีสมัยกรุงธนบุรี

3.2.1.3 จันทบุรีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

3.2.2 โบราณสถาน โบราณวัตถุ

3.2.2.1 ค่ายพระเจ้าตากสินมหาราช

3.2.2.2 ค่ายเนินวง

3.2.2.3 อู่ต่อเรือ

3.2.2.4 ป้อมไพรีพิเนาศและป้อมพิฆาตปัจจามิตร

3.2.2.5 อนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว ที่นาคกกลองนารายณ์ หรือนาคกกระบาป

หน้าคกพริ้ว

- 3.2.2.6 อนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- 3.2.2.7 ตึกแดงและคุกขี้ไก่
- 3.2.2.8 ภูเขาพลอยแหวน
- 3.2.2.9 วัดโยธานิมิตร
- 3.2.2.10 เขาพระบาทหรือเขาคิชฌกูฏ
- 3.3 สาขาช่างฝีมือ (The Practical Crafts) ไค้แก
 - 3.3.1 การทอเสื่อ
 - 3.3.2 การเจียรไนพลอย
- 3.4 สาขาคหกรรมศิลป์ (Domestic Arts) ไค้แก
 - 3.4.1 ทมหมขะมวง
 - 3.4.2 กวยเคี้ยวผัก

นียมศัพท์เฉพาะ

การถ่ายทอด หมายถึง วิธีการให้ความรู้แก่เด็กวัยรุ่นโดยวิธีการสอน 2 วิธี คือ วิธีการสอนในห้องเรียน และวิธีการสอนแบบอยู่ค่ายพักแรม เพื่อให้เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี เกิดการเรียนรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีทัศนคติที่ดีต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถวัดได้กวยแบบทดสอบวัดความรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่น และแบบสอบถามทัศนคติในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

วิธีสอนในห้องเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในห้องเรียนเท่านั้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติ โดยมีการจัดกิจกรรมการสอน เช่น

1. การบรรยาย
2. มีแผนภาพ แผนภูมิ สไลด์
3. สาขิต

4. มีการแบ่งกลุ่มจัดกิจกรรม
5. เชิญวิทยากรมาบรรยาย

๗๑

วิธีการสอนแบบอยู่ค่ายพักแรม หมายถึง การจัดกิจกรรมระหว่างผู้สอนกับ
ผู้เรียน นอกห้องเรียน โดยให้ผู้สอนและผู้เรียนใช้ชีวิตร่วมกัน แลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติโดยมีกิจกรรมตาม
โครงการสอน

กลุ่มควบคุม หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับการถ่ายทอดทั้ง 2 วิธี คือ
วิธีการสอนในห้องเรียนและวิธีการสอนแบบอยู่ค่ายพักแรม

ทัศนคติในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง ความรู้สึกที่เมื่อเกิดแก่
เด็กวัยรุ่นแล้ว เด็กวัยรุ่นต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. มีความรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างถูกต้อง
2. มีความสนใจ ยอมรับ และพึงพอใจที่จะยึดถือ ปฏิบัติและส่งเสริม
วัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่

3. พรอมที่จะป้องกันรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

วัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่
มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความ
เชื่อ ความนิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จาก
ธรรมชาติ

เด็กวัยรุ่น หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2) ในจังหวัดจันทบุรี
ปีการศึกษา 2523 อายุ 14 - 17 ปี

เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความงอกงามเจริญเติบโตของชาติ ซึ่งรวมถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรม อันดีของประชาชน จึงสมควรที่ทุกคนในชาติจะช่วยกันทำนุบำรุง ส่งเสริมและเผยแพร่ วัฒนธรรมให้วัฒนาถาวรสืบไป เพื่อที่จะให้เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง จึงควร ทำความรู้จักกับความหมายของ "วัฒนธรรม" เสียก่อน ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามของคำว่า "วัฒนธรรม" หลายท่านด้วยกัน เช่น อานนท์ อาภาภิรม (อานนท์ อาภาภิรม 2516 : 42) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นคำสมาส คือรวมคำ 2 คำไว้ด้วยกัน วัฒนธรรม ซึ่งมีความหมายว่าเจริญงอกงาม รุ่งเรือง และธรรมซึ่งหมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ รวมความแล้ว วัฒนธรรม หมายถึง ความเป็นระเบียบ ความมีวินัย

พรานซิส อี. เมอร์วิล (Merill. 1965 : 131 - 132) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า

1. เป็นผลของการกระทำของมนุษย์ที่มีต่อสังคม
2. เป็นแบบแผนที่สังคมยอมรับ เพื่อให้สำเร็จตามความต้องการทางสังคมและชีวภาพรวมกัน
3. เป็นการสะสมแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาในแต่ละสังคม
4. มีความหมายต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะเป็นเครื่องหมายแห่งความดี
5. เป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลต้องเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตัวเองในแต่ละสังคม
6. เป็นสิ่งจำเป็นที่เป็นตัวกำหนดพื้นฐานของบุคลิกภาพ
7. ขึ้นอยู่กับการกระทำที่ต่อเนื่องกันในสังคม แต่มิได้ขึ้นอยู่กับกระทำของแต่ละบุคคล หรือของกลุ่มคน

สำหรับ ไคลค์ คลัคโฮห์น (Kluckhohn. 1949 : 23) เห็นว่า วัฒนธรรม เป็นแนวทางแห่งความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ส่วน จอห์น เอฟ. คูเบอร์ (Cuber. 1947 : 50) กล่าวว่า เป็นแบบแผนพฤติกรรมและความประพฤติที่ได้เรียนรู้มาแล้ว และเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกัน ซึ่งรวมทั้งทัศนคติ ค่านิยม ความรู้และวัตถุ มีการถ่ายทอด สืบต่อกันมาในสังคม

นอกจากนี้ เสวีย์รโกเศศ (เสวีย์รโกเศศ 2515 : 6) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนในสังคมนั้นจะคิดเห็นอย่างไร รู้สึกอย่างไร มีความเชื่ออย่างไรก็แสดงออกให้ปรากฏเห็น เป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่คนในสังคมนั้นสร้างขึ้น แล้วถ่ายทอดไว้ให้แกกันเป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมาทุกชั่วอายุคน มีการเพิ่มเติมเสริมสร้าง สิ่งใหม่และปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากันได้ และมีความเจริญก้าวหน้าเรื่อยมาเป็นลำดับ แต่ หลวงวิจิตรวาทการ (วิจิตรวาทการ 2505 : 117) เน้นให้เห็นถึงความสำคัญที่มีต่อชาติ โดยให้คำนิยามว่าเป็นเครื่องที่แสดงให้เห็นถึงความมั่งคั่งงามเจริญเติบโตของชาติ สำหรับ บรอนนิสลอว์ มาลินสกี (Malinowski. 1931 : 621 - 622) เห็นว่า ภาษาเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับวัฒนธรรม จึงให้ความหมายว่า วัฒนธรรมประกอบด้วย พฤติกรรมทางวิสัยที่ถ่ายทอดกันมาเป็นสมบัติ เป็นขนบธรรมเนียมทางเทคนิค ทางความคิด นิสัยและค่านิยม สิ่งที่มีมนุษย์ใช้เพื่อสื่อความหมายระหว่างกัน คือ ภาษา อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้ถ่ายทอดกันมาซึ่งแตกต่างจากวัตถุสิ่งของที่มีมนุษย์มีอยู่ ภาษาจึงเป็นวัฒนธรรมเบื้องต้นที่สืบต่อกันมาด้วยการพูด

ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชชน (อ้างจาก อานนท์ อาภากริม 2516 : 42) เป็นผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างจริงจัง ได้ให้ความเห็นว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ ในสังคมนั้น ที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็น ผลผลิตของสังคมนั้น ที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อเป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติและกิจวิทยาการ หรือการกระทำใด ๆ ของ มนุษย์ในสังคมนั้น ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ

ความเชื่อถือ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคม
รับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

นอกจากนี้ กรรณิการ์ อักษรกุล (กรรณิการ์ อักษรกุล 2521 : 38) ยังได้
ให้ความหมายวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมหมายความรวมถึง ทศนคติ ค่านิยม ซึ่งเป็น
ความรู้สึกภายในและพร้อมที่จะแสดงออกแห่งพฤติกรรม

สรุปแล้ว วัฒนธรรมมีความหมายถึง วิธีหรือการดำเนินชีวิตของมนุษย์ชนหมู่หนึ่ง
ซึ่งอยู่รวมกันในที่หนึ่ง หรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งชุมชนนั้นได้มีการสร้างระเบียบ
กฎหรือข้อปฏิบัติ ตลอดจนทัศนคติความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และวัตถุ โดยอาศัย
สัญลักษณ์ ในการถ่ายทอดสืบต่อกันในสังคม

นอกจากความหมายของวัฒนธรรมแล้ว อานนท์ อากาภิรม (อานนท์ อากาภิรม
2516 : 43) ได้อธิบายลักษณะเด่นของวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

1. เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือเกิดขึ้นจากการเร้าของ
สัญชาตญาณ เนื่องจากมนุษย์นั้นมีสมองอันทรงคุณภาพ จึงสามารถรู้จักคิด ถ่ายทอด และ
เรียนรู้ ขบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เป็น
สมาชิกของสังคม เพราะฉะนั้นการเรียนรู้จึงเป็นลักษณะสำคัญยิ่งของวัฒนธรรม

2. เป็นมรดกทางสังคม เมื่อมนุษย์เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมแล้วก็ต้อง
มีการถ่ายทอด ซึ่งการถ่ายเทนี้ต้องอาศัยสัญลักษณ์ (symbolic communication)
โดยที่มนุษย์มีภาษาใช้ที่แน่นอน ภาษาจึงมีส่วนช่วยให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อน
มายังคนรุ่นหลัง ๆ ดำเนินการสืบต่อเนื่องกันมาไม่ขาดสาย เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมจึงมี
ลักษณะเป็น "มรดกทางสังคม"

3. มีลักษณะเป็น superorganic คืออาจเป็นปรากฏการณ์ที่แตกต่าง
กันไปในแต่ละของวัฒนธรรม กล่าวคือ ของสิ่งหนึ่งอาจมีความหมายหรือเอามาใช้ต่างกัน
ออกไปในแต่ละสังคม ทั้ง ๆ ที่คือสิ่งเดียวกันนั่นเอง เช่น ลิ่น เป็นอวัยวะส่วนหนึ่ง
ของทุกคน ชาวธิเบตนำมาใช้ในการแสดงออกซึ่งความเคารพนับถือ ค่ายการ "แลบลิ่น"
ออกมา ส่วนชาวไทยกลับถือว่าไม่สุภาพ เป็นต้น

4. วิถีชีวิตของมนุษย์ หรือแบบอย่างการดำรงชีวิต ซึ่งมีความแตกต่าง
ของวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม

วัฒนธรรม หากมีแต่การคงที่ วัฒนธรรมจะก้าวหน้าไปไม่ได้ ถ้าจะให้เจริญ
ก้าวหน้าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงเสริมสร้าง (เสฐียรโกเศศ 2501 : 73)
กึ่งที่สุพิศรา สุภาพ (สุพิศรา สุภาพ 2520 : 143) โลกกล่าวถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลง
ทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. การค้นพบ เป็นการค้นพบวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว แต่ยังไม่ช่นเรณอยู่
ไม่มีใครรู้มาก่อน ทำให้เรารับแบบอย่างเขามาเพื่อความสะดวก
2. การประดิษฐ์ เป็นการนำเอาความรู้มาประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ
ที่อำนวยความสะดวกแก่มนุษย์ มนุษย์จึงมีวิถีชีวิตที่สะดวกสบายกว่าอยู่ตามธรรมชาติ
3. การเผยแพร่ เมื่อมีการค้นพบวัฒนธรรมหรือการสร้างสรรควัฒนธรรม
ใหม่ วัฒนธรรมนั้นจะไม่คงที่หากมีการอพยพเคลื่อนย้าย บุคคลจะนำวัฒนธรรมที่ตนปฏิบัติ
ไปยังที่ใหม่ เป็นการกระจายตัวของวัฒนธรรมของชนกลุ่มหนึ่ง ไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง

การเผยแพร่วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึง การเผยแพร่แต่ทางค่านิยมอย่างเดียว
ความคิดและมโนคติต่าง ๆ ก็ได้เผยแพร่ขยายออกในทำนองเดียวกัน ซึ่งการเผยแพร่
วัฒนธรรมอาจแบ่งออกได้ 2 ลักษณะคือ (เจริญ พรหมมัย 2523 : 78)

1. การเผยแพร่โดยตรง ได้แก่ การห่มบุคคลหรือกลุ่มคน มีการติดต่อ
กันทางกายภาพ เช่น การติดต่อทางการค้า
2. การเผยแพร่โดยทางอ้อม เช่น การฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์
และรายการโฆษณาสินค้า เป็นต้น

การที่เราจะเผยแพร่วัฒนธรรมให้เจริญก้าวหน้า เราจะต้องรู้จักประเภทของ
วัฒนธรรมก่อน ซึ่งประเภทของวัฒนธรรมหรือเนื้อหาของวัฒนธรรม มีอยู่แบ่งไว้ทั้งแบบ
กว้าง ๆ และแบบพิสดาร โดยทั่วไปแล้วแบ่งประเภทของวัฒนธรรมอย่างกว้าง ๆ
2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจหรือไม่ใช้วัตถุ เช่น การ
แบ่งของเสฐียรโกเศศ (เสฐียรโกเศศ 2516 : 15) ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน เครื่องใช้ไม้สอยและเครื่อง
นุ่งห่ม เป็นต้น

2. วัฒนธรรมทางไมใช่วัตถุ อันได้แก่ ศาสนา จรรยา ศิลปะ เป็นต้น
แต่สิ่งเหล่านี้อยู่ตามลำพัง มองไม่เห็นเพราะมันอยู่ในความรู้สึก ถ้าจะปรากฏก็ต้องออก
มาทางวัตถุ เป็นต้น

สมบัติ มหารศ (สมบัติ มหารศ 2520 : 3 - 6) ได้แบ่งเนื้อหาของวัฒนธรรม
ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ อันได้แก่ สิ่งที่เป็นตัวร่างกาย ประกอบไป
ด้วย ปัจจัย 4 นั้นเอง

2. เทคนิควิทยาและสถาบันสังคม

2.1 เทคโนโลยีต่าง ๆ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์

2.2 กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การก่อสร้างและผลผลิต
ต่าง ๆ เครื่องจักร เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ เพื่อประกอบการทำมาหากิน

2.3 สถาบันสังคม เช่น ครอบครัว เป็นต้น

3. วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ ความเชื่อต่าง ๆ ไถ่ยึดหลัก 3 ประการ

3.1 การเกิดการคับสิ้นของโลก

3.2 การนับถือ บาบ บุญ และมีศีลธรรมประจำใจ

3.3 ลัทธิและพิธีการต่าง ๆ

4. วัฒนธรรมและสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ ศิลปะประยุกต์ ศิลปบริสุทธ์
และศิลปตกแต่ง

5. วัฒนธรรมทางภาษาพูด เช่น การพูด การออกเสียงคำต่าง ๆ
ให้มีความสละสลวย ไพเราะ และเสียงชวนฟัง

ส่วนทางต่างประเทศ โรเบิร์ต ไบเออร์สเตคท์ และคณะ (Bierstedt.
1964 : 68) ได้แบ่งเนื้อหาวัฒนธรรมไว้ 3 ประการ คือ

1. แนวความคิด แบ่งได้ 3 ประการ คือ ความถูกต้อง ความคิด
ผิด ๆ และความคิดที่เป็นจริง แต่ยังไม่ได้พิสูจน์ ได้แก่ ความจริงทางวิทยาศาสตร์

ความเชื่อทางศาสนาเทพปกรณัม นิทาน วรรณกรรม โชคกลาง คำพังเพย สุภาษิต
กคิชาวบาน

2. ปทัสสถาน เป็นข้อบังคับหรือมาตรฐานที่ควบคุมความประพฤติของ
มนุษย์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์จำเป็นต้องมีส่วนร่วมด้วย ปทัสสถานแบ่งได้
2 ประการคือ ปทัสสถานที่เป็นระเบียบแนวทางปฏิบัติและปทัสสถานที่เป็นกฎหมายหรือข้อห้าม
ได้แก่ กฎหมาย สถานภาพ กฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีประชา
จารีตประเพณี ข้อห้าม สมัยนิยม พิธีการ งานพิธี ประเพณีนิยม มารยาทสังคม

3. วัตถุ เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดแจ่มที่สุดและเข้าใจง่ายที่สุดกว่าวัฒนธรรม
แขนงอื่น ๆ วัตถุของที่ใ้ช้ในที่นี้ประกอบด้วย เครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องใช้ บ้านเรือน
ถนน สะพาน สิ่งประะกฤษร์ เสื้อผ้า เครื่องประดับ ยานพาหนะ อาหาร ยารักษาโรค

ศาสตราจารย์เกษม อุทยานิน (เกษม อุทยานิน 2506 : 143 - 145)
ได้กล่าวถึงการจัดหมวดหมู่วัฒนธรรมตามแนวความคิดของแฮงกินส์ (Hankins) ได้ให้
รายละเอียดดังนี้ คือ

1. ภาษาและสื่อการสมาคม ประกอบด้วยการแสดงท่าทาง และ
เครื่องหมายภาษาพูด การเขียน และแกะสลักเป็นภาษาเขียน

2. ความรู้ในทางปฏิบัติ และอุตสาหกรรมศิลป์ ได้แก่ เรื่องอาหาร
เครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย เครื่องมือ ทรัพย์สินสมบัติ งานอาชีพ การแลกเปลี่ยน
เศรษฐกิจและการขนส่ง

3. เรื่องเกี่ยวกับเพศ ประเพณี และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ เรื่อง
ความรัก การสมรส การสืบสายโลหิต และหน้าที่ของครอบครัว

4. ความคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และของโลก
ได้แก่ นิยาม โสยศาสตร์ ศาสนา แพทย์ วิทยาศาสตร์ การทดลอง

5. ความคิดและการปฏิบัติในระหว่างแต่ละบุคคล ได้แก่เรื่องมารยาท
และพิธีการต่าง ๆ จรรยา องค์การสมาคม และกีฬา

6. ความคิดและการปฏิบัติระหว่างบุคคลกับสังคม ได้แก่เรื่อง
ขนบธรรมเนียม จรรยา มารยาท และสถาบันเกี่ยวกับการณ์ ความยุติธรรม และการ
ปกครอง

7. ศิลปะและการตกแต่ง ได้แก่ เรื่องการประดับ ตกแต่งร่างกาย การวาดแกะสลัก คนตรี และสถาปัตยกรรม

8. การทูต การเมืองระหว่างประเทศ และการสงคราม
สำหรับพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ 4 ประเภทคือ (อ้างจาก สุชีพ ปุญญานุภาพ 2500 : 135)

1. คติธรรม (Moral Culture) เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และไ้มาจากศาสนา

2. เนติธรรม (Legal Culture) ไ้แก่ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่มีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย

3. วัตถุธรรม (Material Culture) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกินที่อยู่ดี เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

4. สหธรรม (Social Culture) ไ้แก่ วัฒนธรรมทางสังคม คุณธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก และรวมทั้งระเบียบมารยาทที่ติดต่อกันเกี่ยวข้องกันในสังคม

แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดหลักการแบ่งประเภทของวัฒนธรรม จากการประชุมพิจารณาโดยนายวัฒนธรรมแห่งชาติ ณ เชื้อนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 13 - 15 กรกฎาคม 2521 ซึ่งได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขา ดังนี้

1. สาขาศิลปะ ไ้แก่ ภาษา วรรณคดี คนตรี ฟ้อนรำ วิจิตรศิลป์ ละคร สถาปัตยกรรม ปฏิมากรรม ฯลฯ

2. สาขามนุษยศาสตร์ ไ้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศิลปกรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม ฯลฯ

3. สาขาการช่างฝีมือ ไ้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การจักดอกไม้ การทำตุ๊กตา การทอเสื่อ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ

4. สาขากีฬาและนันทนาการ ไ้แก่ การละเล่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่-กระบอง ฯลฯ

5. สาขากหกรรมศิลป์ ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องเสื้อผ้า การแต่งกาย ความรู้เรื่องบ้าน ความรู้เรื่องยา ความรู้ในการอบรมดูแลเด็ก ความรู้ที่จะอยู่กับเป็นครอบครัว มารยาทในการกินอยู่ การต้อนรับแขก การริเริ่มต่าง ๆ ในครอบครัว การรู้จักแก้ปัญหาในครอบครัว การรู้จักประกอบอาชีพช่วยเศรษฐกิจในบ้าน ฯลฯ

จากความรู้ทางวัฒนธรรมที่ได้อธิบายมาแล้ว จะเห็นได้ว่าชาติจะเจริญก้าวหน้าได้ขึ้นอยู่กับบุคคลในชาติซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มย่อย ต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตน โดยเฉพาะวัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด การละเล่น และประเพณี ถ้าบุคคลในแต่ละท้องถิ่นมีความรักในวัฒนธรรมของตนเอง ช่วยกันส่งเสริมพัฒนาบำรุงรักษา ตลอดจนถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป ชาติไทยจะไม่ถึงกาลวิบัติอย่างแน่นอน

ทัศนคติ

ทัศนคติเป็นสภาพของจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์ อันทำให้บุคคลมีท่าทีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งทัศนคตินี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา มีผู้ให้ความหมายของทัศนคติว่า เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือเกิดจากประสบการณ์ของคน ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เป็นการเกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอก (ชยันต นาคบุปผา 2515 : 36) ส่วน เรมเมอร์ และเกจ (H.H. Remmers and N.L. Gage. 1955 : 359) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า "ทัศนคตินี้มีผลต่อพฤติกรรม คือเป็นสิ่งเร้าที่แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาตามที่ทัศนคตินั้นอยู่ ทำให้สามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลได้ ถ้าเราสามารถรู้ว่าคนนั้นมีทัศนคติอย่างไรอยู่" สำหรับ ครอว์ และครอว์ (Lester D. Crow and Alice Crow. 1960 : 267) ได้เน้นเกี่ยวกับความพร้อมว่า ทัศนคติต่อสิ่งใด ๆ เป็นความพร้อมที่จะเอนเอียงหรือมีแนวโน้มที่จะกระทำ หรือแสดงปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งนั้น เช่น จะเข้าหาหรือหลีกเลี่ยง เป็นต้น

นอกจากนี้ กูด (Good. 1859 : 48) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับทัศนคติว่า ทัศนคติ คือความพรอมที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อาจเป็นการเข้าหาหรือต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง บุคคลหรือสิ่งใด ๆ เช่น รัก เกลียด หรือกลัว หรือไม่พอใจมากน้อยเพียงใดต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งจากการศึกษาของ เบิร์ก (Berg อ้างจาก พัทณี วรกวิน 2522 : 59) พบว่าทัศนคติมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำให้มีความหมายยิ่งขึ้น แต่การวัดค่าพวกเพื่อทำนายพฤติกรรมทางสังคมของสมาชิกในกลุ่มนั้น ไม่สามารถทำได้อีก ชม ภูมิภาค (ชม ภูมิภาค 2516 : 64) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า หมายถึง วิถีทางที่บุคคลเกิดความรู้สึกต่อบางสิ่งบางอย่าง ความรู้สึกเช่นนี้อาจจะเป็นในด้านการตั้งใจหรืออารมณ์

จากความหมายเช่นนี้ พอสรุปได้ว่า ทัศนคติ คือความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ ซึ่งกระตุ้นด้วยอารมณ์ ทำให้บุคคลพรอมที่จะกระทำต่อสิ่งแวดล้อมโดยการตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ 3 ประการ คือ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 : 3)

1. องค์ประกอบด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Component) ได้แก่ ความคิด ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มนุษย์ใช้ในการคิด ความคิดนี้อาจจะอยู่ในรูปใดรูปหนึ่ง และแตกต่างกันไป

2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component) เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นตัวเร้า "ความคิด" อีกต่อหนึ่ง ถ้าบุคคลมีภาวะความรู้สึกที่ดี หรือไม่ดีขณะที่คิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. องค์ประกอบทางด้านปฏิบัติ (Behavioral Component) เป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มในทางปฏิบัติ หรือถ้ามีสิ่งเร้าที่เหมาะสม จะเกิดการปฏิบัติหรือมีปฏิกริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง

เพื่อที่จะให้องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรจะได้อธิบายถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดทัศนคติ ซึ่งมีอยู่ 4 ประการดังนี้ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 : 64)

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experiences) วิธีกรหนึ่งที่เราเรียนรู้ทัศนคติ คือ จากการมีประสบการณ์เฉพาะอย่างกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคตินั้น

ตัวอย่างเช่น ถ้าเรามีประสบการณ์ที่ดีในการติดต่อกับบุคคลหนึ่ง เราจะมีความรู้สึกชอบบุคคลนั้น ในทางตรงกันข้ามถ้ามีประสบการณ์ที่ไม่ดีก็อาจจะมีทัศนคติในทางที่รุนแรงได้

2. การติดต่อสื่อข่าวสารกับบุคคลอื่น (Communication from Other) ทัศนคติหลายอย่างของบุคคล เกิดขึ้นจากผลของการติดต่อสื่อข่าวสารกับบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เด็กได้รับในครอบครัว เช่นเดียวกันในสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ครูจะเป็นบุคคลที่เด็กยกย่อง เคารพและเชื่อฟัง

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) ทัศนคติบางอย่างของเราถูกสร้างขึ้นจากการเลียนแบบจากคนอื่น บุคคลจะมองเห็นว่าบุคคลอื่นมีการปฏิบัติอย่างไร แล้วจะแปลความหมายของการปฏิบัตินั้นในรูปของความเชื่อ ทัศนคติ ซึ่งมาจากการปฏิบัติของผู้ที่เขายอมรับนับถือ

4. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากสถาบัน เช่น โรงเรียน สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา หน่วยงานต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น สถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มาและมีสิ่งช่วยสนับสนุนให้เกิดทัศนคติบางอย่างได้

จากปัจจัยที่ก่อให้เกิดทัศนคติ จะเห็นได้ว่าทัศนคติพร้อมที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งเรานั้น ๆ ซึ่งขบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ แมกซ์ ไคว (McGuire อ้างจาก พัทนี วรกวิน 2522 : 71) ได้อธิบายไว้ว่า ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 5 ขั้นตอน คือ

1. การใส่ใจ (Attention) เป็นความสนใจ ความใส่ใจในการรับฟัง สาเหตุที่ทำให้คนสนใจฟังก็ได้แก่ ผู้สื่อความและเนื้อหาของสารนั้น ๆ

2. ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความเข้าใจในความหมายของสารนั้น ความยาก หรือง่ายเกินไปจะทำให้ผู้ฟังไม่สนใจ และไม่เข้าใจ

3. การยอมรับ (Acceptance) หากบุคคลตั้งใจฟัง เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง ก็จะทำให้เกิดการยอมรับ

4. การเก็บเอาไว้ (Retention) เป็นความคงทนหรือเป็นการจำ อาจเก็บไว้ระยะหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านไปอาจจะเปลี่ยนไป หรืออาจจะยังคงอยู่

5. การกระทำ (Action) บุคคลเมื่อเปลี่ยนความเชื่อแล้ว แต่ไม่ได้ลงมือกระทำจะไม่มีผลกระทบกระเทือนกับใคร

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ อาจกระทำไ้ดังนี้ (พรหม ฐิตย

2520 : 196)

1. ให้ได้รับข้อมูลในทุกแง่ทุกมุม เกี่ยวกับทัศนคติที่ไม่ดีของคนต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น จากการทดลองในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ทัศนคติเกี่ยวกับคนยิว ผลปรากฏว่าคนมีทัศนคติเกี่ยวกับคนยิวในทางลบ ต่อจากนั้นฉายหนังให้ข้อมูลเกี่ยวกับคนยิวในทุกแง่ทุกมุม หลังจากนั้นทัศนคติอีกครั้ง ผลปรากฏว่าทัศนคติที่นักศึกษาในกลุ่มนั้นมีต่อคนยิวออกมาในทางบวก

2. จัดประสบการณ์ใหม่ เช่น จัดให้คนมีทัศนคติไม่ตรงกันไปอยู่ค่ายพักแรมด้วยกัน ให้มีโอกาสทำสิ่งต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยไม่มีบุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง

3. เราให้เกิดอารมณ์กลัว เช่น เด็กไม่ยอมแปรงฟัน ให้จัดหาภาพหรือภาพยนตร์ที่แสดงถึงผลร้ายของการไม่แปรงฟัน นำมาให้เด็กดู

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการทำให้เกิดทัศนคติขึ้นอยู่กับขบวนการหลายอย่าง นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับวิธีการต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งประภาเพ็ญ สุวรรณ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 : 103) ได้แบ่งวิธีการต่างๆ เป็นประเภทดังนี้

1. การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร ป้ายนิเทศ การสาธิต ภาพยนตร์ ภาพเคลื่อนไหว ฯลฯ

2. วิธีการหรือขบวนการเข้าถึงรายบุคคล คือขบวนการติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคล ซึ่งจัดขึ้นตามจุดหมายที่วางไว้ ได้แก่ การสนทนารายบุคคล การแนะนำรายบุคคล การสัมภาษณ์รายบุคคล การพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคล

3. กิจกรรมกลุ่ม คือ วิธีการหรือขบวนการติดต่อของกลุ่มตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป มีจุดมุ่งหมายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น กิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ การประชุมกลุ่ม การประชุมปฏิบัติการ การบรรยายหมู่ การแสดงบทบาท การศึกษานอกสถานที่ การเขาค่ายพักแรม ฯลฯ

4. วิธีการเข้าถึงประชาชนหรือมวลชนโดยตรง หรือผ่านสื่อกลาง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือเครื่องมือสื่อสารอื่น ๆ ที่จะสามารถเข้าถึงประชาชนกลุ่มใหญ่ เช่น การเล่นพื้นเมืองของท้องถิ่น เป็นต้น

5. วิธีการหรือขบวนการจัดชุมชน คือ วิธีการหรือขบวนการที่ทำให้ชุมชนได้หาความต้องการของชุมชนเอง ด้วยความร่วมมือร่วมใจและร่วมกันวางแผนงาน ปฏิบัติงาน แก้ปัญหาชุมชนของตนด้วยตนเอง

การอยู่อาศัยพักแรม

การที่ผู้วิจัยได้นำวิธีการอยู่อาศัยพักแรม มาใช้ในการทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของดินแก่เด็กวัยรุ่น เพราะได้เล็งเห็นความสำคัญว่าการอยู่อาศัยพักแรมนั้นสามารถช่วยพัฒนาทางการศึกษา และยังประกอบไปด้วยสหนาการในสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติ ซึ่งเหมาะแก่อุปนิสัยของเด็กวัยรุ่น มีผลทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น ถึงความหมายของ "ค่ายพักแรม" ซึ่งคณะกรรมการของ National Social Welfare Assembly (อ้างจาก ทัศนีย์ มุสิกไชย 2508 : 3) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า ค่ายพักแรมที่มีการจัดการอย่างเป็นระเบียบ ย่อมหมายถึงประสบการณ์ในทางสร้างสรรค์ และในการศึกษาของการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นกลุ่มภายนอกสถานที่ ค่ายพักแรมเป็นการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่โดยรอบตัวเรามาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตัวเรา ทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม ซึ่งประสบการณ์นี้เป็นประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มา ภายใต้การควบคุมแนะนำของผู้ที่ได้รับการอบรมฝึกหัดมาโดยเฉพาะ

จากคำจำกัดความที่กล่าวมาข้างต้น พอจะทำให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของการ
อยู่ค่ายพักแรม ดังที่ ทัตนีย์ มุสิกไชย (ทัตนีย์ มุสิกไชย 2508 : 5) ได้กล่าว
ไว้ว่า

1. เพื่อช่วยให้คนเราสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้
2. เพื่อช่วยให้คนเราปรับปรุงพัฒนาบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยใจคอ
3. เพื่อช่วยฝึกหัดการ เป็นผู้นำให้แกสมาธิกาย
4. เพื่อช่วยให้ได้รับมิตรภาพใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น
5. เพื่อเป็นการฝึกหัดให้รู้จักความรับผิดชอบ
6. เพื่อให้คนเราได้มีโอกาสทำความรู้จัก เข้าใจ และซาบซึ้งใน

ความงอกงามตามธรรมชาติ

7. เพื่อให้ได้รับความสนุกสนาน
8. เพื่อให้ฝึกหัดความอดทน
9. เพื่อช่วยเพิ่มพูนความ เข้าใจในความหมายของการ จักค่ายพักแรม
10. เพื่อช่วยพัฒนาจิตใจของคนเราให้เป็นไปในทางส่งเสริมมิใช่

ทำลาย

11. เพื่อช่วยให้คนเราได้มีโอกาสเรียนรู้ความชำนาญใหม่ ๆ
12. เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัย
13. เพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละคนได้มีการฝึกหัดสิ่งที่ตนได้เรียนรู้

จากจุดมุ่งหมายที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าการอยู่ค่ายพักแรมเป็นการให้การ
ศึกษาแก่เยาวชน ซึ่งไม่จำเป็นที่จะให้การศึกษาเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น เพราะ
นักเรียนจะไม่ได้ได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงเท่าที่ควร ฉะนั้นการอยู่ค่ายพักแรม
จึงเป็นการเรียน การสอน หรือวิธีการให้การศึกษาย่างหนึ่ง อันทำให้เยาวชนเกิด
ทัศนคติหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการอยู่ค่ายพักแรมนั้น
สอดคล้อง กับจุดมุ่งหมายในการศึกษานอกสถานที่หรือกิจกรรมนอกห้องเรียน ของ
สมาคมคหกรรมศาสตร์ แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวไว้ว่า (สมาคม
คหกรรมศาสตร์ แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา 2517 : 41)

1. เพื่อเพิ่มพูนความสนใจในหัวข้อเรื่องที่จะสอน
2. กระตุ้นให้เด็กเรียนเกิดความคิดใหม่ ๆ และขยายแนวความคิด
3. ช่วยให้นักเรียนในชั้นมีความหมายและเป็นจริงมากขึ้น เพื่อสัมพันธ์

กับชีวิตจริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้ยังไม่มีผู้ใดวิจัยมาก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอรายงานวิจัยที่คล้ายคลึงกัน และส่งผลกระทบต่อความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของนักเรียนมาประกอบการวิจัย ดังนี้

การใช้อุปกรณ์ในการเรียนการสอน จะส่งผลให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และทำให้เด็กเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในบางกรณีไปในทางที่ดีขึ้นอีกด้วย ดังเช่นการวิจัยของ วัตต์ (Watts. 1965 : 1591 -) ซึ่งได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการสอนวิชาภูมิศาสตร์ โดยแบ่งเด็กออกเป็น 5 กลุ่มที่มีลักษณะแบบเดียวกัน แล้วใช้วิธีสอนที่แตกต่างกัน 5 แบบ คือ กลุ่มแรกสอนแบบบรรยาย บอกเล่าโดยไม่ใช้อุปกรณ์ กลุ่มที่สองใช้ภาพถ่ายเป็นอุปกรณ์ กลุ่มที่สามใช้ฟิล์มสตริป กลุ่มที่สี่ใช้แผนภาพ และกลุ่มที่ห้า ใช้หุ่นจำลองสามมิติเป็นอุปกรณ์การสอน เนื้อเรื่องที่สอนเป็นคำศัพท์ทางภูมิศาสตร์ เขาได้ทดสอบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนหลังจากที่สอนไปไ้ 2 สัปดาห์ ปรากฏว่า กลุ่มที่ใช้แผนภาพเป็นอุปกรณ์มีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้คำศัพท์ต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์ที่สูงกว่ากลุ่มที่ใช้ภาพถ่ายเป็นอุปกรณ์ และกลุ่มที่ใช้วิธีการบรรยายบอกเล่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนกลุ่มที่ใช้ฟิล์มสตริปเป็นอุปกรณ์มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่ากลุ่มที่สอนแบบบรรยายบอกเล่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เช่นกัน เขาได้สรุปว่าหากครูสอนนำอุปกรณ์ที่เป็นของจริง มาใช้ประกอบการสอนแล้ว จะทำให้เด็กเรียนสามารถเรียนรู้คำต่าง ๆ ในวิชาภูมิศาสตร์ได้เร็วกว่า และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เพราะนอกจากจะได้รับความเข้าใจจากการบรรยายแล้ว ยังได้เห็นภาพที่เป็นจริงประกอบความเข้าใจไปอีก

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ เต็มดวง เศวตจินดา (เต็มดวง เศวตจินดา 2514 : 68 - 70) ซึ่งได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลการเรียนรู้และความคงทนของการเรียนรู้ของนักเรียน ที่สอนโดยใช้สมุคลาคัมภภาพ และฟิล์มสตริป เป็นอุปกรณ์การสอนกับการสอนแบบอธิบายโดยไม่มีอุปกรณ์ใด ๆ ในวิชาสังคมศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2513 ของโรงเรียนวัดหนึ่ง จำนวน 90 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม ๆ ละ 30 คน ผลปรากฏว่าการใช้สมุคลาคัมภภาพทำให้นักเรียนมีผลการเรียนรู้และความคงทนของการเรียนรู้ดีกว่ากลุ่มที่สอนแบบไม่มีอุปกรณ์การสอน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้งานวิจัยที่กล่าวมาแล้ว ยังสนับสนุนผลการวิจัยของเมธิญ กิจระการ (เมธิญ กิจระการ 2514 : 54 - 55) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่องการวางแผนครอบครัวจากการใช้ภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป และสมุคลาคัมภภาพของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงปีที่ 1 โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม

- กลุ่มที่ 1 ใช้ภาพยนตร์เป็นอุปกรณ์การสอน
- กลุ่มที่ 2 ใช้ฟิล์มสตริปเป็นอุปกรณ์การสอน
- กลุ่มที่ 3 ใช้สมุคลาคัมภภาพเป็นอุปกรณ์การสอน

ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มที่สอนโดยสมุคลาคัมภภาพเรียนได้ผลดีกว่ากลุ่มที่เรียนจากภาพยนตร์มากที่สุด กลุ่มที่เรียนจากสมุคลาคัมภภาพเรียนได้ดีกว่ากลุ่มที่สอนแบบอธิบายโดยไม่มีอุปกรณ์การสอน กลุ่มที่ใช้ภาพยนตร์ และกลุ่มที่ใช้ฟิล์มสตริป เปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่ได้ใช้อุปกรณ์การสอนเลย ได้ผลแตกต่างกัน กลุ่มที่ใช้สมุคลาคัมภภาพได้คะแนนสูงสุด รองลงมาคือกลุ่มที่ใช้ฟิล์มสตริป และน้อยที่สุดคือกลุ่มใช้ภาพยนตร์

จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การใช้อุปกรณ์การสอนและการที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ย่อมส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ผู้วิจัยจึงขอแนะนำประกอบการตั้งสมมติฐานที่ว่า การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นควรวีธีสอนในห้องเรียนและวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจดีกว่าวิธีควบคุม

การเข้าร่วมกิจกรรมมิได้ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้น
เท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีอีกด้วย ดังที่ บรุคเกอร์
(Brucker. 1977 : 4294 - A) ได้ทำการทดลองสร้างบทเรียนโมดูล
วิชาการศึกษา ให้กับนักศึกษาระดับประถมศึกษา 37 คน ที่มหาวิทยาลัยอริโซนา
ปรากฏผลการทดลองว่า บทเรียนโมดูลเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้
เรียนรู้อย่างไค้ผล ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีขึ้น และสามารถ
เขียนได้อย่างถูกต้อง ทั้งยังช่วยให้หลายมือสวขขึ้นกว่าเดิม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย
ของ ชูชาติ มาแสง (ชูชาติ มาแสง 2521 : 25) ได้ทำการศึกษเปรียบเทียบ
การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยระดับ ป.กศ.สูง โดยใช้หน่วยการเรียนการสอน
และการสอนตามปกติ กลุ่มตัวอย่าง 62 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 31 คน
กลุ่มควบคุม 31 คน กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทัศนคติ และความคงทน
ในการเรียนรู้สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงนำมาประกอบการตั้งสมมติฐานของ
การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอู่ค้ายพักแรมมี
ทัศนคติที่ดีกว่ากลุ่มควบคุม

อย่างไรก็ตาม ถ้าจะเปรียบเทียบระหว่างวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีอู่
ค้ายพักแรมแล้ว จะเห็นได้ว่า วิธีอู่ค้ายพักแรมนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรม
นอกห้องเรียน ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ ได้ดีกว่าวิธีสอนในห้องเรียน ซึ่ง
เป็นกิจกรรมปกติและมีโอกาสที่จะสัมผัสกับประสบการณ์ตรงน้อยกว่า ดังเช่นงานวิจัย
ของ สกิลแมน (Skillman. 1959 : 1958) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์
ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียนกับผลสำเร็จทางการศึกษาของโรงเรียน
ราษฎรระดับมัธยมศึกษาในประเทศญี่ปุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นปีที่ 3 โรงเรียน
ในกรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีกิจกรรมนอกห้องเรียนแบ่งเป็น 4 ชนิด คือสภ
นักเรียนและกรรมการชุมนุมทางวิชาการ ชุมนุมหนังสือพิมพ์ ละคร คนตรี และชุมนุม
ผู้สนใจสิ่งพิเศษต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างมีนักเรียนที่ร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียน 123 คน
ไม่เข้าร่วมกิจกรรมเลย 94 คน และสมตัวอย่างนักเรียนอีก 194 คน จากทุกโรงเรียน

งานวิจัยที่น่าสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมนอกห้องเรียน ซึ่งส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกงานหนึ่ง คืองานวิจัยของ ฮัมฟรีย์ (Humphrey, 1976 : 125 - 131) เขาได้ศึกษาเพื่อว่าการเข้าร่วมกิจกรรมนอกโรงเรียนมีผลต่อการศึกษาอย่างไรบ้าง โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนหญิงจำนวน 600 คน รวมทั้งครู ผู้ปกครอง และเจ้าของโรงเรียน โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า เด็กนักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจในกิจกรรมนอกโรงเรียนมาก เด็กชายชอบรวมกิจกรรมมากกว่าเด็กหญิง ความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับกิจกรรมนอกโรงเรียนมีค่าเป็นบวก

กิจกรรมนอกห้องเรียนมิได้ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่ยังมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้นอีกด้วย ดังเช่น งานวิจัยของ เบอร์แรนีส (Beranis, 1974 : 1872 - A) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมระหว่างปีภาคเรียนว่า ทำให้ทัศนคติของเด็กที่มีต่อชีวิตและธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ การศึกษานี้ใช้แบบสอบถามที่ทำขึ้น เพื่อหาคุณค่าของการจัดกิจกรรมและทัศนคติของนักเรียน ที่มีต่อกิจกรรมในช่วงปีค่อม แบบสอบถามนี้ได้นำไปใช้กับนักเรียน 2 กลุ่ม ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มนี้ต่างก็เคยรวมกิจกรรมระหว่างปีภาคเรียนที่จัดขึ้นตามปกติในรอบปีของโรงเรียนเป็นประจำ แต่ในปีต่อมา กลุ่มที่ 1 ถูกกำหนดให้ออกไปรวมกิจกรรมนอกโรงเรียนที่จัดเป็นกิจกรรมพิเศษระหว่างปีภาค ส่วนกลุ่มที่ 2 ยังคงรวมกิจกรรมตามปกติที่เคยจัดทำในปีก่อน ๆ ผลของการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษระหว่างปีภาคเรียนมีความต้องการที่จะไปตั้งแคมป์ หรือเดินทางท่องเที่ยวโดยไม่มีครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมด้วย นอกจากนั้นยังพบว่านักเรียนเหล่านั้นมีทัศนคติต่อฤดูกาลต่าง ๆ ก็ดีขึ้นมาก และนักเรียนก็เชื่อว่าเขาสามารถจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เขาเรียนรู้ในโรงเรียนและในห้องเรียนดีขึ้นด้วย แต่ทัศนคติเหล่านั้นจะไม่ปรากฏกับนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษที่โรงเรียนจัดขึ้นระหว่างปีภาคเรียนนี้เลย

สรุปว่ากิจกรรมนอกห้องเรียน ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นกว่ากิจกรรมปกติ ผู้วิจัยจึงนำมาประกอบการตั้งสมมติฐานครั้งนี้คือ การถ่ายถอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่กายพักแรม มีผลทำให้เด็กวัยรุ่นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและมี

ทัศนคติที่ดีกว่าวิธีสอนในห้องเรียน

จากผลการวิจัยทั้งหมดอาจกล่าวสรุปได้ว่า การเรียนกับการทำกิจกรรมของนักเรียนมีผลสัมพันธ์กัน ทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงส่งเสริมการทำงานร่วมกับหมู่คณะ อีกทั้งทำให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ นอกจากนี้กิจกรรมที่ต่างสถานที่กันยังมีผลทำให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีทัศนคติที่ยิ่งขึ้นไปอีก

สมมติฐานในการศึกษาครั้งนี้

จากงานวิจัยและเอกสารที่ไ้เสนอข้างต้น จึงนำมาใช้ประกอบการตั้งสมมติฐานได้ ดังนี้

1. การถ่ายทอชมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน
วิธีอยู่อาศัยพักแรม และวิธีควบคุม มีผลทำให้เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรีมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างกัน ดังนี้
 - 1.1 การถ่ายทอชมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน มีความรู้ความเข้าใจในมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีควบคุม
 - 1.2 การถ่ายทอชมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่อาศัยพักแรม มีความรู้ความเข้าใจในมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีควบคุม
 - 1.3 การถ่ายทอชมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่อาศัยพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจในมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีสอนในห้องเรียน
2. การถ่ายทอชมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน
วิธีอยู่อาศัยพักแรม และวิธีควบคุม มีผลทำให้เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรีมีทัศนคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างกัน ดังนี้
 - 2.1 การถ่ายทอชมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน มีทัศนคติต่อมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นดีกว่าวิธีควบคุม

2.2 การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่อาศัยพักแรม
มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นดีกว่าวิธีควบคุม

2.3 การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่อาศัยพักแรม
มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นดีกว่าวิธีสอนในห้องเรียน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ได้ในการศึกษารั้งนี้ เป็นเด็กวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2523 จำนวน 60 คน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งมีขั้นตอนการสุ่ม ดังนี้

1. สุ่มโรงเรียนที่เป็นตัวแทนของจังหวัดมา 3 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2)

2. สุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2) มาโรงเรียนละ 20 คน เพื่อทำการทดลอง ดังนี้

กลุ่ม 1 เป็นกลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 20 คน ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน

กลุ่ม 2 เป็นกลุ่มทดลองที่ 2 จำนวน 20 คน ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีดูภาพยนตร์

กลุ่ม 3 เป็นกลุ่มควบคุม จำนวน 20 คน ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีควบคุม

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือแบบทดสอบความรู้ 1 ฉบับ แบบสอบถามทัศนคติ 1 ฉบับ และโครงการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีดูภาพยนตร์

1. แบบทดสอบวัดความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีขั้นตอนในการดำเนินการสร้างดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาเฝ้าหาความรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี จากหนังสืออ้างอิงและเอกสารต่าง ๆ

1.2 สร้างตารางกำหนดน้ำหนัก เนื้อหา และข้อสอบ เพื่อให้ข้อสอบมีความเที่ยงตรงตามสภาพ

1.3 สร้างแบบทดสอบวัดความรู้ ซึ่งมีลักษณะเป็นปรนัยและเลือกตอบ ชนิด 4 ตัวเลือก โดยผู้ตอบต้องเลือกข้อที่ถูกข้อที่สุดเพียงข้อเดียว ดังตัวอย่างข้อสอบต่อไปนี้

ข้อ 0) ข้อใดเป็นหัตถกรรมที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี

- ก. การทอผ้า
- ข. การทอเสื่อ
- ค. การทอกระสอบ
- ง. การจักสาน

1.4 นำแบบทดสอบไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ตรวจสอบว่า ครอบคลุมเนื้อหาและเหมาะสมหรือไม่

1.5 นำแบบทดสอบไปทดลองกับนักเรียนจังหวัดจันทบุรีที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 97 คน แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อสอบเป็นรายข้อ และรายตัวเลือก เพื่อหาความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ โดยวิธี 27% ของ Chung Teh Fan เกิดขึ้นในการตรวจสอบนั้น ยึดหลักว่าถ้าตอบถูกให้ 1 คะแนน และตอบผิดหรือตอบเกินกว่า 1 ตัวเลือกในข้อเดียวกันให้ 0 คะแนน

1.6 ข้อสอบที่ได้รับการคัดเลือก เป็นข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง .2 ถึง .8 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ไม่น้อยกว่า .2 จากนั้นจึงนำข้อสอบไปหาค่าความเชื่อมั่น โดยวิธี KR = 20 ของ กูเดอร์ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8317 ซึ่งนับว่าเป็นแบบทดสอบ

วัดความรู้ ความเข้าใจ ที่มีระดับค่าความเชื่อมั่นสูงพอ สามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

2. แบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้มาตราวัดทัศนคติของ ลีเคอร์ต (Likert) ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วง มีวิธีดำเนินการสร้างดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.2 สร้างแบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี ให้สอดคล้องกับตารางกำหนดน้ำหนัก เนื้อหา และข้อสอบ เพื่อศึกษาหาที่ความถี่เห็น ความเชื่อและความรู้สึกของ เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรีที่มีต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.3 นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อพิจารณาข้อคำถามว่าชัดเจนหรือไม่

2.4 เลือกมาตราส่วนประมาณค่าที่เหมาะสม โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วง คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2.5 กำหนดน้ำหนักการให้คะแนน โดยตัดสินจากพฤติกรรมว่าตรงกับข้อความนั้นมากน้อยเพียงใด ดังตัวอย่างแบบสอบถามวัดทัศนคติ ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างแบบสอบถามวัดทัศนคติ โดยให้ผู้ตอบเลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่ง จาก 5 คำตอบ

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
0. โบราณสถานทำไม้บ้านเมือง " ลาสัมัย					
00. วัฒนธรรมทำให้ชาติเจริญ " กวหน้า					

เกณฑ์ในการให้คะแนนแบ่งได้ 2 กรณี ดังนี้ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 :

28)

ข้อความที่ไม่มีความหมายในเชิงบวก (positive statement)

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน
เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน

ข้อความที่ไม่มีความหมายในเชิงลบ (negative statement)

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน
เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน

2.6 นำแบบสอบถามไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 90 คน แล้วนำมาวิเคราะห์โดยตรวจให้คะแนนทุกข้อ เชื่อมโยงเป็น 2 กลุ่ม โดยถือเอา 25% ของผู้ที่ให้คะแนนสูงในการตอบแบบสอบถาม เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดี และ 25% ของผู้ที่ให้คะแนนต่ำในการตอบแบบสอบถาม เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ไม่ดี จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ โดยใช้ t - test

2.7 นำข้อสอบที่คัดเลือกไว้ ซึ่งมีค่า t เท่ากับ หรือมากกว่า 1.75 ไปหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตร α coefficient ของ Cronbach (ล่วน สายยศ 2522 : 90) ค่าความเชื่อมั่นที่ได้เท่ากับ .9142 ซึ่งจัดว่าเป็นแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นสูงพอที่จะนำไปใช้ในการทดลองได้

3. โครงการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีที่ดูกายซักแรม ซึ่งผู้วิจัยมีวิสัยทัศน์ในการสร้างดังนี้

- 3.1 ศึกษาเพื่อหาความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดจันทบุรี จากหนังสืออ้างอิง เอกสารต่าง ๆ และผู้มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี
- 3.2 ตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมในแต่ละเนื้อหา
- 3.3 กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย
- 3.4 กำหนดชั่วโมงสอนให้เพียงพอแก่การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล

ทำตามลำดับดังนี้

1. นำแบบทดสอบวัดความรู้และแบบสอบถามวัดทัศนคติ มาทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ก่อนทดลองถ่ายทอดวัฒนธรรม

2. ทำการทดลองดังนี้

กลุ่มที่ 1 ทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีการสอนในห้องเรียน โดยสอนติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน คิดเป็นจำนวนชั่วโมงได้ 14 ชั่วโมง ตามโครงการสอนที่ปรากฏในภาคผนวก ก.

กลุ่มที่ 2 ทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนแบบอยู่กายซักแรม โดยสอนติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน คิดเป็นชั่วโมงได้ 14 ชั่วโมง ตามโครงการสอนที่ปรากฏในภาคผนวก ก.

กลุ่มที่ 3 ไม่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ถือเป็นกลุ่มควบคุม

หมายเหตุ กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจากประสบการณ์เกี่ยวกับ

3. นำแบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจและแบบสอบถามวัดทัศนคติ มาทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างภายหลังการทดลอง ภายหลักรวบรวมแล้ว

4. นำผลที่ได้จากแบบทดสอบและแบบสอบถาม มาทำการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าเฉลี่ย โดยใช้สูตร (สมสรร วงษ์น้อย 2521 : 26)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{n}$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

n แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

2. หาค่าความแปรปรวน โดยใช้สูตร (ณวัฒน์ ศรีโสภา 2521 : 58)

$$s^2 = \frac{n \sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}$$

เมื่อ s^2 แทน ความแปรปรวน

$\sum X^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

$(\sum X)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

3. หากค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามวัดทัศนคติ โดยใช้ t -test วิเคราะห์รายชื่อจากสูตร (อังกฤษ สายยง มนป. : 179)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2}{n_H} + \frac{S_L^2}{n_L}}}$$

เมื่อ t แทน อำนาจจำแนกของข้อสอบ

\bar{X}_H, \bar{X}_L แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

S_H^2, S_L^2 แทน คะแนนแปรปรวนของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

n_H, n_L แทน จำนวนของกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

4. หากความเชื่อมั่นแบบสอบถามวัดทัศนคติ โดยใช้ α Coefficient ของ Cronbach จากสูตร (ลวน สายยศ 2522 : 90)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right\}$$

เมื่อ α แทน สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น

n แทน จำนวนข้อแบบสอบถาม

S_i^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

S_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนทั้งหมด

5. หากความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดความรู้ โดยใช้สูตร KR - 20 ของ Kuder Richardson จากสูตร (อังคณา สายยศ มปป. : 160)

$$r_{tt} = \frac{N}{N-1} \left\{ 1 - \frac{\sum pq}{S_t^2} \right\}$$

เมื่อ r_{tt} แทน ความเชื่อมั่น

N แทน จำนวนข้อที่ใช้ได้

p แทน อัตราส่วนของผู้ทำได้ในข้อหนึ่ง ๆ

เมื่อ q แทน อัตราส่วนของผู้ทำผิดในข้อหนึ่ง ๆ
 S_t^2 แทน คะแนนความแปรปรวนของแบบทดสอบทั้งฉบับ

6. ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของผลการถ่ายทอวัฒนธรรม
 ทองถิ่น โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Covariance) โดยใช้
 คะแนนจากการทดสอบก่อนเป็นตัวแปรร่วม เพื่อทดสอบสมมติฐาน (Lindquist,
 1956 : 323)

$$\text{สูตร } F = \frac{MS'_A}{MS'_W} ; df = (a - 1), (N - a - 1)$$

เมื่อ F แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F - distribution
 MS'_A แทน ค่าปรับแล้วของค่าเฉลี่ยกำลังสองของคะแนน
 จากผลการทดลอง
 MS'_W แทน ค่าปรับแล้วของค่าเฉลี่ยกำลังสองของคะแนน
 ภายในกลุ่ม

7. ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้วที่ละคู่ โดยใช้
 q - statistic ของ Newman - Keuls Test (Winer, 1962 : 53 - 55)

$$q = \frac{\bar{T}_j - \bar{T}_j'}{\sqrt{MS_{\text{error}} / \hat{n}}} ; df = N - k$$

MS_{error} แทน Mean Square error

\bar{T}_j, \bar{T}_j' แทน คะแนนเฉลี่ยของแต่ละกลุ่ม

\hat{n} แทน ผลหารระหว่างจำนวนคนกลุ่มที่ใช้ทดสอบ และ
 ผลรวมของส่วนกลับของจำนวนคนในแต่ละกลุ่ม

บทที่ 4
ผลการค้นคว้า

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้เสนอเป็นตอน ๆ ตามลำดับดังนี้
ตอนที่ 1 หากสถิติพื้นฐานของการสอนสอนดำเนินการทดลอง และ
ภายหลังการทดลองทั้งแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ และแบบสอบถามวัดทัศนคติ
ในวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ ในมรรคทางวัฒนธรรม
ท้องถิ่น กับกลุ่มตัวอย่างจากคะแนนการสอบภายหลังการทดลอง โดยใช้คะแนนจาก
การสอนก่อนดำเนินการทดลองเป็นตัวแปรร่วม เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 1.1 - 1.3

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบทัศนคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นกับกลุ่มตัวอย่างจาก
คะแนนการสอบภายหลังการทดลอง โดยใช้คะแนนจากการสอบครั้งแรกเป็นตัวแปรร่วม
เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 2.1 - 2.3

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ในการแปลความหมายของการวิเคราะห์
ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

N	แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
ΣX	แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
\bar{X}	แทน คะแนนเฉลี่ย
S^2	แทน ค่าความแปรปรวนของคะแนน
F	แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F - distribution
t	แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t - distribution

SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนน
SS'	แทน	ค่าปรับแล้วของผลบวกกำลังสองของคะแนน
SP	แทน	ผลบวกของผลคูณของคะแนน
MS'	แทน	ค่าปรับของรายเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน
\bar{X}'	แทน	คะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้ว
df	แทน	ชั้นแห่งความเป็นอิสระ
กลุ่มทดลองที่ 1	แทน	กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน
กลุ่มทดลองที่ 2	แทน	กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่อาศัยพักแรม
กลุ่มควบคุม	แทน	กลุ่มที่ไม่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่อาศัยพักแรม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การหาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากการสอบครั้งแรก และการสอบครั้งหลัง ได้จากการนำข้อสอบไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม โดยทำการทดสอบก่อนดำเนินการทดลอง และภายหลังจากการทดลอง แล้วนำคะแนนที่ได้มาหาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากการสอบทั้ง 2 ครั้ง ดังแสดงในตาราง 1 และตาราง 2

ตาราง 1 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนความรู้ ความเข้าใจในโรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
ของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนดำเนินการทดลอง และภายหลังการทดลอง

การทดลอง	ค่าสถิติ	กลุ่มทดลอง 1	กลุ่มทดลอง 2	กลุ่มควบคุม
ก่อนดำเนินการทดลอง	\bar{X}	22.65	21.35	19.5
	S^2	19.08	30.98	16.37
ภายหลังการทดลอง	\bar{X}	30.20	34.65	23.00
	S^2	17.64	13.19	33.26

จากตาราง 1 แสดงว่า ก่อนดำเนินการทดลอง คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบ
ความรู้ ความเข้าใจ ในโรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง มีค่าแตกต่าง
กันบ้าง และพบว่าภายหลังการทดลองคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างสูงขึ้นกว่าเดิมและ
มีความแตกต่างกันมากขึ้น

ตาราง 2 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนทัศนคติต่อมรกดทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างก่อนดำเนินการทดลอง และภายหลังการทดลอง

การทดลอง	ค่าสถิติ	กลุ่มทดลอง 1	กลุ่มทดลอง 2	กลุ่มควบคุม
ก่อนดำเนินการทดลอง	\bar{X}	251.45	251.70	253.50
	S^2	222.26	267.69	255.84
ภายหลังการทดลอง	\bar{X}	275.20	310.60	259.55
	S^2	327.43	232.46	294.58

จากตาราง 2 แสดงว่า ก่อนดำเนินการทดลอง คะแนนเฉลี่ยของทัศนคติต่อมรกดทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างมีค่าแตกต่างกันบ้าง และพบว่าภายหลังการทดลองคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีค่าสูงขึ้นกว่าเดิม และมีความแตกต่างกันมากขึ้น

จากความแตกต่างของค่าสถิติพื้นฐานที่กล่าวมาแล้วนี้ เราจึงนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบต่อไป

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ ในมรกดทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกับกลุ่มตัวอย่างจากคะแนนการสอบภายหลังการทดลอง โดยใช้คะแนนจากการสอบก่อนดำเนินการทดลองเป็นตัวแปรร่วม เพื่อทดสอบสมมติฐานของข้อ 1.1 - 1.3 ดังแสดงในตาราง 3 และตาราง 4

ตาราง 3 คำนัยสำคัญของการวิเคราะห์ ความแปรปรวนร่วมของคะแนนความรู้ ความเข้าใจในมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

	Source of Variation			F
	between	within	total	
SS _x	100.234	1262.10	1362.334	
SS _y	1382.433	1217.75	2600.183	
SP	256.317	708.85	965.167	
SS _y	1096.766	819.629	1916.395	
df	2	56	58	
MS _y	548.383	14.636		37.468 **

$$F .01 = 5.101, df = 2, 56$$

จากตาราง 3 แสดงว่า ความรู้ ความเข้าใจ ในมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายหลังจากทดลองของกลุ่มตัวอย่าง อันได้แก่กลุ่มทดลอง 1 กลุ่มทดลอง 2 และกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า วิธีสอนในห้องเรียน วิธีอวยกายพักแรม และวิธีควบคุม ส่งผลต่อความรู้ ความเข้าใจในมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แตกต่างกัน ดังนั้นจึงนำมาหาค่าคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้วของความรู้ ความเข้าใจ ในมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบกันด้วย q-statistic ในลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระต่อกัน ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่ปรับแล้วเป็นรายคู่ของคะแนน
ความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มควบคุม			
	\bar{X}	23.884	29.316	34.496
กลุ่มควบคุม	23.884	-	5.432	10.612**
กลุ่มทดลอง 1	29.316		-	5.180**
กลุ่มทดลอง 2	34.496			

r	2	3
$q_{.99}(r, 57)$	3.771	4.295
$\sqrt{MS_{error}/n} q_{.99}(r, 57)$	3.226	3.674

จากตาราง 4 แสดงว่า

1. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอน
ในห้องเรียน มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีควบคุม
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 1.1

2. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่าย
พักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีควบคุมอย่าง
มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 1.2

3. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ค่าย
พักแรม มีความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอด
มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 1.3

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง จากคะแนนการสอบครั้งหลัง โดยใช้คะแนนการสอบครั้งแรกเป็นตัวแปรร่วม ดังแสดงใน ตาราง 5 และตาราง 6

ตาราง 5 กำนัยสำคัญของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมของคะแนนทัศนคติต่อมรดกทาง วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

	Source of Variation			F
	between	within	total	
SS _x	1058.85	15154.20	16213.05	
SS _y	10454.20	28031.00	38485.20	
SP	767.40	12417.30	11649.90	
SS _y	12257.85	17856.31	30114.16	
df	2	56	58	
MS _y	6128.934	318.862		19.221**

$$F .01 = 5.101, df = 2, 56$$

จากตาราง 5 แสดงว่า ทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายหลังจากทดลอง ของกลุ่มตัวอย่าง กันได้แก่ กลุ่มทดลอง 1 กลุ่มทดลอง 2 และกลุ่มควบคุม มีความ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า วิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ ภายพักแรม และวิธีมีควบคุม ส่งผลต่อทัศนคติ ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แตกต่างกัน ทั้งนี้จึงนำมาหาค่าคะแนนเฉลี่ยที่ได้รับแล้วของทัศนคติ ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่ม ตัวอย่างแต่ละกลุ่ม แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบกับด้วย q-statistic ในลักษณะที่กลุ่ม ตัวอย่างเป็นอิสระต่อกัน ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่ปรับแล้วเป็นรายกลุ่มของคะแนนทัศนคติ
ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง		กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง 1	กลุ่มทดลอง 2
	\bar{x}	258.53	275.86	311.05
กลุ่มควบคุม	258.53	-	17.33**	52.52**
กลุ่มทดลอง 1	275.86		-	35.19**
กลุ่มทดลอง 2	311.05			-
r			2	3
$q_{.99}(r, 57)$			3.771	4.295
$\sqrt{MS_{error}/n} \cdot q_{.99}(r, 57)$			15.057	17.149

จากตาราง 6 แสดงว่า

1. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่าวิธีควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ :01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2.1
2. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ภายในพักแรม มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่าวิธีควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2.2
3. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ภายในพักแรม มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2.3

บทที่ 5

บทยก สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทยก

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อเปรียบเทียบผลของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนกับวิธีควบคุม วิธีอยู่ค่ายพักแรมกับวิธีควบคุม และวิธีสอนในห้องเรียนกับวิธีอยู่ค่ายพักแรม ที่มีต่อความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติ ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาทดลองครั้งนี้ เป็นเด็กวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2523 จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่
 - 2.1 แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี
 - 2.2 แบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี
 - 2.3 โครงการสอนเพื่อถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีอยู่ค่ายพักแรม
3. วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนตามลำดับดังนี้
 - 3.1 นำแบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจ และแบบสอบถามทัศนคติไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ก่อนดำเนินการทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม

3.2 คำใบ้การทดลองครั้งนี้

กลุ่มที่ 1 ทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน โดยสอนติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน คิดเป็นจำนวนชั่วโมงสอนได้ 14 ชั่วโมง ตามโครงการสอนที่ปรากฏในภาคผนวก ก

กลุ่มที่ 2 ทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม โดยสอนติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน คิดเป็นจำนวนชั่วโมงสอนได้ 14 ชั่วโมง ตามโครงการสอนที่ปรากฏในภาคผนวก ก

กลุ่มที่ 3 ไม่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม ถือเป็นกลุ่มควบคุม

หมายเหตุ การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ใ้ผู้สอนคนเดียวกัน

3.3 นำแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ และแบบสอบถามวัดทัศนคติ ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดหลังการทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมแล้ว

3.4 นำผลที่ได้จากแบบทดสอบและแบบสอบถาม มาทำการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติจากการสอบครั้งแรกและการสอบครั้งหลัง

2. เปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม หลังจากสิ้นสุดการทดลองด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ใช้คะแนนจากการทดสอบก่อนการทดลองเป็นตัวแปรร่วม และทดสอบคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้วที่ละคู่ด้วย

q-statistic

3. เปรียบเทียบทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม หลังจากสิ้นสุดการทดลอง ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ใช้คะแนนจากการทดสอบก่อนการทดลองเป็นตัวแปรร่วมและทดสอบคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้วที่ละคู่ด้วย q -statistic

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลการเปรียบเทียบความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ค่ายพักแรม และวิธีควบคุม มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่า

1.1 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.2 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า กลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.3 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการเปรียบเทียบทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ค่ายพักแรมและวิธีควบคุม มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่า

2.1 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดกรรมกรทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียนมีทัศนคติต่อกรรมกรทางวัฒนธรรมท้องถิ่นดีกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดกรรมกรทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติต่อกรรมกรทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ดีกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.3 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดกรรมกรทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติต่อกรรมกรทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ดีกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

1. ผลการเปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม หลังการทดลอง ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ และกิจกรรมหลายประเภท ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจมากกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวัตต์ (Watts, 1965 : 1591- A) เต็มดวง เสวตจินดา (เต็มดวง เสวตจินดา 2514 : 68 - 70) และเนชัญ กิจระการ (เนชัญ กิจระการ 2514 : 54 - 55) นอกจากนี้ยังสนับสนุนงานวิจัยของ เลอร์แอนเคอร์สัน (อ้างจาก เป็รื่อง กุญฑ 2512 : 40 - 41) ซึ่งได้เปรียบเทียบการใช้หนังสือคู่มือ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ และทั้งสามสิ่งนี้รวมกัน กับการสอนในชั้นตามปกติ โดยทำการวิจัยกับนักเรียนเกรดเก้า เรื่องวิธีใช้สมุดโทรศัพท์ เขาพบว่าการใช้สื่อแต่ละอย่าง ให้ผลทางการเรียนรู้สูงกว่าการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนการเปรียบเทียบทั้งสามรวมกัน

ให้ผลสูงกว่ากลุ่มอื่นทุกกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญ จึงสรุปได้ว่าการใช้อุปกรณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนการสอน ย่อมส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีความรู้ ความเข้าใจมากขึ้น

นอกจากนี้ผลการวิจัยครั้งนี้ยังปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ ค่ายพักแรม มีความรู้ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอด ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสกีลแมน (Skillman, 1959 : 1958) ซึ่งพบว่าผลการเรียนของผู้เข้าร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียนจะสูงกว่าผู้ที่ ไม่ร่วมกิจกรรม

สำหรับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม ผู้วิจัยได้นำ เกมต่าง ๆ มาประกอบการถ่ายทอด ผลปรากฏว่าผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดิกเกอร์สัน (Dickerson, 1976 : 6456-A) ซึ่งพบว่ากลุ่มเกมการเคลื่อนไหว ทำให้ผู้เรียนได้รับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกมเฉื่อยและกลุ่มกิจกรรมปกติ

การที่ผู้เรียนได้รับผลสัมฤทธิ์สูงในการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม เป็นเพราะผู้เรียนมีความสนใจในกิจกรรมของวิธีอยู่ค่ายพักแรม ซึ่งสนับสนุนงานวิจัยของ ฮัมฟรีย์ (Humphrey, 1976 : 125-131) ซึ่งพบว่าเด็กนักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจใน กิจกรรมนอกโรงเรียนมาก และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับกิจกรรมนอกโรงเรียนมีค่าเป็นบวก จากสิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ย่อมเป็นไปตามสมมติฐานที่ว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการ ถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอด ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน

2. ผลการเปรียบเทียบทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มตัวอย่าง หลังการทดลองแล้ว ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการ ถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติที่ดีต่อมรดกทาง วัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า

การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย วิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีกิจกรรมต่าง ๆ และอุปกรณ์ในการสอน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่ถูกต้องและชัดเจน จึงเกิดความรู้ ความเข้าใจ รู้ถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น สนับสนุนงานวิจัยของ บรูคเกอร์ (Brucker, 1977 : 4294-A) ซึ่งพบว่า บทเรียนโมดูลทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ผลงานวิจัยเรื่องทัศนคติที่ยังสนับสนุนงานวิจัยของ ชูชาติ มาแสวง (ชูชาติ มาแสวง 2521 : 25) ซึ่งพบว่าการใช้หน่วยการเรียนรู้การสอนเป็นกิจกรรมในการสอนภาษาไทย ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทัศนคติ และความคงทนในการเรียนรู้สูงกว่าเด็กเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ

สำหรับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม ทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีขึ้นกว่าวิธีสอนในห้องเรียน เพราะวิธีอยู่ค่ายพักแรม ผู้เรียนได้พบบรรยากาศของธรรมชาติ มีความเป็นกันเองระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ไม่เคร่งครัดระเบียบวินัย ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบอร์แรนีส (Beranis, 1974 : 1892-A) ซึ่งพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษระหว่างปีภาคเรียน มีทัศนคติต่อฤดูกาลต่าง ๆ ดีขึ้นมาก

วิธีอยู่ค่ายพักแรมเป็นการถ่ายทอดที่ผู้เรียนได้ฝึกฝนทั้งทางด้านทฤษฎี และปฏิบัติควบคู่กันไป จึงทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของ บาร์โทส (Bartos, 1973 : 3249-A) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการให้นักศึกษาคูได้รับประสบการณ์นอกสถานที่ และประสบการณ์ในชั้นเรียนวิชาการศึกษา ในมหาวิทยาลัยเวอร์จิเนียตะวันตก โดยสุ่มตัวอย่างจากนักศึกษาคู 487 คน โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม พบว่ากลุ่มที่ได้รับประสบการณ์นอกสถานที่ ซึ่งได้รับการฝึกฝนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติพร้อมกันไป มีความเจริญงอกงามในทุกด้านไม่ในทางบวกมากที่สุด

จากที่กล่าวมานี้ จึงเป็นการสนับสนุนผลงานวิจัยครั้งนี้ ที่ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติสูงกว่าวิธีสอนในห้องเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ทางการศึกษา

- 1.1 ควรจะจัดเนื้อหาวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าในหลักสูตรของชั้นมัธยมศึกษา
ของแต่ละจังหวัด
- 1.2 ในการประชุม ครูและผู้บริหาร ควรมีการชี้แจงให้ทุกคนเห็นความ
สำคัญที่จะช่วยกันรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป โดยการปลูกฝังวัฒนธรรมให้แก่
นักเรียนในชีวิตประจำวัน และส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ทุกหน่วยงานจัดขึ้น
- 1.3 สำหรับโรงเรียนที่ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมอยู่แล้วควรส่งเสริม
และแนะนำครูให้นำวิธีการถ่ายทอด โดยการอยู่ค่ายพักแรมไปใช้ในการสอนด้วย
- 1.4 ในการเข้าค่ายพักแรมของลูกเสือ ยุวกาชาด และเนตรนารี
ควรมีการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดอยู่ในโปรแกรมด้วย

2. ทางการวิจัย

- 2.1 ควรมีการเปรียบเทียบความรู้ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรม
ท้องถิ่นกับตัวแปรอิสระต่าง ๆ เช่น เพศ อายุ การอบรมเลี้ยงดูฐานะทางเศรษฐกิจ
และสังคม
- 2.2 ควรมีการติดตามผลว่าความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของผู้เรียน
มีความคงทนหรือไม่
- 2.3 ควรเพิ่มวิธีการที่จะวัดพฤติกรรมอื่นที่มีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่
สามารถจะวัดได้โดยใช้แบบทดสอบและแบบสอบถาม

มจรพจนานุกรม

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ อักษรกุล วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพฯ
2521 174 หน้า
- กุหลาบ มัลลิกะมาส คติชาวบ้าน โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง 2516
293 หน้า
- เกษม อุทยานิน สังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2506
346 หน้า
- คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรม "นโยบายฟื้นฟูและปรับปรุงวัฒนธรรม" งานวัฒนธรรมของ
คณะกรรมการแห่งชาติ กรุงเทพฯ 2515 170 หน้า
- คหกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย, สมาคม คู่มือกลวิธีและเทคนิคการสอน
มิตรนราการพิมพ์ กรุงเทพฯ 2517 102 หน้า
- จรัญ พรหมอยู่ สังคมและวัฒนธรรมไทย โอเคเอ็นส์ไทร์ กรุงเทพฯ 2523
163 หน้า
- ชม ภูมิภาค จิตวิทยาการเรียนการสอน ไทยวัฒนาพานิช 2516 238 หน้า
- ชัยนาค นาคบุปผา โลกของวัยรุ่น โรงพิมพ์แสงศิลป์ เชียงใหม่ 2515
328 หน้า
- ชูชาติ มาแสวง การเปรียบเทียบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ระบายกับ ป.ศ.สูง
เรื่องราชาศัพท์ และคำสุภาพ โดยใช้หน่วยการเรียนการสอนตามปกติ
ปริทัศน์นิพนธ์ กศ.ม. มศว ประสานมิตร 2521 46 หน้า อิศำเนา
- เต็มดวง เศรษฐจินดา การศึกษาเปรียบเทียบประโยชน์ของอุปกรณ์ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้
ระหว่างสมุดคำกับภาพ และฟิล์มสตรีปที่ใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการสอน กับการสอน
แบบอธิบายโดยไม่ใช้อุปกรณ์การสอน หมวดวิชาสังคมศึกษา ในระดับประถมศึกษา
ตอนปลาย ปริทัศน์นิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2513
120 หน้า อิศำเนา

- ทัศนีย์ มุสิกไชย การจักค้ายปักแรม ประเสวีรุอักษร 2508, 195 หน้า
- นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ วรรณคดีไทยเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี แผนกเอกสารและ
การพิมพ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญ์โลก 2520,
188 หน้า
- บุญมี นักเสียง ให้สัมภาษณ์เรื่องการทอเสื่อ ที่วิทยาลัยครูจันทบุรี ธันวาคม
2523
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ ทัศนคติ : การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย
ไทยวัฒนาพานิช 2520, 143 หน้า
- ประสาธ หลักศิลา สังคมมนุษย์ในค่านิยมพฤติกรรมศาสตร์ คณะวิชามนุษยธรรมศึกษา
วิทยาลัยวิชาการศึกษา ม.ป.ป. 144 หน้า
- ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ เที่ยวทั่วไป โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ 2519, 288 หน้า
- เป็รื่อง กุฑม การวิจัยสื่อและนวัตกรรมการสอน ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519, 141
หน้า
- เชษฎ์ กิจระการ การศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่องการวางแผนครอบครัว
จากการใช้ภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป และสไลด์ภาพ ของนักศึกษาระดับประกาศ
นียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ปีที่ 1 ปีการศึกษา 2514 วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2515 66 หน้า อักษรานา
- พรณี ชูทัย จิตวิทยาการเรียนการสอน ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2520, 266 หน้า
- พัชนี วรกวิน จิตวิทยาสังคม ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะวิชาครุศาสตร์
วิทยาลัยครูจันทรเกษม โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด กรุงเทพฯ
2522, 175 หน้า

- พูนพล อาสนจินดา, พ.อ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจประเทศไทย ไทยวัฒนาพานิช
2503 154 หน้า
- ภุมเวียง อริยกะบุศกร การเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีของบุคคลต่างรุ่นและมีสภาพ
แวดล้อมทางสังคมต่างกัน วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2512, 84 หน้า
- ภาควิชาประวัติศาสตร์ จันทบุรี วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520, 42 หน้า
- มะลิ ศรีแก้ว นิทรรศการวัฒนธรรมไทยตะวันออก วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา ครั้งที่ 2
12 - 16 มกราคม 2523 โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม กทม. 211 หน้า
- โมทยากร แผนที่ของไทย 72 จังหวัด พินยาकार 2514, 412 หน้า
- บุษ ตักค์เคชยนต์ สังคมศาสตร์ : ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พระนคร 2515, 212 หน้า
- บุพพรณ ศิริวงศ์ สัมภาษณ์ผู้ขับร้องเพลงโหงงข้าว ที่หน่วยศึกษานิเทศก์ จังหวัด
จันทบุรี
- ล้วน สายยศ ความเชื่อมั่นแบบต่าง ๆ วารสารการวิจัยการศึกษา 2 : 81 - 94
กันยายน - ธันวาคม 2522
- ละออ การุณยนิช จริยศึกษาและการพัฒนาประเทศ วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ม.ป.ป. 120 หน้า
- วิจิตราทการ, หลวง วัฒนธรรมสุโขทัย วิจิตราทการอนุสรณ์ เล่ม 2 (พระนคร)
พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี หลวงวิจิตราทการ 2505,
117 หน้า
- สมบัติ มหารศ การสอนคำไวยากรณ์ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 2520
- สมบูรณ์ แก่นตะเคียน การประเมินคุณค่าสิ่งพิมพ์ เพื่อการวิจัยขนบธรรมเนียม
ประเพณีไทย หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว
2519, 309 หน้า

- สมสรร วงษ์น้อย เอกสารประกอบการสอนวิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย
 สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2521,
 89 หน้า
- สังเสริมการทองเทียวแห่งประเทศไทย, องค์การ อ.ส.ท. ปีที่ 21 ฉบับที่ 10
 พฤษภาคม 2514
- เสฐียรโกเศศ วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย สำนักพิมพ์คลังวิทยา วังบูรพา
 2516, 492 หน้า
- เสรี เปรมฤทัย เทียวเมืองไทย 71 จังหวัด ประมวลสารสัน 2515, 668 หน้า
- สุชีพ ปุณฺณานุกาพ "ประชานิเทศก์" วัฒนธรรมวิทยา ฉบับที่ 3 สำนักวัฒนธรรม
 ทางจิตใจ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ 2500, 86 หน้า
- สุพัทรา สุภาพ สังคมและวัฒนธรรมไทย : คำนิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี
 ไทยวัฒนาพานิช 2518, 182 หน้า
- อภิรมย์ ณ นคร และคณะ การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยราม
 คำแหง 280 หน้า อักสำเนา
- อนันต์ ศรีโสภณ สถิติเบื้องต้น ไทยวัฒนาพานิช 2521 376 หน้า
- อนุমানราชชน, พระยา วิวัฒนาการแห่งวัฒนธรรม เสฐียรโกเศศ โรงพิมพ์ไทย
 บริการ 2496, 40 หน้า
- อังคณา สายยศ วิธีการวิจัยทางการศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ม.ป.ป. 256 หน้า
- อานนท์ อากาศิรม สังคมวิทยา สำนักพิมพ์แพรวพิทยา กรุงเทพฯ 2516,
 182 หน้า
- เอนก นาวิกมูล เพลงนอกทวารวษ สำนักพิมพ์การเวก 2521, 382 หน้า
- Beranis, Theodore A., "A Study of the Effects of A 45 - 15 Continuous
 School Year Experience and Student Vocation Activities and Attitude,
 "Dissertation Abstracts, 35 : 1892 - A, October, 1974.

- Brucker, Benjamin Wayne, Jr. "Teacher Preparation in Elementary School Language Arts: The Development of a Modular Approach," Dissertation Abstracts. Vol. 37, No. 7, January, 1977, p. 4294-A.
- Cuber, J.F. Sociology : A Synopsis of Principles. New York, Apple-Century-Clofts Co., 1955, 652 p.
- Dickerson, Dolores Powley. "A Comparison of the Use of the Active Games Learning Medium with Passive Games and Traditional Activities as a Means of Reinforcing Recognition of Selected Sight Vocabulary Words with Mid-Year First-Grade Children with Limited Sight Vocabularies," Dissertation Abstracts. 10 : 6456-A, April, 1976.
- Ferguson, George A. Statistic Analysis in Psychology and Education. McGraw-Hill, New York, 1966, 446 p.
- Good, Carter V. Dictionary of Education. New York, McGraw-Hill, 1973. 681 p.
- Humphrey, Robert D. "The Relationship of Participation in Out of School Activities of School Achievement," Thesis Abstract Series, 16: 125 - 131, 1960.
- Linguist, E.F. Design and Analysis of Experiments in Psychology and Education. Boston, Houghton Mifflin, Co., 1953, 393 p.
- Malinowski, Bronislaw. "Culture," Encyclopaedia of the Social Sciences, IV. 1931.
- Merril, F.E. Society and Culture: An Introduction to Sociology. (3rd ed.) Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1965, 618 p.

ภาคผนวก ก.

ตารางกำหนดหน้าหนัก เนื้อหา และข้อสอบ

เนื้อเรื่อง	จำนวนชั่วโมงที่สอน	จำนวนข้อทดสอบความรู้	จำนวนแบบสอบถามทัศนคติ	จุดมุ่งหมาย	ข้อสอบ
<p>1. <u>ศาสนาอิสลาม</u></p> <p>1.1 <u>วรรณกรรมพื้นบ้าน</u></p> <p>1.1.1 นิทานชาวมลายู</p> <p>- พระนางกาไวและเมืองกาไว</p> <p>- สื่อเมืองจันทบุรี</p> <p>1.1.2 เพลงพื้นบ้าน</p> <p>- เพลงโหมฆราว</p>	<p>1</p> <p>1.30</p>	<p>4</p> <p>5</p>	<p>4</p> <p>5</p>	<p>1. บอกจุดประสงค์ของการเล่านิทานชาวมลายู</p> <p>2. บอกลักษณะของนิทานชาวมลายู</p> <p>3. บอกประโยชน์ที่ได้รับจากการฟังนิทานได้</p> <p>1. บอกจุดมุ่งหมายของการร้องเพลงพื้นบ้านได้</p> <p>2. บอกลักษณะของเพลงพื้นบ้านได้</p> <p>3. บอกความหมายของคำบางคำในเพลงพื้นบ้านได้</p>	<p><u>ข้อสอบความรู้</u></p> <p>ข้อ 1 - 4</p> <p><u>แบบสอบถามทัศนคติ</u></p> <p>ข้อ 1 - 4</p> <p><u>ข้อสอบความรู้</u></p> <p>ข้อ 5 - 9</p> <p><u>แบบสอบถามทัศนคติ</u></p> <p>ข้อ 5 - 9</p>

เนื้อเรื่อง	จำนวน ชั่วโมง ที่สอน	จำนวน ขอทดสอบ ความรู้	จำนวนแบบ สอบถาม ทัศนคติ	จุดมุ่งหมาย	ขอสอบ
<p>2. <u>สาขาภูมิประเทศศาสตร์</u></p> <p>2.1 <u>ประวัติศาสตร์</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - สภาพภูมิประเทศ - ประวัติเมืองจันทบุรี - สมัยกรุงธนบุรี และ - กรุงรัตนโกสินทร์ <p>2.2 <u>โบราณสถาน</u></p> <p><u>โบราณวัตถุ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ศาสนพระเจาตากสิน - มหาราช - ภายเนียง - ชูทองเรือ - ป้อมปราการหินาศ และ - ป้อมพิฆาตปัจจามิตร 	<p>2.30</p>	<p>12</p>	<p>10</p>	<p>จุดมุ่งหมาย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. บอกสภาพภูมิประเทศ และสภาพ ทั่วไปของจังหวัด 2. บอกประวัติความเป็นมาของจังหวัด ในสมัยต่าง ๆ ได้ 	<p>ขอสอบความรู้</p> <p>ขอ 10 - 21</p> <p>แบบสอบถามทัศนคติ</p> <p>ขอ 10 - 19</p>
<p>1. บอกสถานที่ตั้งของโบราณสถาน</p> <p>โบราณวัตถุบางอย่างได้</p> <p>2. บอกลักษณะของโบราณสถาน</p> <p>โบราณวัตถุบางอย่างได้</p> <p>3. บอกประวัติของโบราณสถาน</p> <p>โบราณวัตถุได้</p>	<p>5</p>	<p>15</p>	<p>16</p>	<p>แบบสอบถามทัศนคติ</p> <p>ขอ 22 - 36</p>	<p>แบบสอบถามทัศนคติ</p> <p>ขอ 20 - 35</p>

เนื้อเรื่อง	จำนวนชั่วโมงที่สอน	จำนวนข้อทดสอบความรู้	จำนวนแบบสอบถามที่สมัคร	จุดมุ่งหมาย	ข้อสอบ
<p>3. <u>สาขาวิชาสามัญ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - การทอเสื้อ - การเจียรไปพลอย 	2	9	10	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกถึงสาขาอาชีพที่มาจากงานช่างฝีมือได้ 2. บอกวิธีการทอเสื้อและเจียรไปพลอยได้ตามลำดับชั้น 3. บอกประโยชน์ที่ได้รับจากการทอเสื้อและเจียรไปพลอยได้ 	<p><u>ข้อสอบความรู้</u> ข้อ 37 - 45</p> <p><u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 36 - 45</p>
<p>4. <u>สาขาการถนอมผ้า</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ถนอมผ้าขาว - กายเตี๋ยาผ้าปู <p>วัฒนธรรมท้องถิ่นทั่วไป</p>	2	8	8	<p>บอกวิธีการทำอาหารทั้ง 2 ชนิด ได้อย่างถูกต้อง</p>	<p><u>ข้อสอบความรู้</u> ข้อ 46 - 53</p> <p><u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 46 - 53</p> <p><u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 54 - 70</p>

หมายเหตุ

ภาคผนวก ข.

- แบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี
- ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก ของแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ
- แบบสอบถาม วัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดจันทบุรี
- ค่าอำนาจจำแนก วิเคราะห์ตามรายชื่อของแบบทดสอบวัดทัศนคติ

แบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

แบบทดสอบนี้เป็นแบบทดสอบที่เกี่ยวกับความรู้ ในวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ทางด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะ โขนนาการ ประวัติศาสตร์ ขอให้นักเรียนตอบแบบทดสอบตามความรู้ที่นักเรียนมีอยู่ โดยจะมีข้อที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวเท่านั้น ในการตอบคำถามแต่ละข้อในแบบทดสอบ จะไม่มีผลต่อการ เรียงของนักเรียนแต่อย่างไร

ขอขอบคุณนักเรียนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

วิธีตอบแบบทดสอบ

ให้กากบาท (X) ลงบนตัวอักษรที่ถูกต้องที่สุด ซึ่งจะมีเพียงคำตอบเดียว
ในแต่ละข้อ

ตัวอย่าง

๑. จันทบุรีเป็นเมืองที่อยู่ทางทิศใดของประเทศไทย

ข. เหนือ	ช. ตะวันตก
ค. ตะวันออก	ง. ใต้

(แสดงว่าผู้ตอบเลือกข้อ ก เป็นข้อที่ถูกต้องที่สุด)

ตาราง ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก ของแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ
ในมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

ข้อที่	p	r	ข้อที่	p	r	ข้อที่	p	r
1	.42	.34	22	.68	.72	43	.44	.30
2	.84	.30	23	.21	.31	44	.71	.56
3	.32	.41	24	.54	.27	45	.52	.58
4	.39	.28	25	.26	.41	46	.29	.34
5	.42	.20	26	.46	.41	47	.52	.44
6	.27	.32	27	.60	.39	48	.21	.57
7	.25	.52	28	.29	.26	49	.39	.28
8	.46	.34	29	.26	.32	50	.58	.49
9	.35	.29	30	.59	.62	51	.24	.24
10	.44	.46	31	.24	.24	52	.94	.47
11	.67	.24	32	.56	.65	53	.52	.44
12	.52	.30	33	.59	.56			
13	.35	.29	34	.69	.58			
14	.76	.25	35	.57	.59			
15	.70	.46	36	.71	.26			
16	.67	.60	37	.52	.51			
17	.52	.51	38	.29	.34			
18	.68	.41	39	.30	.38			
19	.38	.61	40	.70	.48			
20	.67	.60	41	.50	.26			
21	.60	.53	42	.56	.65			

แบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

1. แบบสอบถามฉบับนี้ต้องการถามความรู้สึกหรือการกระทำบางอย่างของนักเรียนที่เกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมและเรื่องทั่วไป ขอให้ให้นักเรียนอ่านแล้วพิจารณาว่านักเรียนมีลักษณะนิสัย ความรู้สึก ความคิด หรือเคยปฏิบัติตรงกับข้อเท็จจริงในข้อความนั้นมากน้อยเพียงใด
2. วิธีตอบแบบสอบถาม

ในการตอบแบบสอบถาม โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงบนตัวเลขซึ่งอยู่ท้ายข้อของแต่ละหัวข้อ

หมายเลข 5	หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
หมายเลข 4	หมายถึง	เห็นด้วย
หมายเลข 3	หมายถึง	ไม่คัดค้านใจ
หมายเลข 2	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
หมายเลข 1	หมายถึง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ตัวอย่าง

0. ควรส่งเสริมความรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรม 5 4 3 2 1
ให้แพร่หลายออกไป
(แสดงว่าผู้ตอบเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะให้มีการส่งเสริมความรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมให้แพร่หลายออกไป)
3. คำตอบของนักเรียนจะไม่มีค่าลบหรือติดลบ ข้อสำคัญขอให้นักเรียนตอบแบบสอบถามให้ตรงสภาพความเป็นจริง ของนักเรียนให้มากที่สุด คำตอบของนักเรียนจะไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด แต่จะมีประโยชน์ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชนรุ่นหลังต่อไปอีกด้วย

- ๐. นิทานชาวบ้านให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลินน้อยกว่านิทานต่างชาติ
- ๐. ไม่จำเป็นที่เราจะต้องรู้เรื่องประวัติของจังหวัด
- ๐. เมื่อท่านไปสถานที่โบราณ ท่านนิยมเซ็นชื่อเป็นที่ระลึก
- ๐. กายเนืองวทำให้ชาวเข่าระลึกถึงวีรกรรมของบรรพบุรุษ

หมายเหตุ

ฉบับสมบูรณ์อยู่ที่ภาควิชาคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ตาราง ค่าอำนาจจำแนกวิเคราะห์ตามรายชื่อของแบบสอบถามทัศนคติ ตอมรคททาง
วัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

ข้อที่	t	ข้อที่	t	ข้อที่	t
1	2.44	25	2.22	49	4.60
2	2.26	26	2.52	50	3.50
3	2.82	27	3.55	51	3.28
4	2.24	28	4.80	52	3.05
5	2.85	29	3.89	53	3.97
6	3.86	30	2.34	54	3.28
7	3.44	31	3.82	55	3.25
8	2.12	32	4.18	56	4.04
9	2.97	33	4.88	57	3.64
10	4.62	34	3.23	58	4.47
11	3.21	35	6.21	59	3.57
12	2.37	36	3.58	60	3.54
13	2.35	37	3.08	61	4.03
14	2.82	38	3.85	62	3.42
15	2.29	39	4.09	63	3.00
16	2.85	40	3.21	64	4.00
17	4.36	41	2.29	65	3.31
18	3.97	42	3.16	66	4.13
19	3.49	43	2.79	67	2.69
20	2.57	44	5.50	68	3.10
21	2.89	45	3.52	69	2.11
22	2.57	46	2.88	70	3.50
23	2.89	47	2.60		
24	2.46	48	2.64		

ภาคผนวก ค.

โครงการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

โครงการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยค่ายพักแรม
1	1. <u>ธาตุศิลปะ</u> 1.1 <u>วรรณกรรมพื้นบ้าน</u> 1.1.1 นิทาน - พระนางกาไว และเมืองกาไว - คู่มือเมืองจันทบุรี	1. บอกจุดประสงค์ของ การเล่านิทานได้ 2. บอกลักษณะของนิทาน ชาวบ้านได้ 3. บอกประโยชน์ที่ได้รับ จากการฟังนิทานได้	1. ครูให้นักเรียน <u>เรียนรู้ว่า</u> ใครเคย ได้ยิน <u>ผู้เฒ่าผู้แก่</u> เล่านิทานให้ ฟังบ้าง ครูให้นักเรียนที่เคย ได้ยินได้ <u>ฟัง</u> ออกมาเล่านิทาน ให้เพื่อนฟัง และให้เพื่อนใน ชั้นช่วยกันบอกสิ่งที่ได้รับจาก นิทานเรื่องนั้น 2. ครูอธิบายความหมายของนิทาน ชาวบ้าน และโยงไปสู่จุด ประสงค์ของการเล่านิทานชาว บ้านได้ว่า การที่เราได้ <u>รับ</u> มา ฟังบางอย่างจากนิทานแสดงว่า	เช่นเดียวกับกิจกรรม การสอนในห้องเรียน แต่แตกต่างกันที่ หมายเหตุที่ 3

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยอาศัยสื่อ
1.30	1.1.2 เพลงพื้นบ้าน เพลงโหม่งข้าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกจุดมุ่งหมายของการร้องเพลงพื้นบ้านได้ 2. บอกลักษณะของเพลงพื้นบ้านได้ 3. บอกความหมายของคำ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูแสดงอุปกรณ์ต่าง ๆ ในชั้นเรียน และถามนักเรียนว่าเคยเห็นอุปกรณ์เหล่านี้บ้างหรือไม่ สำหรับผู้ที่เคยเห็นสามารถบอกได้หรือไม่ว่าอุปกรณ์แต่ละชิ้นเรียกว่าอะไร และนำไปใช้ 2. ครูถามนักเรียนว่าใครเคยได้ยินเพลงพื้นบ้านบ้าง 3. ครูถามนักเรียนว่าเคยได้ยินเพลงพื้นบ้านอะไรบ้าง 4. ครูถามนักเรียนว่าเคยได้ยินเพลงพื้นบ้านอะไรบ้าง 5. ครูให้นักเรียนช่วยกันออกถึงสิ่งที่ได้รับจากนิทานทั้ง 2 เรื่อง และความจำ เป็นที่จะต้องลืมทอด 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูถามนักเรียนว่าใครเคยได้ยินเพลงพื้นบ้านบ้าง 2. ครูถามนักเรียนว่าเคยได้ยินเพลงพื้นบ้านอะไรบ้าง 3. ครูถามนักเรียนว่าเคยได้ยินเพลงพื้นบ้านอะไรบ้าง 4. ครูถามนักเรียนว่าเคยได้ยินเพลงพื้นบ้านอะไรบ้าง 5. ครูถามนักเรียนว่าเคยได้ยินเพลงพื้นบ้านอะไรบ้าง

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยศึกษาพิเศษ
			<p>2. ครูเปิดเพลงให้เด็กเรียนรู้ และถามเด็กเรียนว่าเป็นเพลงอะไร</p> <p>3. ครูฝึกเพลง แล้วถามเด็กเรียนว่าเพลงไหนซาวจัดเป็นเพลงประเภทใด ถ้าเด็กเรียนตอบไม่ได้ ครูเปิดเพลงประเภทอื่น ๆ ให้เด็กเรียนรู้ เช่น เพลงเกี่ยวกับชาว เพลงเรือ ฯลฯ จากนั้นครูจึงอธิบายลักษณะของเพลงพื้นเมืองให้เด็กเรียนรู้</p> <p>4. ครูเล่าประวัติความเป็นมาของเพลงให้เด็กให้เด็กเรียนรู้และให้เด็กเรียนช่วยกันบอกจุดมุ่งหมาย ลักษณะและความหมายของคำบางคำของเพลงให้เด็กเรียน จากเพลงที่ครูได้เปิดให้เด็กเรียนฟังในตอนนี้</p> <p>5. ครูเปิดเพลงให้เด็กเรียนฟัง แล้วให้เด็กเรียนฝึกร้องตาม ขณะเดียวกันครูก็</p>	<p>2. ครูพานักเรียนออกไปยังบริเวณสนามของโรงเรียน... ซึ่งเตรียมวิทยากรและอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือมอดุยแล้ว</p> <p>3. ครูเป็นผู้อธิบายอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ประกอบในการร้องเพลงหรือบทบรรยายประวัติความเป็นมาของเพลงให้เด็กเรียนฟัง</p> <p>ความหมายของคำบางคำ ตลอดจนจุดมุ่งหมายและลักษณะของเพลงให้เด็กเรียนเข้าใจ</p>

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมภาคสอน โดยค่ายพักแรม
			<p>6. ครูแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มได้เลือกรองลงในพื้นที่ของตนเองอาจจะ เป็นวรรณคดีต่าง ๆ ก็ได้ โดยแต่ง บทสั้น ๆ แล้วจึงให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม ออกมาร้องให้เพื่อน ๆ ฟัง พร้อมทั้ง แสดงท่าทางลงห่างประกอบการร้องด้วย</p>	<p>4. จากนั้นวิทยากรจะ ร้องเพลงโหม่งชาว และแสดงท่าทาง การลงห่าง ประกอบการร้องแล้ว จึงให้นักเรียน ออกไปแต่ง พร้อมกัน โดย อีกกลุ่มหนึ่งแต่ง เนื้อร้องลงใน ทำนองเพลงโหม่ง ชาวและออกไป ร้องเพลงประกอบ ท่าทางการลง ห่างด้วย โดย สลับกัน 2 กลุ่ม</p>

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยค่ายพักแรม
2.30	2. ความนิยมศาสตร์ 2.1 ประวัติศาสตร์ - สถาปัตยกรรม - ประวัติเมือง - วัฒนธรรมชุมชน และกรุงรัตนโกสินทร์	1. บอกสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรม จังหวัดได้ 2. บอกประวัติความเป็น มาของจังหวัดในสมัย ต่าง ๆ ได้	1. ครูสนทนาซักถามนักเรียนเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมของจังหวัด ชุมบุรี โดยใ้สภาพประกอบซักถาม ชุมบุรีให้นักเรียนออกมาแสดงความคิดเห็น 2. ครูให้นักเรียนออกมาแสดงความคิดเห็น ชุมบุรีของพระเจ้านครบุรี จากชั้นครูที่ อธิบายเพิ่มเติม และเล่าเรื่องเกี่ยวกับชุมชน วัฒนธรรมรัตนโกสินทร์ ให้นักเรียนฟัง โดยมี การซักถามนักเรียนระหว่างการเล่าความ 3. ครูฉายสไลด์ และให้นักเรียนแสดงสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมของจังหวัด และ ประวัติของจังหวัดอีกครึ่งหนึ่ง โดยครูช่วย ให้นักเรียนสรุปความ	เรียนเกี่ยวกับกิจกรรม การสอนในห้องเรียน และตากอากาศที่ หมายเบญจมาศ 3

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการ สอน โดยคาบพักแรม
	<ul style="list-style-type: none"> - ตักแครงและคุกกี้ไก่ - ภูเขาพลอยแหวน - วัชโบลานิมิตร - ภูเขาพระบาทหรือ เขาศรีศชนภี 		<ul style="list-style-type: none"> 5. ครูให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายถึงความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยครูช่วยสรุปใจความสำคัญ 6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปสถานที่ตั้ง ลักษณะ ประวัติของโบราณสถาน โบราณวัตถุแห่งพระนครศรีอยุธยา 	<ul style="list-style-type: none"> 4. เมื่อกลับมายังโรงเรียน ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้พบไปที่ได้รับมาอีกครึ่งหนึ่ง
2	<p>3. <u>สถาปัตยกรรม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - การทอเสื้อ - การสุ่มใบพลอย 	<ul style="list-style-type: none"> 1. บอกถึงสาเหตุที่มาของงานช่างฝีมือไทย 2. บอกวิธีการทอเสื้อและสุ่มใบพลอยไปตามลำดับขั้น 3. บอกประวัติของศิลปกรรมจากการทอเสื้อ 	<ul style="list-style-type: none"> 1. ครูสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับงานช่างฝีมือในจังหวัดสุพรรณบุรี 2. ครูแสดงภาพนักเรียนเกี่ยวกับที่มาของงานช่างฝีมือ 3. ครูให้นักเรียนช่วยกันแสดงวิธีการในการทอเสื้อและสุ่มใบพลอย โดยครูช่วยอธิบายเพิ่มเติม 	<ul style="list-style-type: none"> 1. ครูสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับงานช่างฝีมือและที่มาของงานช่างฝีมือ 2. ครูให้นักเรียนไปสุ่มใบพลอยและโรงงานทอเสื้อ โดยให้นักเรียนฟังคำบรรยายจากวิทยากร

จำนวนชั่วโมงที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสะท้อนโดยอยู่ค่ายพักแรม
2	4. สาธิตกิจกรรมศิลปะ - คมเข็มสุ่มวาง - ภายใต้อายุ 10 ปี	บอกวิธีการทำอาหารทั้ง 2 ชนิดได้อย่างถูกต้อง	4. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมารับถ้วยรางวัลงานฝีมือ แล้วช่วยกันเขียนประวัติโยธนะวีได้รับจากงานช่างฝีมือ แล้วออกมารายงานหน้าชั้นเรียน 5. ครูช่วยนักเรียนสรุปประวัติโยธนะวีของงานช่างฝีมือ 6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปเนื้อหาทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง	3. ครูให้นักเรียนเขียนสิ่งที่ตนได้จากวิทยากรและช่างฝีมือใ้ความประทับใจ 4. เมื่อกลับมารโรงเรียน ครูให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายถึงประวัติโยธนะวีที่ได้รับจากงานช่างฝีมือ
			1. ครูสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับอาหารที่ชอบ และถามนักเรียนถึงอาหารที่ชื่นชอบของจังหวัดเชียงใหม่ 2. ครูให้นักเรียนที่สามารถทำอาหารที่ตนเองได้ ออกมาอธิบายขั้นตอนใน	เช่นเดียวกับกิจกรรมการสะท้อนในห้องเรียน แต่แตกต่างกันที่หมายเลขที่ 3

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยอยู่ภายนอกแรม
			<p>3. ครูและนักเรียนช่วยกันทำอาหาร พื้นเมือง โดยครูเตรียมอุปกรณ์ ในการทำอาหารไว้ให้</p> <p>4. ครูและนักเรียนร่วมกันรับประทาน อาหารที่ปรุงเสร็จแล้วรับประทาน</p> <p>5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปถึง ประโยชน์ที่ได้รับจากอาหาร พื้นเมือง</p>	

หมายเหตุ

1. เนื้อเรื่องคู่มือภาคผนวก ง.
2. วิทยากร และสื่อการสอน
 1. นิทานเรื่องพระนางกาไวและเมืองกาไว นิทานชื่อเมืองจันทบุรี

วิทยากร	อาจารย์สุชาวัฒน์	สุคนธ์รัตน์
สื่อการสอน	-	
 2. เพลงโหม่งข้าว

วิทยากร	คุณยาย ทรัพย์ทรง	ชมะรัตน์
	คุณลุง แว	มากสิน
	คุณป้า แดงอ่อน	กุ่มแวน
	คุณลุง ประชาญ์	มากสิน
	คุณป้า ออง	นาสวน
	คุณลุง เผือก	นาสวน
สื่อการสอน	อุปกรณ์การสงฟาง	เพลง
 3. ประวัติศาสตร์

วิทยากร	อาจารย์วิชัย	อรรรตมาโนชญ์
สื่อการสอน	ภาพ สไลด์	
 4. โบราณสถาน โบราณวัตถุ

วิทยากร	อาจารย์ อมรรัตน์	ถนนมลิน
	อาจารย์ สมหวัง	วิเชียรฉันท
	อาจารย์ วิทยา	ไทยตรง
สื่อการสอน	ภาพ สไลด์	

5. การทอเสื่อ
 วิทยาการ อาจารย์บุญญมี นักเสียง
 สื่อการสอน เสื่อและอุปกรณ์ในการทอเสื่อ
6. การเจียรในพลอย
 วิทยาการ คุณมงคล ชุมณี
 สื่อการสอน พลอยและอุปกรณ์ในการเจียรในพลอย
7. ทมหมูชะมวง
 วิทยาการ อาจารย์ สุชาร์ตน์ สุกนทรรัตน์
 อาจารย์ วิทยา ไทยตรง
 สื่อการสอน เครื่องปรุงและอุปกรณ์ในการทำอาหาร
3. การสอนด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม แตกต่างจากวิธีสอนในห้องเรียน ดังนี้
- มีเกมต่าง ๆ และกิจกรรมรอบกองไฟประกอบการเรียนการสอน
 - นักเรียนทำตัวตามสบาย ไม่เคร่งครัดเรื่องระเบียบวินัย
 - นักเรียนได้ไปทัศนศึกษาสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา และมีความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนเป็นอย่างดี

ภาคผนวก ง.

เนื้อเรื่องเกี่ยวกับความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

ความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

สาขาศิลปะ

1.1 วรรณกรรมพื้นบ้าน

1.1.1 นิทานชาวบ้าน เป็นการเล่านิทานซึ่งเป็นเรื่องเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับแพร่หลายทั่วไปในทุกชนชั้น นับตั้งแต่พระราชอาณาจักรคนยากจน ถึงแม้ว่าเรื่องในนิทาน จะแตกต่างกันไปตามภาคต่าง ๆ ของโลก แต่ก็มีจุดประสงค์ร่วมกันดังนี้คือ (กุหลาบ มัลลิสะมาส 2516 : 99 - 106)

1. เพื่อเป็นเครื่องบันเทิงใจในยามว่าง
2. เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และเสริมสร้างปัญญา
3. เพื่อเป็นคติสอนใจ สอนความประพฤติต่าง ๆ

ลักษณะของนิทานชาวบ้าน

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำชนบทธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลัง เมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็มีการเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าเดิมเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นสองเฒ่า ฟังมาจากผู้เล่า ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตก่อนหนึ่ง

สำหรับท้องถิ่นของเราก็มีนิทานท้องถิ่น ซึ่งนิทานชนิดนี้มีขนาดเล็กสั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเรื่องเหตุการณ์เดี่ยวและเกี่ยวข้องกับความรู้สึกชนบทธรรมดาสามัญประเพณี โศกกลาง หรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่ง ถือเป็นพื้นบ้านเบื้องต้นของคนแต่ละท้องถิ่นไป แม้ว่า จะเป็นเรื่องแปลกพิศดารหรือพันวิสัยความเป็นจริงไปบ้างก็ตาม ก็ยังเชื่อกันว่าเรื่องเหล่านี้ เกิดจริงเป็นจริงตาม หรือมีเค้าความจริง มีตัวบุคคลจริง ๆ มีสถานที่จริง ที่กำหนด

แน่นอนขึ้นกว่าในนิทานปรมปรา นิทานท้องถิ่นอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของวีรบุรุษประจำชาติ หรือประจำบ้านเมือง หรือเป็นเรื่องนางไม้ นางนาค นางเงือก ที่ปรากฏกายมีเรื่องเกี่ยวข้องกับมนุษย์ ตามเรื่องในนิทานนั้น ดังเช่นนิทานท้องถิ่นประจำจังหวัดจันทบุรี

พระนางกาไวและเมืองกาไว (ภาควิชาประวัติศาสตร์ 2520 : 2, 12 - 13)

นิทานเรื่องนี้มีผู้เอาสี่ต่อ ๆ กันมา ผู้รวบรวมได้ยืมได้ดังมาจากท่านผู้ใหญ่ ซึ่งมีอายุถึงปัจจุบันก็กว่าร้อยปีขึ้นไป ความว่า

กษัตริย์ผู้ครองนครโบราณ (ชื่อนครอะไรไม่ปรากฏ แต่เป็นเมืองที่เจียงเซา สระบาป คือ จันทบุรี) พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้าพรหมทัต มีพระโอรส กับพระเอกอัครมเหสี 2 พระองค์ พระเชษฐาทรงพระนามว่า พระไวยทัต และพระอนุชา ทรงพระนามว่า พระเกตุทัต ต่อมาพระเอกอัครมเหสีสิ้นพระชนม์ พระองค์จึงได้ทรงอภิเษกพระมเหสีองค์ใหม่ขึ้นทรงพระนามว่า พระนางกาไว ซึ่งทรงพระสิริพิลาศ เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าพรหมทัตยิ่งนัก และมีโอรสด้วยกันอีก 1 พระองค์

พระนางกาไวมีพระประสงค์ จะให้โอรสของนางได้ครองราชย์ในนครจันทบุรี จึงได้ขอร้องให้พระเจ้าพรหมทัต ส่งพระโอรสของพระมเหสีองค์เดิมออกไปสร้างเมืองอยู่ในท้องถิ่นที่กันดาร ทางเหนือแดนต่อแดน (เขตอำเภอโป่งน้ำร้อนในปัจจุบัน) ทั้ง 2 พระองค์ ซึ่งพระเจ้าพรหมทัตก็ตามใจ ต่อมาเมื่อพระเจ้าพรหมทัตสวรรคต พระนางกาไวจึงสถาปนาพระราชบุตรของพระนางขึ้นเป็นกษัตริย์ครองนครต่อไป และพระนางเป็นผู้สำเร็จราชการ เพราะพระราชบุตรยังเยาว์พระชนม์อยู่ ดังนั้นนครนี้จึงเรียกกันติดปากว่า "นครหรือเมืองกาไว"

ต่อมาพระไวยทัต และ พระเกตุทัต รู้เรื่องพระบิดาสวรรคต และพระนางกาไว ครองเมือง จึงยกกองทัพลงมาเพื่อจะสังเมืองคืน แต่กองทัพผู้กำลังของกองทัพพระนางกาไวไม่ได้จึงถอนทัพไป และขอกำลังจากกษัตริย์ขอม ซึ่งประทับอยู่ ณ เมืองนครขอมมาช่วย

แก่กัน โดยสัญญาว่าเมื่อได้เมืองแล้ว จะแบ่งเมืองให้ ซึ่งกษัตริย์ของก็ได้ส่งกองทัพมาช่วย กองทัพคราวนี้ได้ยกมาตั้งพลพักพลอยู่นอกเมือง ตำบลที่พักพลนี้เรียกว่า "ตำบลพลับพลา" ซึ่งยังเรียกกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อส่งคนไปเจรจาไม่ได้ผล กองทัพของพระไชยทิศ และขอมก็เข้าตีเมืองจันทบุรี พระนางกาไวเห็นจะสู้ไม่ได้ จึงทูลพระราชทรัพย์ ขึ้นหลังช้างที่เพนียด (ซึ่งขณะนี้เป็นวัดเพนียดร้าง) เปิดประตูเมืองด้านในหนีไป พวกกองทัพพระไชยทิศเข้าเมืองได้ก็ให้ทหารออกติดตามไป พระนางกาไวเห็นว่าจะจวนตัวก็เอาทองและเพชรพลอยออกขว้างเพื่อล่อให้ทหารเข้าตีกำแพงวงเก็ทองและรีบหนีลงเรือแล่นไป สถานที่ซึ่งพระนางกาไวขว้างทองคำไว้เรียกว่า "ทองหัว" ในปัจจุบันนี้ ยังมีชื่อวัดทองหัวตั้งอยู่

ที่มาแห่งชื่อเมืองจันทบุรี

เมืองจันทบุรี หรือคำสำมัญเรียกว่า จันทบูร วัระบูรุนไทย กอบกู้อิสรภาพขึ้นได้ เพราะเนื่องๆ นี้เป็นเมืองโบราณมีรามเมืองเก่าอยู่ 3 แห่ง แห่งแรกตั้งอยู่ในตำบลคลองนารายณ์ ชาวบ้านเรียกเมืองพะเยียดร้าง เมืองกาไวร้าง ในบริเวณเมืองมีแผ่นศิลาจารึกแผ่นใหญ่ ๆ สลักเป็นจวดคล้ายอย่างโบราณเหลืออยู่บ้าง มีถนนใหญ่อยู่ 2 สาย ผู้สร้างเมืองชื่อหางหรือหาง เป็นแกนพื้นเมืองชาติของ เมื่อประมาณ 900 ปี มาแล้ว ไทยได้ยกกองทัพไปตีเมือง เจ้าเมืองจึงได้นอบเมืองให้แก่ไทยชื่อ วาสเตน และอาคารยา เมืองเก่าอีกแห่งหนึ่งอยู่ในตำบลพงทะเลลาย อำเภอเมืองจันทบุรี ส่วนแห่งสุดท้ายอยู่ที่บ้านหัววัง เมื่อแรกตั้งเมืองจันทบุรี ผู้คนพลเมืองมีน้อย จึงได้อพยพเอาชนชาติไทยไปเพิ่มจำนวนให้มีปริมาณเพียงพอที่จะไถ่กันบ้านเมืองได้ จึงมีการออกชื่อเมืองจันทบุรีตั้งแต่นั้นมาไม่เรียกว่าเมืองจันทบุรี โดยเริ่มใช้ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

1.1.2 เพลงพื้นบ้าน เป็นเพลงที่ท่อนในแต่ละท้องถื่นกำหนดเนื้อร้องแบบแผน และท่วงทำนองที่ตามความนิยม สภาพแวดล้อม โอกาสที่เข้าร่วมทั้งสำเนียงพูดที่ผิดเพี้ยนแตกต่างกัน โอกาสที่ร้องเพลงพื้นบ้าน มักเป็นงานเทศกาล หรือร้องระหว่างเอาแรงกันทำงาน เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน บรรเทาความเหน็ดเหนื่อย และเป็นแรงจูงใจให้หนุ่มสาวอยากมาช่วยกันลงแรงทำงาน เพราะจะได้พบปะกัน เนื้อหาที่ร้องในเพลงพื้นบ้านจึงมักเป็นเรื่องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงด้วยการมุกตบคาย เฝ็ดร่อน มักเห็นอยู่สองอย่างซึ่งจะออกมาในรูปของ

1. การโต้คำสองแง่สองงาม
2. การแค้นเสียซึ่งเรื่องที่ถูกข่มขู่ ๆ

ท่วงทำนองของเพลงพื้นบ้านก็มักจะง่าย ๆ เครื่องประกอบจังหวะก็ใช้เพียงการปรบมือประกอบเป็นส่วนใหญ่ ภายหลังจึงเพิ่มดนตรีบางอย่างเข้าประกอบ การจำแนกประเภทของเพลงพื้นบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งประเภทเพลงพื้นบ้านออกเป็น 4 วิธี ดังนี้ (เดนก นาวิกมูล 2521 : 109 - 110)

1. การแบ่งตามความสั้น - ยาวของเพลง

เพลงสั้น ได้แก่ เพลงระบำ เพลงพินทุราน เพลงสงฟาง เพลงเด็ก เพลงสักกระดาน เพลงพวงมาลัยเร็ว เพลงเกี่ยวข้าวอย่างสั้น เพลงยาว ได้แก่ เพลงฉ่อย เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ เพลงอีแซว เป็นต้น

2. การแบ่งตามรูปแบบของกลอน จัดได้เป็นสามพวก

1. พวกกลอนหัวเดียว คือเพลงที่ลงสระข้างท้ายสัมผัสกันไปเรื่อย ๆ ได้แก่ เพลงฉ่อย เพลงลำตัด เพลงระบำทาวไร เพลงระบำบ้านนา เพลงหน้าผาก เพลงอีแซว เพลงสงค้อลำพวน เพลงเทพทอง

2. พวกกลอนหัวเดียว แต่เวลาดวงเพลงมีการสัมผัสระหว่าง
วรรคท้ายเกี่ยวโยงกัน เช่น เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงขอทาน เพลงแอ่วเคล้าขอ

3. พวกที่ไม่คล้ายเหมือนใคร แต่อาจคล้ายกันบ้าง เช่น
เพลงสำหรับเด็ก เพลงระบำ เพลงพิชฐาน เพลงสงฆาง เพลงชักกระดาน เพลง
เต้นกำรำเคียว เพลงพาดควาย เพลงปรบไก เพลงเหยียบ

3. การแบ่งเป็นเพลงปฏิพาทย์ และเพลงบรรณคา

เพลงปฏิพาทย์ คือ เพลงร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชาย
ฝ่ายหญิง เช่น เพลงน้อย เพลงอีแซว ฯลฯ

เพลงบรรณคา คือ เพลงนอกเหนือจากเพลงปฏิพาทย์ อาจ
เป็นเพลงที่ร้องคนเดียว หรือร้องพร้อมกัน หัวักไม่จำเป็นต้องโต้ตอบกัน เช่น เพลง
สำหรับเด็ก เพลงขอทาน เพลงชักกระดาน เพลงสงฆาง เป็นต้น

4. การแบ่งโดยใช้เวลามาเดินความในการอธิบาย แยกเป็น

1. เพลงที่เล่นตามเทศกาล และฤดูกาล

หน้าน้ำ - เพลงเรือ เพลงหน้าเขย

หน้าเกี่ยว - เพลงเกี่ยวข้าว เพลงส่งคอสำนวน

เพลงโหงข้าว เพลงสงฆาง เพลง

ชักกระดาน เพลงเต้นกำรำเคียว

ตรุษสงกรานต์ - เพลงพิชฐาน เพลงระบำ เพลง

ระบำบ้านไร่ เพลงพวงมาลัย

เพลงเหยียบ

2. เพลงที่เล่นได้ทั่วไป

เพลงสำหรับเด็ก เพลงอีแซว เพลงระบำบ้านนา

เพลงปรบไก เพลงเทพทอง เพลงคำตัด ฯลฯ

เพลงพื้นบ้านที่นำมาศึกษาคือ เพลงโหง่ข้าว

รายนามผู้รวบรวมเพลงโหง่ข้าว

1. คุณยาย ทรัพย์ทรวง เขมระรัตน์
อายุ 82 ปี อาชีพทำสวน
บ้านเดิม ต.บางสระเก้า อ.แหลมสิงห์
จ. จันทบุรี ปัจจุบันสวนโก้วัดเขาสุกิม
อ.ท่าใหม่ จ. จันทบุรี
2. คุณลุง แวว มากสิน
อายุ 60 ปี อาชีพทำนา
ที่อยู่หมู่บ้านเกาะตะเคียน ต. เกาะขวาง
อ. เมืองฯ จ. จันทบุรี
3. คุณป้าแดงอ่อน คุ่มแว่น
อายุ 67 ปี อาชีพทำสวน
บ้านเดิม จ. นครปฐม
ปัจจุบัน สวนโก้วัดเขาสุกิม อ. ท่าใหม่
จ. จันทบุรี
4. คุณลุงปราณี มากสิน
อายุ 67 ปี อาชีพทำนา
ที่อยู่หมู่บ้านเกาะตะเคียน ต. เกาะขวาง
จ. จันทบุรี
5. คุณป้าอ่อง นาสวน
อายุ 59 ปี อาชีพทำนา ทอเสื่อ ค้าขาย
ที่อยู่ หมู่บ้านเกาะทราย ต. เกาะขวาง
อ. เมืองฯ จ. จันทบุรี
6. คุณลุงเผือก นาสวน
อายุ 62 ปี
บ้านเดิม ต. คลองนารายณ์ อ. เมือง จ. จันทบุรี
ปัจจุบัน หมู่บ้านเกาะทราย ต. เกาะขวาง
อ. เมืองฯ จ. จันทบุรี

ผู้ให้ความอนุเคราะห์

คุณจารย์ส คุณนาม ครูใหญ่โรงเรียนวัดเกาะขวาง อ.เมือง จ. จันทบุรี

ผู้สัมภาษณ์

อาจารย์ยุพพรณ ศิริวงศ์ ศึกษาพิเศษจังหวัดจันทบุรี

ประวัติความเป็นมาของเพลงโหง่ข้าว

การเล่นเพลงโหง่ข้าวมีมานานแล้ว สืบทราบไม่ได้แน่นอนว่าเป็นปีใด และ สมัยใด เพราะผู้ร้องที่มีอายุมากที่สุดถึง 82 ปี ก็ยังกล่าวว่ารุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ก็เคยร้องกันมาก่อน นิยมเล่นเพลงกันในเทศกาลงานศพ ระหว่างเดือนอ้ายต่อเดือนยี่ ส่วนมากจะอยู่ในเดือนอ้ายมากกว่า หากนวดข้าวไม่เสร็จก็ต่อมาถึงเดือนยี่ จะมีการ ร้องเพลงโหง่ข้าวนี้ในขณะสงฟาง ฟานฟาง เจ้าของลานก็จัดเหล่า ข้าวเหนียว-แกงไก่ ชนมาลา มาเลี้ยง จึงมีการทำงานไปร้องเล่นกันไปและหยุดพักกับประทานไปด้วย สมัย ก่อนจะมีการนวดข้าวกันตั้งแต่หัวค่ำยันสว่าง ตะวันขึ้นแล้วก็ยังร้องเพลงโหง่ข้าวกันอยู่ การทำงานไม่มีค่าจ้างให้ เป็นแบบเอาแรงและใช้แรงกัน อย่างมากจะนวดข้าวได้เพียง คันละ 2 ลานเท่านั้น

ผู้ร้องเพลงโหง่คือ ผู้ที่ไปช่วยสงฟาง - ฟานฟางทั้งชายและหญิง ผู้ที่สามารถ เป็นพ่อเพลงแม่เพลงได้ก็ร้องโต้ตอบกันไปโต้ตอบกันมากนละคำ (กนละตอน) ส่วนคนอื่น ๆ เป็นลูกคู่ร้องรับเสสับกันไป เด็กที่โตพอช่วยทำงานได้แล้ว ก็จะช่วยกันทำงานไปและร้อง เป็นลูกคู่ไปด้วย ส่วนเด็กเล็ก ๆ ก็เล่นกันตามประสารอบ ๆ ลาน สำหรับการร้องนั้น ถ้าหากเนื้อร้องที่โต้ตอบกันยังคิดค้นไม่จบความ ก็นำไปร้องโต้ตอบกันต่อขณะนั่งพักให้หาย เหนื่อยและกิน-ดื่มไปด้วย จากนั้นก็กลับไปทำงานต่อและร้องต่อไปเรื่อย ๆ

นอกจากจะร้องเพลงโหง่ข้าวแล้ว บางครั้งก็มีการร้องเพลงฉ่อย เพลงแห่ ความแตงนัคและนิกสนุกจะร้องกัน

บางจังหวัด เช่น นครปฐม จะมีการร้องเพลงขอสง่างง เช่นกัน แต่ไม่เรียกว่าเพลงโหงงข้าว เรียกว่า เพลงสง่างง เนื้อร้องจะสั้นกว่าและทำนองต่างกันด้วย

ความหมายของคำบางคำที่ใช้ในลานนวดข้าว

ชะยุก (จันทบุรี) กระจุกหรือกะตุก (นครปฐม) คือ ฉากรรเขี่ยฟางขึ้น เพื่อให้ฟางโหยงตัว เมล็ดข้าวตกลงมายังพื้นลาน แล้วใช้ควายย่ำซ้ำ เพื่อให้เมล็ดข้าวที่เหลือหลุดออกจากรวง จากนั้นก็ชะยุกอีก ทำเช่นนี้ซ้ำ ๆ จนกว่าจะแน่ใจว่าเมล็ดข้าวหลุดจากรวงหมด ,

กระคองไหหรือกระคองโก บางแห่งเรียกว่าคองไห คือ เครื่องมือสำหรับสง่างง โดยมากทำจากไม้ไผ่ที่มีข้องอ เก็บขอตามธรรมชาติหรืออาศัยการสนไฟตัดไม้ไผ่ขงสำหรับเกี่ยวฟางขึ้นเขย่า ๆ มีการทำกระคองไหให้สวยงามประชันฝีมือกัน แต่บางคนก็ทำอย่างหยาบ ๆ ตามความพอใจ กระคองไหนี้ต่างคนต่างนำมาจากบ้าน ถ้าใช้งานบ่อย ๆ นานเข้าปลายกระคองไหจะคืนเงินงาบ้าง

สง คือ การใช้กระคองไหเขี่ยฟางงัดขึ้นเขย่า เพื่อให้เมล็ดข้าวร่วงจากฟาง วิธีการสงฟางนั้น เขาจะแยกยืนเป็น 2 แถว หันหน้าเข้าหากันเป็นคู่ ๆ แต่ละคู่จะให้กระคองไหงัดฟางขึ้นเขย่าพร้อม ๆ กัน จะได้ยินเสียงกระคองไหกระทบกันตลอดเวลา (ชาวบ้านเรียกว่าตวัดกัน)

พาน คือการเขี่ยฟางหลังจากนวดเสร็จครั้งหนึ่ง ๆ โดยกลิ้งม้วนเป็นก้อนให้ไปรวมกันเป็นกองเพื่อทำการฟ่ง ให้เมล็ดข้าวตกลงในลาน จะมีการพานฟางอีกครั้งหนึ่งหลังจากสงเสร็จแล้ว ก็พานฟางเพื่อเอาไปขึ้นคอก

ลักษณะของเนื้อเพลงที่ร้อง

การร้องเพลงโหงงข้าวนี้มักจะเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู (แต่บางแห่งไม่มี) จากนั้นจะเป็นการร้องเกี่ยวเจ้าของลานเพื่อกระเช้าเข้าเหย้าเหยกัน โดยร้องขอเหล่า ขอยาสูบ

หมากพลู ของกาหวาน ถ้าเจ้าของอันร้องเพลงโห่งได้ ก็จะมาร่วมสนุกร้องโต้ตอบกัน นอกจากนั้น เนื้อร้องส่วนใหญ่จะเป็นไปในทำนองเกี่ยวพาราสี ตามชื่อที่อยู่ ขอฝากรัก จักชวนให้หันตามไป ฝ่ายหญิงก็จะตอบโต้ว่าให้ผู้ใหญ่จัดการสู้อตามประเพณี แล้วมักจะถามว่าฝ่ายชายได้บวชเรียนหรือยัง ถามเกี่ยวกับเรื่องทางพระ ทางศาสนา เช่น เสนาภิรักษ์ ลูกนิมิตรมีเท่าไร ฯลฯ ฝ่ายชายก็จะถามฝ่ายหญิงเกี่ยวกับการบ้านการเรือน การทอผ้า ฯลฯ เป็นต้น บางครั้งก็จะมีการโห่งเป็นเรื่อง เช่น สรรพสิทธิ์ จันทโคจร พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน ฯลฯ ตามความรู้ความสามารถของผู้ร้อง

การร้องเพลงโห่งนั้นไม่มีดนตรีประกอบ เพราะต้องทำงาน ไปด้วยจึงต้องร้องกันไปสด ๆ โต้ตอบกันโดยมีลูกครู่ร้องรับ อาจได้ยินเสียงกระดองไหกระทบกันเป็นจังหวะ ๆ ไม่มีการร้องประชัน แต่จะมีการเชิญไปร้องต่างถิ่น ในลานของคนต่างตำบล ส่วนใหญ่เน้นในเรื่องความสนุกสนาน ให้หายวุ่น สบายเหนื่อย และเป็นการโจ้วดีปาก ในด้านการร้องโต้ตอบกัน เมื่อมีการถามมากก็ต้องพยายามตอบให้ได้ และไม่มีการแสดงลีลาการรำประกอบ มีแต่การร้องกันไป ทำงานกันไป

การแต่งกาย

แต่งกายปกคิคือชุดห้าหน้า โดยมากจะเป็นชุดคำ หรือโครม้อย่างไรก็แต่งกันตามสะดวก ไม่มีการแต่งอย่างสวยงาม นอกจากนั้นต้องสวมกบเพื่อกันน้ำค้างอีกด้วย ในการเล่นเพลงโห่งข้าวเป็นการเปิดโอกาสให้ชาย - หญิง ได้พบปะพูดจาเห็นการทำงานของกันและกัน โดยที่พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายไม่กวดขันหรือก็คึกคักมากนัก บางคู่ก็เกิดความพอใจซึ่งกันและกัน จึงติดตามไปมาหาสู่ถึงบ้านมีความสนิทสนมกันยิ่งขึ้นจนถึงขั้นได้แต่งงาน

การนวดข้าวในไจ้ฉบับ

ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนวิธีการนวดข้าวจากควายเป็นรถแทรกเตอร์อย่าง ซึ่งตก
กะทะสำหรับไถออกแล้วขับแล่นบนรวงข้าวที่วางเรียงซ้อน ๆ กันล้อมรอบหัดักกลางลาน
และยังมีการสงฟาง ฟางฟางเช่นเดิม แต่การร้องเพลงโห่งข้าวหมดไป เพราะไม่มี
การสืบทอดตลอดจนคนรุ่นเก่าค่อย ๆ หมดไปด้วย ประกอบกับลักษณะการนวดข้าวเปลี่ยนไป
ต้องรีบทำงานแข่งกับเวลา อาจจะมีการร้องเพลงรำวงหรือเพลงลูกทุ่งบ้าง บางแห่งจะ
ร้องคลอกับเพลงจากวิทยุ เนื้อร้อง ทำนอง และจังหวะเพลงสมัยปัจจุบันรวดเร็วกว่า
ท่วงทำนองเพลงโห่ง ซึ่งลูกคู่ต้องร้องรับซ้ำ ๆ และลงเว่ยซ้ำ ไม่นับออกทันใจหนุ่มสาว
ในไจ้ฉบับ ดังนั้นประเพณีท้องถิ่นสำหรับชาวนาในเรื่องนี้จึงเปลี่ยนไป และนับวันก็จะ
ไม่ได้สืบ และไม่มีคนร้องได้ จึงควรรวบรวมไว้เพื่อการศึกษาสำหรับชนรุ่นหลังต่อไป

2. สาขาศิลปะ

2.1 ประวัติศาสตร์

ในบริเวณจังหวัดชายทะเลฝั่งตะวันออกด้วยกันแล้ว เห็นจะไม่มีจังหวัด
ใดเจริญรุ่งเรืองเท่าจังหวัดจันทบุรี ไม่ว่าจะในด้านการพัฒนาการสถานที่ ความอุดมสมบูรณ์
ของบริเวณพื้นที่ หรือแม้ในด้านประวัติศาสตร์ จันทบุรีอยู่ที่กิโลเมตร 327 ทางหลวงสาย
3 สุขุมวิท การไปสู่จันทบุรีสมัยก่อนต้องลงเรือเดินชายฝั่งทะเลที่ท่าน้ำราวงศ์ แล้วก็
รอนแรมชบขมท่ากับน้ำเรือโยไป ไม่รู้กี่วันก็คืนจึงจะถึง แต่บัดนี้ใช้เวลาเพียง 3 - 4
ชั่วโมงเท่านั้น (เสรี เปรมฤทัย มนป: 193 - 194)

อาณาเขตจังหวัดจันทบุรี ทิศเหนือจรดจังหวัดปราจีนบุรี ละโว้งเทรา
และชลบุรี ทิศตะวันออกจรดจังหวัดตราด และเขตแดนของประเทศกัมพูชาทิศใต้จรดชาย
ฝั่งทะเลในอ่าวไทย ทิศตะวันตกจรดจังหวัดระยอง (ตรี: อมาตยกุล 2513 : 603)
แบ่งการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ คือ (เสรี เปรมฤทัย มนป: 193 - 194)

1. อำเภอเมืองจันทบุรี
2. อำเภอขลุง
3. อำเภอท่าใหม่
4. อำเภอโป่งน้ำร้อน
5. อำเภอมะขาม
6. อำเภอแหลมงอง

จันทบุรีเป็นเมืองโบราณ มีชื่อปรากฏในพงศาวดารแต่แรกสร้างกรุงศรีอยุธยา มีซาก เมืองเก่าอยู่ 2 แห่ง แห่งหนึ่งอยู่ในตำบลพุงหลาย อำเภอเมือง ๆ ยังมีคูเมือง และเชิงเนินพอสังเกตเห็น อีกเมืองหนึ่งอยู่ที่ตำบลคลองนารายณ์ ชาวบ้านเรียกว่าเมืองเพี้ยศร้าง เมืองกาไฉ่บ้าง มีผู้ศพบศึลจารึก ที่วัดเพี้ยศซึ่งเ็นวัดโบราณ อยู่ทางทิศใต้กำแพงราว 400 เมตร ในบริเวณเมืองยังมีศิลาแผ่นใหญ่ ๆ สลักเป็นลวดลายอย่างโบราณเหลืออยู่บ้าง และมีเค้าเชิงเนินและถนนสายใหญ่ 2 สาย มีผู้สันนิษฐานกันว่าเป็นเมืองรุ่งเรืองในสมัยโบราณ และน่าจะเป็นเมืองเดียวกับที่มองซิเออร์ เอชโมเมอร์ เขียนเรื่องราวไว้ในหนังสือ "แคมโบจ" ค.ศ. 1901 ว่ามีบาทหลวงคนหนึ่งได้พบศึลจารึกอักษรสันสกฤตที่ตำบลเขาสระบาปมีข้อความว่า จังหวัดจันทบุรีได้ตั้งมาช้านานประมาณ 1,000 ปีแล้ว ในเวลานั้นเรียกว่า ควนกรบุรี (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี, 2520 : 7)

ชื่อควนกรบุรีนี้จะเป็นเมืองตรงกับเมืองจันทบุรีหรือไม่ ยังเป็นข้อสงสัย แต่ถ้าวางสถานที่ว่าตั้งอยู่เชิงเขาสระบาปอย่างนี้แล้ว ก็เป็นอันว่าไม่มีปัญหาอะไรอีก เพราะเมืองจันทบุรีเดิมซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ที่สุดนั้น ตั้งอยู่ที่เชิงเขาสระบาป ยังปรากฏซากอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ส่วนที่ว่าชาวพื้นเมืองเป็นเชื้อชาติของนั้น ก็ดูจะเป็นเรื่องสมจริงอย่างยิ่ง เพราะปรากฏว่าพวกของนี้ในปัจจุบันก็ยังมีเชื้อสายอยู่ในจังหวัดจันทบุรีอีกมาก เช่น ที่อำเภอมะขามและอำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นต้น และอาจจะกล่าวได้โดยเต็มปากว่า มีมากกว่าจังหวัดอื่นใดทั้งสิ้น (ศรี อมาตยกุล , 2513 : 613 - 633)

พวกของในปัจจุบันตั้งภูมิลำเนาทำมาหากินอยู่ในป่า ซึ่งอยู่ติดกับเขตแดน เมืองพระตะบอง ประเทศเขมร มีภาษาพูดอย่างหนึ่งต่างจากภาษาไทย และภาษาเขมร นักปราชญ์ ในทางมนุษยวิทยาได้จัดให้อยู่ในจำพวกตระกูลมอญ - เขมร เช่นเดียวกับ พวกขอมโบราณเหมือนกัน พวกของพวกนี้มีคตินิยมต่าง ๆ และนิยมใช้ทองเหลืองเป็นเครื่อง ประดับเหมือนอย่างเช่นพวกกะเหรี่ยงที่อยู่ในเขตเมืองกาญจนบุรี เข้าใจว่าเดิมทีเคย วนจำพวกนี้ คงจะตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามท้องที่ต่าง ๆ ในเขตเมืองจันทบุรีเต็มไปหมด เพิ่งจะถอยร่นเข้าป่า เข้าคองไปในเมื่อพวกไทยมีอำนาจเข้าครอบครองเมืองจันทบุรีใน สมัยกรุงศรีอยุธยา

ครั้นเมื่อพวกขอมมีอำนาจขึ้น ประมาณ พ.ศ. 1400 ได้แผ่อำนาจ เข้าครอบครองเมืองจันทบุรี จะทราบได้ก็โดยเหตุที่มีซากเมืองเก่าเหลือปรากฏเป็นหลักฐาน อยู่และยังมีศิลาจารึกหลักสมัยลพบุรีตลอดจนศิลาจารึกภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร (คีรี อดาทยกุล 2513 : 617 - 619) เป็นแผ่นศิลาขนาด 48 x 52 ซม. หน้า 23 ซม. จารึกด้วยตัวอักษรสันสกฤต ภาษาเขมร ประมาณ 5 บรรทัด ซึ่งถอดข้อความออกเป็นภาษา ไทยนั้นเกี่ยวข้องกับศาสนา สันนิษฐานว่ามีอายุระหว่าง พ.ศ. 800 - 1,000 พอดี ในบริเวณวัดพระเนียด เืองเขาสระบาป (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 4) ร่องรอยของเมืองเดิมที่คงเหลืออยู่ นั้น คือกำแพงก่อด้วยศิลาแลงมีเชิงเทิน ดินเป็นคันขึ้นไป และมีถนนโบราณอีก 2 สาย ซึ่งยังคงสังเกตเห็นแนวได้อย่างถนัดชัดเจน เมืองนี้เป็นเมืองเดิมที่สร้างขึ้นก่อนเมืองอื่น ๆ ในเขตจังหวัดจันทบุรี ในปัจจุบันชาวเมือง จันทบุรีเรียกกันว่า เมืองพะเนียดบ้างและเมืองกาโฉบ้าง

พวกขอมคงจะปกครองเมืองจันทบุรีอยู่ประมาณ 400 ปี จนกระทั่งเสียอำนาจ ลงในปลายพุทธศตวรรษที่ 17 พวกไทยทางอาณาจักรฝ่ายใต้ ซึ่งปราชธานีอยู่ที่เมือง สุพรรณภูมิ (เมืองอู่ทอง) จึงเข้ายึดเมืองจันทบุรีไว้ได้ จันทบุรีจึงรวมอยู่ในอาณาจักรไทย ฝ่ายใต้เรื่อยมา มีหลักฐานที่ควรเชื่อได้ว่าเมืองนี้เคยเป็นเมืองขึ้นของไทยมาแล้ว แต่

ในสมัยอุทองก็คือ เมื่อพระเจ้าอุทองทรงสร้างกรุงหรืออยุธยาขึ้นใน พ.ศ. 1873 ทรงประกาศว่ากรุงศรีอยุธยามีประเทศราศ 16 หัวเมือง และใน 16 หัวเมืองนี้มีเมืองจันทบุรีรวมอยู่ด้วยเมืองหนึ่ง

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏว่าพระราเมศวรเสด็จขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ได้เมื่อ พ.ศ. 1927 แล้วกวาดต้อนเชลยชาวฉานมาลงมาไว้ในเมืองต่าง ๆ ทางมกษัตริย์และชายทะเลตะวันออกหลายเมือง เช่น เมืองนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง และจันทบุรี จึงน่าจะอนุมานได้ว่า พวกไทยเรากงจะออกมาตั้งถิ่นฐานบ้านช่องกันอยู่มากมายแล้ว ตั้งแต่ในแผ่นดินพระราเมศวรเป็นต้นมา ครั้นต่อมาชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในครั้งนั้น คงจะได้สมพงษ์กับชาวพื้นเมืองเดิม เช่น พวกขอม และพวกชอง เป็นต้น จึงทำให้สำเนียงและคำพูดบางคำตลอดจนขนบธรรมเนียม ผิดแผกแตกต่างไปจากไทยทางภาคกลางและภาคพายัพบ้าง แต่แม้จะผิดแผกแตกต่างกันไปประการใดก็ตาม ชาวเมืองจันทบุรีก็ยังคงใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลางพูดกันอยู่โดยทั่วไปตลอดทั้งจังหวัด ยกเว้นแต่คนหมู่ย่อย เช่น พวกจีน และญวน ซึ่งอพยพกันเข้ามาอยู่ในหัวเมืองชั้นหลังเท่านั้นที่ยังคงพูดภาษาของตนอยู่

เมืองเดิมที่เขาสระบาป ตำบลคลองนารายณ์นี้ น่าจะย้ายมาสร้างใหม่ที่บ้านลุ่มซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ตั้งแต่สมัยแผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถเป็นต้นมา เพราะในรัชกาลนี้ทรงจัดระเบียบการปกครองใหม่ คือทรงจัดตั้งตำแหน่งจตุสดมภ์มีเวียงวัง คลัง นา ขึ้น และทรงตั้งตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีขึ้นอีก 2 ตำแหน่ง คือ ฝัดยทหารตำแหน่ง 1 ปี่ชื่อเรียกว่า สมุหกลาโหม และฝ่ายพลเรือนตำแหน่ง 1 ปี่ชื่อเรียกว่า สมุหนายก ส่วนนอกราชชาไปออกไป ก็จัดการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ลดหลั่นกันไปตามความสำคัญของเมืองนั้น ๆ โดยทรงตั้งเป็นเมือง เอก โท ตรี และจัตวาขึ้นตามลำดับไป จึงทำให้เข้าใจว่าเมืองจันทบุรีน่าจะย้ายมาตั้งที่ตรงบ้านลุ่มในสมัยนี้ด้วย เพราะเมืองเดิมที่เขาสระบาปนั้น มีภูเขากระหนามอยู่ข้างหนึ่ง และมีแม่น้ำกระหนามอยู่อีกข้างหนึ่งคงไม่มีทางที่จะขยายให้ใหญ่โตออกไปกว่าเดิมได้

การสร้างเมืองใหม่ที่บ้านลุ่มนี้ คงทำเป็นเมืองป้อมเหลี่ยมอย่างเมืองโบราณ
ทั้งหลาย คือมีคู และเชิงเนินดินรอบเมือง ทำรูปเป็นสี่เหลี่ยม กว้างยาวประมาณค่าน
ละ 600 เมตร ยังมีแนวกำแพงเหลืออยู่ทางหลังกองพันนาวิกโยธิน ประมาณสัก 100 เมตร
นอกนั้นถูกรื้อไปหมดแล้ว เมืองจันทบุรีตั้งอยู่ที่ตำบลนันทลอมมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา
ในสมัยพระเจ้าเอกทัศเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกพลออกจากเมืองระยองมาตีเมืองจันทบุรี ก็มาตี
เมืองซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านลุ่มนี้

ประวัติของเมืองจันทบุรีในสมัยศรีอยุธยา นั้น ไม่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการศึก
สงครามมากเท่าใดนัก อาจจะได้โดยเติมปากว่า จันทบุรีเป็นเมืองที่สงบสุข
เรื่อยมา ทั้งนี้เพราะเหตุว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไทยเราทำสงครามติดพันกับพม่า
ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกันแต่เฉพาะทางภาคพายัพและภาคตะวันตกเท่านั้น เมืองที่ตั้งอยู่ทั้ง
สองภาคนี้ จึงมีประวัติการสงครามกับพม่าตลอดมา จนถึงตอนต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
ส่วนเมืองจันทบุรีนั้นอยู่ทางชายทะเลตะวันออก อาณาเขตไม่ติดต่อกับประเทศพม่า
จึงไม่ปรากฏว่า พม่ายกกองทัพเข้ามาตีเมืองนี้เลย แม้ในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า
ในครั้งหลัง พม่าก็ไม่ได้อยกองกำลังทหารเข้ามาข่มขู่เมืองจันทบุรีแต่อย่างใด คงปล่อยให้
เมืองจันทบุรีและเมืองชายทะเลตะวันออกอีกหลายเมืองเป็นอิสระ ซึ่งเป็นเหตุให้
พระเจ้ากรุงธนบุรีมีโอกาสนาตั้งตัว และรวบรวมไพร่พลอยู่ในบริเวณเมืองเหล่านี้ แล้วต่อมา
ได้ขับไล่พม่าที่ยึดครองประเทศไทยอยู่ ณ ตำบลโพธิ์สามต้นแตกกระจัดกระจายพ่ายแพ้ไป
นับว่าเป็นบุญคุณกนิหารของชาติไทยอย่างยิ่งที่คลั้นกาลให้พม่าไม่ยกกองทัพมาข่มขู่เมือง
เหล่านี้ เพราะถ้าหากว่าหัวเมืองทางชายทะเลตะวันออกถูกข่มขู่หมดแล้ว กำลังทัพ
ตลอดจนเสบียงอาหารคงจะหาได้ยากอย่างยิ่ง และพระเจ้ากรุงธนบุรีก็จะต้องเสียเวลา
รวบรวมไพร่พล ตลอดจนเสบียงอาหารเป็นเวลานานทีเดียว ก็อาจจะรวบรวมกำลัง
พลจะยกไปขับไล่พม่าซึ่งยึดครองกรุงศรีอยุธยาอยู่ได้ ก็จะต้องใช้เวลาหลายปี ไม่ใช่
5 หรือ 6 เดือนอย่างที่ใคร่กระหว่ามาแล้ว

เนื่องจากจันทบุรีมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา เพราะฉะนั้นจึงมีเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศกัมพูชาม้าง แต่ไม่มากนัก และไม่เคยปรากฏว่าไคร้บกันที่เมืองจันทบุรีนี้เลยสักครั้งเดียว เพราะประเทศกัมพูชาในเวลานั้นมีกำลังไม่มากมายเหมือนอย่างเช่นประเทศพม่า จึงไม่สามารถจะยกกองทัพใหญ่เข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาได้ คอยฉวยโอกาสแต่เมื่อเวลาที่ไทยหย่อนกำลังลง แล้วจึงยกกองทัพเข้ามากวาดต้อนผู้คนทางหัวเมืองชายแดนไป ไม่เคยไคร้บกันเป็นศึกใหญ่ในเขตประเทศไทยสักครั้งเดียว เช่น ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระเจ้ากรุงกัมพูชาก็ยกกองทัพมากกว่าต้อนผู้คนในเมืองชลบุรี และเมืองจันทบุรีไปประมาณ 6 - 7 พันคน สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงทรงยกกองทัพไปตีกรุงกัมพูชาและไคร้บพุ่งกันชั่วระยะเวลา เพียง 3 วันเท่านั้น กรุงกัมพูชาก็แตก สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงโปรดให้รับครอบครัวไทยซึ่งถูกพวกเขมรกวาดต้อนไปกลับคืนมาไว้ยังภูมิลำเนาเดิม

ในแผ่นดินพระมหาธรรมราชาที่อีกครั้งหนึ่ง ในเวลานั้นเป็นสมัยที่ไทยกำลังบอบช้ำมาก เพราะแพ้สงครามพม่ามาใหม่ ๆ เพิ่งจะก่อสร้างตัวขึ้นยังไม่มีกำลังเข้มแข็งเท่าใดนัก พระยาละแวกจึงฉวยโอกาสยกกองทัพเข้ามากวาดต้อนชาวไทย ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ตามหัวเมืองชายทะเลตะวันออก รวมทั้งเมืองจันทบุรีด้วยไปไว้ ณ กรุงกัมพูชาเป็นจำนวนไม่น้อยทีเดียว และยังยกกองทัพเข้ามาข้ายี้ประเทศไทยอีกหลายครั้ง เป็นเหตุให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพิโรธ จึงทรงยกกองทัพไปตีกรุงกัมพูชาแตกแล้วทรงจับพระยาละแวกสำเร็จโทษเสีย

ต่อจากนี้ชาวเมืองจันทบุรีก็อยู่กันอย่างสงบสุขตลอดมา จนกระทั่งถึงปลายกรุงศรีอยุธยา ในสมัยแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ ปรากฏว่ามีเรื่องยุ่งยากในการสืบราชสมบัติ เนื่องจากพระเจ้าลูกเธอไม่ทรงสามัคคีปรองคองกัน ทั้งนี้เพราะพระมหาอุปราชสิ้นพระชนม์เสียก่อน พระราชโอรสองค์กลางคือ เจ้าฟ้าเอกทัศนั้น ซึ่งทรงกรมเป็นกรมขุนอนุรักษ์มนตรีนั้น เป็นผู้ที่ไม่ฉลาดเฉลียวและไม่มีความสามารถพยายาม พระเจ้าบรมโกศทรงเห็นว่า ถ้าจะให้ครอบครองแผ่นดิน บ้านเมืองจะเกิดภัยพิบัติ จึงรับสั่งให้

เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรีไปผนวชเสีย แล้วทรงตั้งเจ้าฟ้ากรมขุนพรพินิจ พระราชโอรสองค์เล็กเป็นพระมหากษัตริย์ เมื่อ พ.ศ. 2300

แม้จะทรงแต่งตั้งพระมหากษัตริย์ไว้ตามโบราณราชประเพณีแล้วก็ตาม แต่พระเจ้าบรมโกศก็ได้ทรงคลายความห่วงใยต่อราชบัลลังก์ ทั้งนี้เพราะพระองค์เห็นว่าพระราชโอรสมิได้ทรงสมควรสมานสามัคคีกัน เพราะฉะนั้นเมื่อเวลาที่พระองค์ใกล้จะเสด็จสวรรคต จึงโปรดให้พระเจ้าลูกเธออันเกิดแต่พระสนมทั้งสี่พระองค์ คือ กรมหมื่นเทพพิพิธ กรมหมื่นจิตสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ และกรมหมื่นเสวยภักดี เข้าไปเฝ้าถึงข้างที่พระบรรทม ทรงโปรดให้พระเจ้าลูกเธอทั้งสี่พระองค์นี้ กระทำสัตย์ถวายต่อหน้าพระที่นั่งว่าจะทรงสามัคคีปรองดองกันกับพระมหากษัตริย์ ด้วยความเกรงกลัวพระราชอาญาพระเจ้าลูกเธอทั้งสี่พระองค์จึงจำพระทัยกระทำสัตย์ถวาย

แต่ครั้นเมื่อพระเจ้าบรมโกศสวรรคตแล้ว พระเจ้าลูกเธอเหล่านั้นก็ได้กระทำตามที่ได้ถวายสัตย์ปฏิญาณไว้ ยังทรงถือพิธีมานะอยู่ พอพระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติได้สักหน่อย กรมหมื่นจิตสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ กรมหมื่นเสวยภักดี ซึ่งเป็นอริกับพระเจ้าแผ่นดินใหญ่อยู่แต่เดิมแล้ว ก็ทรงคบคิดกันจะตั้งชิงราชบัลลังก์ แต่ปรากฏว่าไม่ค่อยมีข้าราชการสนับสนุน จึงไม่ทรงสามารถจะทำการตั้งชิงราชสมบัติได้สำเร็จสมพระประสงค์ ในที่สุดก็ถูกจับ และถูกสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์

ส่วนกรมหมื่นเทพพิพิธนั้นทรงสนับสนุนพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่อยู่แต่เดิมแล้ว จึงไม่ปรากฏว่าได้ทรงร่วมมือกับพระเจ้าน้องยาเธอทั้งสามพระองค์นั้น แต่กรมหมื่นเทพพิพิธเป็นอริกันกับกรมขุนอนุรักษ์มนตรี ฉะนั้นเมื่อกรมขุนพรพินิจถวายราชสมบัติแก่กรมขุนอนุรักษ์มนตรีซึ่งเป็นพระเชษฐาแล้ว กรมหมื่นเทพพิพิธก็คิดจะชิงราชสมบัติจากพระเจ้าเอกทัศนำมาถวายกรมขุนพรพินิจอีก แต่กรมขุนพรพินิจนำความขึ้นกราบทูลพระเจ้าเอกทัศให้ทราบทราบเสียก่อน กรมหมื่นเทพพิพิธจึงถูกเนรเทศไปอยู่เกาะลังกา มีข่าวลือออกไปยัง

เกาะลังกาว่า พระนครศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว พระองค์จึงลอบเสด็จเข้ามายังเมือง
หลวง โดยหวังพระทัยจะทรงช่วยกู้สิริภาพต่อไป แต่การมาทำได้เห็นไปตั้งข่าวลือไม่
เชื่อผู้พระเจ้าอลองพญาทรงประหารหนัก เนื่องจากเป็นใหญ่ซึ่งพระองค์ทรงบัญชาการ
ยิ่งด้วยพระองค์เอง ได้เกิดระเบิดขึ้น สะเก็ดระเบิดกระเด็นมาตอพระองค์ถึงบาด
เจ็บสาหัส จึงรีบเสด็จยกทัพกลับคืนไปทางเหนือและไปสิ้นพระชนม์ลงกลางทาง กรมหมื่น
เทพพิพิธจึงต้องถูกคุมตัวที่เมืองมะริดนั่นเอง

ครั้งเมื่อ พ.ศ. 2307 พม่ายกกองทัพมาตีเมืองระริคแตก กรมหมื่นเทพพิพิธ
จึงหนีเข้ามาในเขตแดนไทย เรือยเข้ามาจนกระทั่งกับเมืองเพชรบุรี เมื่อพระเจ้า
เอกทัศทรงทราบจึงมีรับสั่งให้คุมตัวไปไว้ที่เมืองจันทบุรี

เมืองด้วยกรมหมื่นเทพพิพิธเป็นเจ้า และมิได้ทรงกระทำผิดคิดร้ายประการใด
ประชาชนจึงยังคงเคารพนับถือพระองค์อยู่มาก โดยเฉพาะชาวเมืองจันทบุรีก็ได้ช่วยเหลือ
พระองค์เป็นอย่างมากเหมือนกัน ถือปรากฏว่าใน พ.ศ. 2310 เมื่อคราวจะเสียกรุง
ศรีอยุธยาแก่พม่า กรมหมื่นเทพพิพิธทรงได้กำลังชาวยกกรรจจากเมืองจันทบุรี จน
สามารถจัดเป็นกองทัพน้อย ๆ ยกออกไปเพื่อจะช่วยเหลือกองทัพพม่า ซึ่งกำลังล้อมกรุง
ศรีอยุธยา เมื่อเสด็จผ่านหัวเมืองรายทางเข้ามา ประชาชนพลเมืองในเขตเมือง
เหล่านั้น ก็พากันอาสาสมัครเข้าในกองทัพเป็นจำนวนมาก กรมหมื่นเทพพิพิธได้เสด็จ
เข้ามาจนกระทั่งถึงเมืองปราจีนบุรี และโปรดให้นายทองอยู่น้อยเป็นแม่ทัพหน้า ยกพล
ไปตั้งมั่นอยู่ ณ ปากน้ำโยทะกา

กิตติศัพท์ที่กรมหมื่นเทพพิพิธ ยกพลเข้ามานี้ได้พัดกระพือไปถึงกองทัพพม่า ซึ่ง
ต้องล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่ พม่าจึงจัดส่งทหารเข้าตีโต้กองทัพไทยซึ่งตั้งมั่นอยู่ที่ปากน้ำ
โยทะกา แต่กระจัดกระจายไป ฝ่ายกรมหมื่นเทพพิพิธ เมื่อทราบข่าวว่ากองทัพ
หน้าแตก ก็เสด็จหนีไปอยู่เมืองนครราชสีมา

จันทบุรีสมัยกรุงธนบุรี (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครู จันทบุรี 2520 : 19 - 20)

บริเวณตัวเมืองจันทบุรีสมัยนั้นคือบริเวณบ้านลุ่มซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ

จันทบุรี

สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไป

มีการค้าขายติดต่อกับ เวียดนาม จีน เขมร

มีการทำไร่พริกไทย

มีไถไม้ เช่น ไม้ตะเคียน

มีการทำนา ทำประมง

สรุปได้ว่า เป็นเมืองที่มีสถานเศรษฐกิจอุดมสมบูรณ์

สภาพการเมือง การปกครอง

ปกครองโดย เจ้าเมือง ขึ้นตรงต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี

มีไฉม มีค่าย มีกำแพงเมือง

สถานสังคมชนชั้น

มี 1 . ชนชั้นข้าราชการ

2. พระมีสถานะทางสังคมสูงมาก จะเห็นได้จากการที่เจ้าเมืองชั้น
จะลงเจ้าตากไปทั่วก็เกรงว่าเจ้าตากจะไม่เชื่อ จึงต้องให้พระไปเชิญ
แสดงว่าพระเป็นทีเคารพเชื่อถือของคนสมัยนั้นมาก

3. ราษฎรสามัญ มีชาวนา ชาวประมง ชาวไม้

การศึกษา

อาศัยวัดเป็นแหล่งศึกษา จะพบว่า วัดตะปอนน้อยที่จันทบุรี มีตำรายา
มีตำราการสร้างวัด เขียนไว้ในใบลาน ที่วัดแห่งนี้ มีใบลาน ใบข่อย
จารึกไว้ถึงประมาณ 5 กุ้ทอง

การต่างประเทศ

จันทบุรีเป็นเมืองติดชายทะเล ติดต่อกับเขมร เวียดนาม จีน มีชาวจีนอพยพมาอยู่ในจันทบุรี หลายกลุ่ม บางกลุ่มก็ทำไร่พริกไทย บางกลุ่มก็เป็นช่างไม้ จากสภาพโบสถ์ และศาลาของวัดตะปอนน้อย และจากโบราณที่เล่าเรื่องการสร้างโบสถ์และศาลา ยืนยันว่าสร้างโดยนายช่างชาวจีน

ความเกี่ยวพันระหว่างพระเจ้าตากสินและจันทบุรี ตรี อมาตยกุล 2513 : 633 - 636)

ปี 2310 ในขณะที่พม่ากำลังยกกองทัพเข้าตีหัวเมืองรายทางอยู่นั้น พระเจ้ากรุงธนบุรี เฝ้ายังเป็นพระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร ได้ลงมาช่วยรบพม่าในกรุงศรีอยุธยา แต่ยังคงอยู่นานไปก็ยิ่ง เห็นว่าจะรักษาพระนครศรีอยุธยาไว้ไม่ได้เป็นแน่แท้ เพราะความอ่อนแอของแม่ทัพอย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่งเสบียงอาหารเริ่มขาดแคลนลงทุกที จึงตัดสินใจนำทหารร่วมใจประมาณ 500 คน ที่ฝ่าวงล้อมออกไป แล้วเดินทัพเลียบไปตามชายทะเลตะวันออก จนถึงเมืองระยอง กรมการเมืองระยองซึ่งมีขุนรามหมื่นช่วงเป็นหัวหน้า ไม่ยอมเข้าเป็นพวกด้วยจึงได้เกิดรบกัน ในที่สุดขุนรามหมื่นช่วงก็แพ้ ถองหนีจากเมืองระยองไปอาศัยอยู่ที่เมืองจันทบุรี

ถนัดเมืองระยองได้แล้ว พระยาวชิรปราการ จึงส่งคนไปเกลี้ยกล่อมพระยาจันทบุรีให้ร่วมมือกันสู้กรุงศรีอยุธยาให้พ้นจากเงื้อมมือของพม่าต่อไป ซึ่งเดิมพระยาจันทบุรีก็คิดจะร่วมมือด้วย แต่ถูกขุนรามและหมื่นช่วงซึ่งหนีไปอาศัยอยู่ด้วยนั้นยุแหย่ต่าง ๆ นานา พระยาจันทบุรีจึงกลับใจไม่ยอมรบพม่ากับพระยาวชิรปราการ และคิดลอบขายให้พระยาวชิรปราการเข้าไปในเมือง แล้วจะจับฆ่าเสีย พระยาวชิรปราการรู้เท่าทัน จึงไม่ยอมเข้าไป สั่งให้กองทัพยกเข้าตีเมืองจันทบุรีเลยทีเดียว

การตีเมืองจันทบุรีนั้น พระยาวชิรปราการนำพลเข้าตีในเวลาค่อนรุ่ง และก่อนที่จะเข้าตี ได้สั่งทหารให้หุบหม้อข้าวหมักแดงให้หมด แล้วสั่งให้ทหารเข้าไปกินอาหารเข้าเอาในเมืองจันทบุรีทีเดียว และก็เป็นจริงดังที่พระยาวชิรปราการคาดคิดไว้ คือพอรุ่งอรุณเมืองจันทบุรีก็แตก ทหารเข้าเมืองได้ ส่วนพระยาจันทบุรีนั้นหนีไปอยู่เมืองพุทไธมาศ

เมื่อพระยาวชิรปราการตีเมืองจันทบุรีได้แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ที่เมืองจันทบุรีเป็นเวลาประมาณ 6 เดือน ในระหว่างนี้ก็ได้สะสมกำลังต่าง ๆ เช่น ให้ออกเรือรบที่แก็บ 200 ลำ สะสมเสบียงอาหารตลอดจนพลรบไว้เป็นจำนวนมาก และเกลี้ยกล่อมเมืองชายทะเลตะวันออกเข้ามาร่วมด้วยทุกเมือง ครั้นมีกำลังเพียงพอที่จะกู้อิสรภาพได้แล้ว จึงยাত্রาทัพจากเมืองจันทบุรีเข้ามาตีกองทัพพม่าซึ่งตั้งมั่นอยู่ ณ ถ้ำยโพนีสัมกันแตกเป็นอันว่าประเทศไทยได้หลุดพ้นจากอำนาจของพม่าตั้งแต่นั้นมา และในสมัยจลาจลไม่มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองประเทศนั้น ได้มีผู้กุมสมบัติพรรคพวกตั้งเป็นอิสระกันอยู่หลายพวก ทั้งทางบกก็ไต่ฝ้ายเหนือและทางภาคอีสาน แต่ในที่สุดก็ถูกพระเจ้ากรุงธนบุรีปราบปรามคาบลงหมด เมื่อตีเมืองจันทบุรีได้แล้ว พระองค์ก็ตั้งมั่นอยู่ที่เมืองจันทบุรีเป็นเวลา 6 เดือน เพื่อ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 20 - 21)

1. รวบรวมกำลัง
2. ออกเรือรบ
3. สะสมเสบียงอาหาร

สาเหตุที่พระองค์เลือกจันทบุรีเป็นที่ตั้งมั่นก็เพราะ

1. จันทบุรีเป็นเมืองใหญ่ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยเสบียงอาหารกับกำลังผู้คน และสามารถซื้อหาเสบียง เพิ่มเติมทางชายทะเลได้อีกด้วย โดยอาศัยค้าขายแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าสำเภาจีน ที่ยังไปมาค้าขายกับหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ระหว่างสงครามครั้งนั้น ดังปรากฏแล้วว่าเมื่อพระยาวชิรปราการยกกำลังไปเมืองตราดโดยทางเรือ นั้นมีสำเภาจีนทอดสมออยู่ที่ปากน้ำตราดหลายลำ จึงให้ทหารไปแจ้งแก่หัวหน้าให้เข้ามาเจรจากัน แต่พวกพ่อค้าจีนชักชวนและโล่ยิงทหารไทย พระยาวชิรปราการจึงใช้กำลังทางเรือเข้าไล่ล้อมรบ จับสำเภาจีนได้ทุกลำ และยึดได้สรรพสิ่งของมีประโยชน์เป็นอันมาก

2. จันทบุรี เป็นเมืองที่มีป้อมประทุนหอรบแข็งแรงพร้อมอยู่แล้วเหมาะสมกับเป็นที่ตั้งมั่น คูมห้วเมืองชายทะเลตะวันออกให้เป็นป้อมแก้ว และเป็นที่ตั้งสมกำลังทัพขนาดใหญ่ ได้ดีกว่าเมืองอื่น ๆ ในบริเวณนั้นด้วยประการทั้งปวง

3. เมื่อจันทบุรีเป็นที่ตั้งมั่นแน่นอนแล้ว ก็กลายเป็นศูนย์กลางรวบรวมกำลังทหาร ได้สะดวกดีกว่าแต่ก่อน เพราะเพื่อกิตติศัพท์แพร่ออกไปว่า พระยาวชิรปราการตั้งมั่นรวบรวมพลเพื่อสู้รบอยู่ที่เมืองนี้ ก็มีราษฎรข้าราชการที่แตกฉานเช่นคนจีนคนญี่๋เข้ามาพึ่งบุญบารมี เช่น นายสุคจินดา (ภายหลังเป็นเจ้าพระยาสุรสีห์พิชัยวีรราช) จึงได้แม่ทัพนายกองกับทหารมาสมทบมากขึ้นเป็นลำดับ ถึงเมื่อยกกองทัพเรือมุ่งมาชนบรีนั้น ได้กำลังเพิ่มจากประมาณ 500 คนขึ้นเป็นประมาณ 5,000 คน ภายในเวลาไม่นานนัก

4. จันทบุรีตั้งมั่นอยู่ในยุทธภูมิใกล้ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกด้วยยุทธศาสตร์ ยุคนั้น ก็ตั้งอยู่ในตำแหน่งทางน้ำที่โล่งค้ำ ทั้งทางบกกับทางน้ำสามารถติดต่อซื้อขายอาวุธ ยุทธภัณฑ์จากเรือค้าขายต่างประเทศเมื่อมีโอกาสและเดินทัพ โดยทางเรือได้สะดวกปลอดภัยยิ่งที่ยกไปตีเมืองชนบรีสำเร็จในต่อมา หากทัพพม่าที่กรุงศรีอยุธยาจะส่งกำลังมารบ เมืองจันทบุรีก็ต้องเดินทางมารบในระยะไกล ต้องมีสายล่อเสียงเสบียงอาหารกับกำลังพลยี่ดียวและยากแก่การป้องกันรักษาให้พ้นจากหน่วยจู่โจมรังควานของเมืองจันทบุรีได้ หรือจะใช้ยุทธวิธีตีวงล้อมให้ยอมแพ้ด้วยสิ้นเสบียงอาหารก็กระทำไม่ได้ เพราะพม่าไม่มีกำลังทัพเรือพอเพียงแก่การนั้น

5. ฐานที่ตั้งของเมืองจันทบุรี ปีส่วนเกิดฉนวนยุทธวิธีที่กรุงศรีอยุธยา จากทัพพม่าอย่างสำคัญ คือ แทนที่จะต้องเดินทัพทางบกย้อนผ่านอันตรายไปรบพม่าที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งอาจจะถูกกำลังของนายทองอิน ที่เมืองชนบรี และกำลังพม่าที่กวาดต้อนเชลยกับเก็บทรัพย์สินยกมาตีกระหนาบหลังได้พระยาวชิรปราการ มีทางเลือกเดินทัพโดยทางเรืออย่างปลอดภัย และสามารถตีค่ายกำลังค้ำหน้าทางใต้ ในบัญชีรายชื่อของดินที่เมืองชนบรีสำเร็จแล้วยกกำลังขึ้นไปตีค่ายใหญ่พม่าในมัญชาของสุกี้ที่โพธิ์สามต้น โดยมีคองหว่งหลัง

6. จันทบุรีตั้งอยู่ใกล้เคียงชายแดนกับพม่า หากมีความจำเป็นบางประการ ก็อาจจะมีโอกาสชอกกำลังมาสมทบได้บ้างตามอัชฌาศัยไมตรี ดังเมื่อครั้งศึกการจะยกกำลังไปข่มขวัญเจ้าเมืองจันทบุรีให้ออกมาถนอม ก็ได้พยายามมีหนังสือไปชอกกำลังจากพระยาราชานครศรี เจ้าเมืองมัตตายมาศ แต่เมื่อได้กำลังทางชลบุรี เพิ่มขึ้นแล้ว พระยาราชานครศรีก็ไม่ได้ออกกำลังจากเมืองมัตตายมาศ

7. เป็นที่ ๆ เหมาะสมในการต่อเรือรบ เพราะมีไม้ตะเคียนมากมีที่ หลบลมมรสุม สำหรับสถานที่ต่อเรือในเมืองจันทน์นั้นเราพบ 2 แห่ง คือ

ก. บริเวณท่าเนินบ ทางไปท่าแจบลมมีร่องรอยว่ามีมีการต่อเรือที่นั่น และมีผู้สันนิษฐานไว้ว่าอาจเป็นสถานที่ต่อเรือสมัยรัชกาลที่ 3 คือโดยหลวงสีทนายเวร ซึ่งต่อเรือกำปั่น

ข. บริเวณเกาะเสม็ดงาม อ.เมือง จ.จันทบุรี มีร่องรอยของเศษเหล็กมากมาย และชาวบ้านยืนยันว่าเป็นที่ต่อเรือ แต่ยังไม่สามารถจะบอกแน่ชัดว่าจะต่อสมัยใด ขณะนี้ทางภาคประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี กำลังค้นคว้าหลักฐานอยู่ว่าจะเป็นที่ต่อเรือสมัยพระเจ้าตากสินจริงหรือไม่ เพราะสถานที่นี้มีความเหมาะสมทางด้านภูมิประเทศมากด้วย ดังนี้

- หลบลมได้เป็นอย่างดี
- อยู่ใกล้ปากแม่น้ำ สะดวกในการเคลื่อนทัพ

หลังจากพระองค์ได้สะสมกำลังทัพได้ 6 เดือน ในเดือนตุลาคม พ.ศ.:2310 พระยาราชานครศรีได้ยกกองทัพเรือประมาณ 100 ลำ กับกำลังทหารประมาณ 5,000 คน มาตีจันทบุรีได้ และปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า "สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี"

ความสำคัญของฉันทบุรีในสมัยกรุงธนบุรี เราสรุปได้สั้น ๆ ว่า

เป็นเมืองท่าสำคัญทางชายทะเลตะวันออก สำหรับค้าขายกับต่างประเทศ ทั้งในระหว่างสงครามและยามสงบ

ฉันทบุรีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ตรี มาตยกุล | 2513 : 636 - 644)

เมืองฉันทบุรียังคงอยู่ ณ ที่เดิม คือตรงบ้านลุ่มทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำฉันทบุรีเรื่อยมา จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้านุวงศ์ที่ครองเมืองเวียงจันทน์เป็นกบฏ ไปขอกองทัพหลวงจะมารบไทย จึงเป็นเหตุให้เกิดบาดหมางกันขึ้นในระหว่างไทยกับญวน ในที่สุดก็ต้องทำสงครามกัน กองทัพไทยได้ยกพลเข้าไปในแดนญวน และเข้าตีเมืองรายทางต่าง ๆ ได้หลายเมืองจนกระทั่งยึดเมืองไซ่ง่อนได้เมื่อ พ.ศ. 2377

ครั้งเมื่อเสร็จศึกกับญวนแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระราชดำริว่า เหตุบาดหมาง ซึ่งเป็นชนวนให้เกิดสงครามขึ้นกับประเทศญวนในคราวนี้ คงจะทำให้ญวนผูกใจเจ็บ อาจจะยกกองทัพเข้ามาทำร้ายพระราชอาณาจักรเพื่อแก้แค้นก็ได้ เมืองฉันทบุรีเป็นเมืองชายแดนมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศญวน ถ้าไม่สร้างเสริมป้อมคูประตูหอรบให้มั่นคงแข็งแรงแล้ว ญวนอาจจะยกกองทัพรุ้โจมเข้ามายึดเอาได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้จึงโปรดให้เจ้าพระยาพระคลัง (สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) ออกไปเมืองฉันทบุรี เพื่อจัดหาที่สร้างเมืองใหม่ให้มั่นคงแข็งแรงต่อไป

เจ้าพระยาพระคลังได้ออกไปพิจารณาภูมิประเทศแล้วเห็นว่า เมืองเดิมอยู่ลึกเข้าไปมาก ไม่สะดวกที่จะใช้เป็นที่ตั้งรับกองทัพของข้าศึก จึงให้รื้อกำแพงเมืองเก่า (คือเมืองที่บ้านลุ่ม) ออกเสีย แล้วจึงสร้างเมืองใหม่ขึ้นที่บ้านเนินวง ตำบลบางกะจะ ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองเดิมไปทางทิศตะวันตกประมาณ 8 กิโลเมตร เมืองที่สร้างขึ้นใหม่เป็นที่ชัยภูมิดี เพราะตั้งอยู่บนเนินเล็ก ๆ ตรงเชิงเขา สามารถจะมองเห็นข้าศึกมาได้แต่ไกล เหมาะสำหรับใช้เป็นที่ตั้งรับ

ข้าศึกอย่างถึง การสร้างกำแพงยามทำอย่างมั่นคงแข็งแรง โดยยกกำแพงด้วยศิลาแลง มีป้อมคูประตูหอรบเสร็จ และวางปืนใหญ่ไว้ตามแนวทางที่สามารถจะยิงไปได้ไกลที่สุด ที่จะไกลได้

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองจันทบุรี ใน พ.ศ. 2419 ทรงโปรดให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ากาพหังกรรัตน ท้าวแผนผังขึ้นไว้ ปรากฏว่ามีส่วนกว้าง 560 เมตร ยาว 600 เมตร ตัวเมืองเกือบ จะเป็นรูปสี่เหลี่ยม และมีคูกว้างถึง 24 เมตร นับว่าเป็นเมืองป้อมที่มั่นคงแข็งแรง ที่สุดเมืองหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งได้สร้างขึ้นในสมัยนั้น

เมืองที่สร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 3 นี้ สามารถจะใช้เป็นที่มั่นสำหรับ กองทัพของข้าศึกได้เป็นอย่างดี แต่ว่าอยู่ห่างไกลจากลำน้ำเข้าไปมาก ราษฎร ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเก่า จึงไม่ค่อยจะมีผู้ใคร่พอใจอพยพเข้าไปอยู่กันมากนัก ครั้นถึงรัชกาลที่ 4 เมื่อทรงเห็นว่าประเทศอุทกไปเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส แล้ว ภัยสงครามที่จะเกิดจากประเทศอุทกก็เป็นอันหมดไป จึงไม่ทราบบังคับ ให้ราษฎรอพยพเข้าไปอยู่ในเมืองใหม่ ทรงปล่อยให้ไปตามสมัครใจ แล้วแต่ ผู้ใดจะพอใจอพยพไปอยู่ที่เมืองใหม่ก็ได้ หรืออยู่ที่อพยพมาอยู่ในเมืองใหม่แต่ครั้ง รัชกาลที่ 3 แล้ว จะพอใจอพยพกลับไปอยู่เมืองเก่าอย่างเดิมอีกก็ได้ แต่จน เจ้าเมืองจันทบุรีนั้นยังคงตั้งอยู่ในเมืองใหม่ตลอดมา จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้จัดการปกครองประเทศ แบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้นใหม่แล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ย้ายตัวเมืองใหม่ซึ่ง ตั้งอยู่ที่บ้านเนินวงกลับไปตั้งที่บ้านลุ่มอย่างเดิมอีก เพราะที่บ้านลุ่มอยู่ใกล้แม่น้ำและมีที่ราบสำหรับทำไร่ทำนาได้มาก กับมีเนินยอม ๆ เรียงรายกันอยู่เป็นระยะ ๆ ไป เหมาะที่จะขยายตัวเมืองให้ใหญ่โตได้ในอนาคต และตัวเมืองจันทบุรียังคงตั้งอยู่ที่ บ้านลุ่มนี้ตลอดมาจนกระทั่งถึงเวลาปัจจุบัน

ในรัชกาลที่ 5 จันทบุรีเป็นเมืองหนึ่งที่ถูกฝรั่งเศสเข้ามายึดครอง และได้ยึดครองอยู่เป็นเวลานาน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2436 (ร.ท. 112) เป็นต้นมา จนถึง พ.ท. 2447 รวม 12 ปีเต็ม การที่ประเทศไทยยอมให้ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองเมืองจันทบุรีนี้ เนื่องมาจากกรณีพิพาทเรื่องอาณาเขตชายแดนของฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือเมื่อฝรั่งเศสเข้ายึดครองเมืองจันทบุรีนี้ เนื่องมาจากกรณีพิพาทเรื่องอาณาเขตชายแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือเมื่อฝรั่งเศสเข้ายึดครองประเทศลาวและประเทศเขมรได้แล้วก็ปรารถนาที่จะได้ดินแดนต่าง ๆ ซึ่งเป็นประเทศลาวในปัจจุบันนี้อีก จึงหาว่าไทยละเมิดสิทธิรุกล้ำ เข้าไปในดินแดนที่ฝรั่งเศสยึดครองอยู่ และหาว่าเจ้าพนักงานไทยทำร้ายคนในบังคับของเขา แต่เรื่องราวที่เป็นจริงนั้นมีปรากฏอยู่ในเอกสารทางราชการของไทยเป็นอันมาก รวมทั้งจดหมายเหตุด่าง ๆ ซึ่งหอสมุดแห่งชาติเคยพิมพ์แล้ว

เมื่อฝรั่งเศสกล่าวหาเช่นนั้นแล้ว ในต้นปี พ.ศ. 2436 (ร.ท. 112) จึงส่งกองทหารยกพลเข้ามาถึงเมืองเข็ญแขง ขัปโลกณะกรมการจังหวัดให้ข้ามไปอยู่เมืองซาราบวิวัตร ซึ่งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง อ้างว่าดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง เป็นอาณาเขตของประเทศเขมรและลาว ซึ่งอยู่ในความอารักขาของประเทศฝรั่งเศส

เมื่อยึดเมืองเข็ญแขงได้แล้ว ฝรั่งเศสก็ส่งกำลังทหารส่วนย่อยเข้ายึดเกาะแก่งต่าง ๆ ในลำแม่น้ำโขงตลอดไปจนกระทั่งถึงเมืองหลวงพระบาง ฝ่ายไทยได้หามปราบ และอ้างเหตุผลว่า ดินแดนที่ฝรั่งเศสส่งกองทหารลวงล้ำเข้ามานั้น เป็นดินแดนของไทย หาใช่เป็นของลาวหรือเขมรตามที่ฝรั่งเศสกล่าวอ้างไม่ แต่ฝรั่งเศสก็ไม่ยอมถอนทหารออกไป กลับยกกล่าวล้ำดินแดนอันเป็นอาณาเขตของไทย เข้ามาอีกหลายแห่ง ในที่สุดก็เกิดปะทะกันขึ้นกับกองทหารไทย เนื่องจากมูลเหตุที่ เกิดปะทะกันขึ้นตามหัวเมืองต่าง ๆ ริม ฝั่งแม่น้ำโขงนี้เอง เป็นชนวนให้ฝรั่งเศสส่งเรือรบ 2 ลำ คือเรือลูแคงและเรือแองกองสคัง ลวงล้ำเข้ามาในน่านน้ำไทยอีก จึงได้เกิดปะทะกันทางเรืออีกครั้งหนึ่งที่ปากน้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2436 การรบในคราวนี้ต่างเสียหายด้วยกันทั้งสองฝ่ายคือเรือนำร่องของ

ของฝรั่ง เสียดูยถึงข้าวสุกจนต้องแล่นไปเก็บกิน เรือรบเสียหายเล็กน้อย ส่วนเรือรบไทย
ก็ข้าวสุกเสียหายไม่น้อยเหมือนกัน และทหารเรือก็ตายหลายคน

แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ มิได้ลุกลามต่อไป เนื่องจากรัฐบาลทั้งสองฝ่ายได้ตกลง
ประนีประนอมกันใน พ.ศ. 2436 นั้นเอง รัฐบาลไทยเป็นฝ่ายยอมเสียเปรียบ ก็ต้อง
ยกหัวเมืองทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้ฝรั่ง เศรษฐกรบครอง และยอมชดเชยค่าเสียหาย
ให้อีกด้วย ในระหว่างเวลาที่กำลังทำความตกลงกันอยู่นั้น ฝรั่งเศษยึดเมืองจันทบุรี
ไว้เป็นประกันก่อน รัฐบาลไทยจึงจำใจจำต้องยอมให้ฝรั่งเศษยึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นประกัน
ชั่วคราว ฝรั่งเศษจึงส่งกองทหารเข้ายึดครองเมืองจันทบุรีเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2436 เป็นต้นมา
โดยส่งกองทหารเข้ามาตั้งอยู่ที่ตัวเมืองจันทบุรี ๑ กองพัน และส่งไปไว้ที่แหลมสิงห์อีก
๑ กองร้อย

เมื่อรัฐบาลไทยยอมเสียค่าปรับให้เรียบร้อยและถอนกองทหารกลับจากชายแดนหมก
สิ้นตามสัญญาแล้ว ฝรั่งเศษก็ยังหาได้ถอนกองทหารออกไปไม่ เนื่องจากจันทบุรีเป็นดินแดน
สำคัญส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย เพราะฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงได้ทำสัญญากับฝรั่งเศษ
อีก 2 ฉบับ โดยยอมมอบเมืองตราดและเกาะต่าง ๆ ใต้แหลมสิงห์ไปจนถึงเกาะกูดให้แก่
ฝรั่งเศษ ก็ยอมยกดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงที่อยู่ตรงข้ามกับเมืองหลวงพระบาง
และเมืองนครจำปาศักดิ์ให้แก่ฝรั่งเศษอีกด้วย ฝรั่งเศษจึงยอมถอนทหารออกจากเมือง
จันทบุรี เมื่อ พ.ศ. 2447 และย้ายไปอยู่เมืองตราดอีก 3 ปี

เมื่อฝรั่งเศษถอนทหารออกจากเมืองจันทบุรีแล้ว ชาวเมืองได้มีการปรับปรุง
เมืองจันทบุรี ดังนี้ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 38)

1. กระจโงมไฟที่ปากน้ำบนเขาแหลมสิงห์จะเป็นประโยชน์แก่เรือลู่ค้า
ไปมาเป็นอย่างมาก
2. ควรมีโทรศัพท์จากกระจโงมไฟปากน้ำไปถึงในเมืองเพื่อบอกข่าวเรียก
ไปมาจะทำให้สะดวกในการค้าขาย และในทางราชการเป็นอย่างมาก
3. ขอให้กรมร่อนน้ำเต่าปากน้ำถึงเมือง เพื่อสะดวกแก่เรือขึ้นร่องเพราะ
น้ำในแม่น้ำตื้นมาก

4. ทำสะพานข้ามแม่น้ำในคลองสำหรับเป็นท่าขนส่งสินค้าขึ้นลง 5 แห่ง
5. ทำสะพานข้ามแม่น้ำในเมืองพงษ์ใหม่และเกวียนเคินไค้ เพราะแต่เดิมเคยมีสะพานแต่พังเสียแล้วไม่มีใครทำ ถ้ามีสะพานจะเป็นประโยชน์จากการค้าขายในเมืองมาก
6. ควรช่วยซ่อมแซมถนนหลังเมืองค้ำตะวันออกให้ทางไปสระบาป และพลั่วให้ใช้เกวียนไค้ทุกฤดู

2.2 โบราณสถาน โบราณวัตถุ

กายพระเจ้าตากสินมหาราช

สถานที่ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมาพักพลก่อนเข้าตีเมืองจันทบุรี คือ วัดป่าแก้วหรือวัดแก้ว อยู่ในบริเวณหลังค่ายทหารปัจจุบัน (อยู่เหนือลำคลอง ที่เรียกว่าท่าข้างขึ้นมา) ซึ่งห่างจากประตูเมืองจันทบุรี เก่าออกไปประมาณไม่ถึง 200 เมตร แต่ก่อนยังมีฐานโบสถ์วิหารเหลืออยู่ ถึงเวลาออกพรรษายังมีราษฎรไปทำบุญตักบาตร ก่อเจดีย์ทรายกันอยู่ วัดนี้ถูกทำลายเมื่อฝรั่งเศสเข้ายึดครองจันทบุรี (พ.ศ. 2346 ถึง พ.ศ. 2477) พร้อมกับหน้าวัดพระธาตุ และวัดสิงห์ ซึ่งอยู่ในเขตเมืองเก่า และใกล้กับค่ายทหาร โดยเอาอิฐไปสร้างอาคารในค่ายทหารและถนน

สันนิษฐานว่ากองทัพพระเจ้าตากสินที่ยกมาจากเมืองระยอง คงยกมาทั้งทางบกและทางเรือ พระองค์เองคงยกมาทางบกผ่านแม่น้ำประแสร์ ผ่านเขาแกลด เขาว่า คลองน้ำใส บ้านแก้ว และมาถึงวัดแก้วหรือวัดป่าแก้ว ดังกล่าวแล้ว

กายพระเจ้าตากสิน ปัจจุบันเป็นที่ตั้ง ร.พัน 4 กรมผสมนาวิกโยธิน กองทัพเรือ นอกกำแพงค้ำหน้าของค่ายเป็นที่ตั้งศาลหลักเมือง และศาลพระเจ้าตากสิน ภายในค่ายมีพระบรมอนุสาวรีย์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชประดิษฐานอยู่ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 5)

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน ตั้งอยู่ริมถนนสนามหญ้าหน้ากองพัน
นาวิกโยธิน ตัวศาลทำเป็นมณฑลจตุรมุข หลังคามุงค้ายกระเบื้องเคลือบสีเหลือง
สลัปลีเตี้ย มีบันไดทางขึ้นสามด้าน ประดับบันไดประดับกระจกสวยงาม แผนผังที่สร้าง
ขึ้นนั้นสร้างตามแบบของกรมศิลปากร ซึ่งหม่อมเจ้าสุภะดิศต ขยางกูร เมื่อดำรง
ตำแหน่งสมุหนเทศาภิบาล มณฑลจันทบุรี ได้ทรงขอมารจัดสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2463

ในศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมีรูปหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ทำเป็นรูป
เทวคาประคินฐานอยู่บนแท่นบูชา สูงประมาณ 1 เมตร เป็นรูปฉลองพระองค์ของ
สมเด็จพระเจ้าตากสิน ซึ่งหล่อขึ้นใหม่เมื่อคราวสร้างศาล ที่แท่นบูชามีจารึกว่า
เทวรูปฉลองพระองค์เจ้ากรุงธนบุรี (ตรี อมาตยกุล 2513 : 655 - 656)

ภายในวัง

ตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางสายจันทบุรี - ท่าใหม่ เขตตำบลบางกระจะ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองจันทบุรีขึ้นใหม่ที่
บ้านเนินวง เพราะเป็นชัยภูมิที่ดี เนื่องจากเป็นที่ลุ่มเนินเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่
การตั้งฐานทัพไว้ตั้งรับกองทัพญวน ซึ่งอาจจะยกมาทางทะเลได้ จึงโปรดเกล้าฯ
ให้สมเด็จพระยามหาประยูรวงศ์ (คิส บุนนาค) เป็นแม่กองออกมาอำนวยการก่อสร้าง
เมื่อ พ.ศ. 2377 ตัวเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมกว้าง 14 เส้น ยาว 15 เส้น
ซุกเป็นเมืองมีศาลหลักเมือง กังหันศัสตราวุธ (ภาควิชาประวัติศาสตร์
วิทยาลัษครุจันทบุรี 2520 : 5)

เมืองจันทบุรีใหม่ซึ่งสร้างขึ้นที่บ้านเนินวงนี้ เมืองนี้สร้างขึ้นในสมัย
รัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า "เจ้าอนุ" ซึ่ง
ครองเมืองเวียงจันทน์อันเป็นประเทศราช ขึ้นต่อกรุงเทพมหานครได้ก่อการกบฏขึ้น
การกระทำของเจ้าอนุครั้งนี้ ไม่เพียงแต่ตั้งแตงเมืองอยู่เฉย ๆ เท่านั้น แต่กลับมัก
ใหญ่ไฝ่สูง โดยยกกองทัพหลวงล่าพระราชอาณาเขตเข้ามายึดเมืองนครราชสีมา

อันเป็นหัวเมืองใหญ่ทางภาคอีสานไว้ได้ แล้วกวาดต้อนครอบครัวชาวเมืองนครราชสีมาไปเกือบหมดเมือง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพย์ เป็นแม่ทัพยกพลขึ้นไปปราบปรามตีกองทัพของเจ้าอนุวงศ์แตกพ่ายกลับไปแล้วกองทัพหน้าของกรมพระราชวังบวรก็ติดตามไปตีจนกระทั่งถึงเมืองเวียงจันทน์ อันเป็นนครหลวงของพวกกบฏ เจ้าอนุวงศ์กองทัพไทยไม่ได้ก็หนีไปอยู่ที่เมืองสำน้ำ ซึ่งเป็นเขตแดนของญวน

ต่อมาเจ้าอนุวงศ์กำลังอุกหนุนจากญวน จึงหวนกลับมาตีกองทัพไทย ซึ่งมีพระยาราชสุภาวดีเป็นนายทัพตั้งรกรากอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ จนกองทัพไทยต้องถอยร่นไปอยู่เมืองยโสธร แต่ในที่สุดกองทัพไทยก็เข้าล้อมจับเจ้าอนุไว้ได้ และส่งตัวลงมายังกรุงเทพฯ ญวนมีสาส์นมาขอให้ไทยส่งเจ้าอนุไปครองเมืองเวียงจันทน์อย่างเดิม แต่ไทยไม่ยินยอม เพราะเกรงว่าถ้าปล่อยไป ญวนก็จะอุกหนุนให้กลับมาตีไทยอีก พฤศจิกายนเหล่านี้ทำให้ญวนแค้นเคือง และก่อเรื่องราวต่าง ๆ อันเป็นชนวนให้เกิดการกระทบกระทั่งเืองทางพระราชไมตรีอยู่เรื่อยมา ในที่สุดก็เกิดรบกับไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2376

พอเสร็จสงครามกับญวนเมื่อปลาย พ.ศ. 2376 แล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงไว้ว่างพระราชหฤทัย เกรงว่าญวนจะยกกองทัพมาตีโต้บ้าง เพราะเมื่อรบกันคราวนั้นยังไม่ถึงแพ้ถึงชนะกัน ญวนยังมีกำลังและกองทัพเหลืออยู่อย่างสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นพลขึ้นปีใหม่ ใน พ.ศ. 2377 จึงโปรดให้เจ้าพระยาพระคลังออกไปสร้างเมืองป้อมต้นที่เมืองจันทบุรี

กำแพงเมืองจันทบุรีใหม่นี้ก่อด้วยศิลาแลงหนาและสูงใหญ่สูงงาม มีใบเสมายาวสัก 2 เมตร ครึ่ง ก่อด้วยศิลาแดงเป็นระยะ ๆ ไปรอบกำแพงเมืองที่ตรงประตูออกอุรังคินเจินเห็น สองข้างประตูทำเป็นรูปหอรบและซอกคูไว้กว้างขวางคือกว้างประมาณ 24 เมตร เมืองจันทบุรีใหม่นี้มีว่าสร้างแน่นหนามั่นคงมากและเมื่อสร้างเสร็จแล้ว เจ้าพระยาพระคลังจึงให้รื้อกำแพงเมืองเก่า ซึ่งอยู่ที่ตำบล

บ้านลุ่มออกเสีย แล้วให้เจ้าเมืองอพยพครอบครัวเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองที่สร้างขึ้นใหม่ และให้อพยพราษฎรจากเมืองเก่าเข้าไปปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ในเมืองใหม่ไว้กึ่งเป็นจำนวนมาก ระหว่างช่วงโอบเสมากำแพงก็ตั้งปืนใหญ่เรียงรายไว้โดยรอบ เพื่อเตรียมสำหรับรบศึกอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีคลังเก็บกระสุนปืนใหญ่และเก็บดินปืนอีก ยังปรากฏซากอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ส่วนปืนใหญ่กับลูกปืนซึ่งเป็นลูกเหล็กกลม ๆ นั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองจันทบุรี ในพ.ศ. 2419 ยังทอดพระเนตรเห็นมืออยู่หลายสิบกระบอก ทั้งกระสุนดินค้ำก็ยังคงเหลืออยู่อีกเป็นจำนวนมาก แต่บัดนี้ได้สูญหายไปเสียเกือบหมดแล้ว ถ้าปล่อยทอดทิ้งไว้เช่นนี้ต่อไป อีกไม่นานเท่าใดก็คงจะสูญหายไปจนหมดสิ้นเป็นแน่

อุทลเรือ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 5)

การอุทลเรือเคินทะเลนั้นว่าสำคัญที่สุด เนื่องจากใช้ในการกู้เอกราช คือ เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชออกมาตั้งตัวเป็นอิสระ เมื่อ พ.ศ. 2310 พระองค์ทรงโปรดให้อุทลเรือ 100 ลำ โดยใช้เวลาเพียง 3 เดือน สถานที่ซึ่งมีผู้รู้บอกว่าเป็นที่อุทลเรือเก่า คือตำบลเสม็ดงาม ตรงข้ามกับท่าแฉลบในปัจจุบัน

ป้อมไฟรพินาตและป้อมพิฆาตปัจจามิตร (ศรี อมาตยกุล 2513 : 651 - 683)

บนเขาแหลมสิงห์ มีป้อมปืนตั้งอยู่ป้อมหนึ่ง กับที่หัวแหลมตึกแดงมีอยู่อีกป้อมหนึ่ง ป้อมทั้งสองแห่งนี้สร้างพร้อมกันกับเมืองจันทบุรีใหม่ที่ตำบลเนินวง ใน พ.ศ. 2377 และยังคงปรากฏอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ผู้ที่ผ่านไปทางทะเลเมื่อตอนใกล้จะถึงปากน้ำจันทบุรี จะมองเห็นตัวป้อมไคอย่างถนัดชัดเจน

มูลเหตุแห่งการสร้างเมืองจันทบุรีขึ้นใหม่ ตลอดจนการสร้างป้อมทั้งสองแห่งนี้ ไคกล่าวไว้แล้วโดยละเอียดในตอนที่ว่าด้วยเมืองจันทบุรีใหม่ที่ตำบลเนินวง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง เป็นผู้คำนวณการสร้างเมืองป้อมขึ้นใหม่ที่เมืองจันทบุรี เจ้าพระยาพระคลังจึงสั่งให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ เป็นผู้คำนวณการสร้างป้อมหน้าคานทางปากน้ำจันทบุรีขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เพื่อกันไม่ให้กองทัพเรือของข้าศึกยกเข้ามาตีเมืองจันทบุรีได้โดยง่าย เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ได้ไปสำรวจป้อมขึ้นที่บนเขาแหลมสิงห์แห่งหนึ่ง กับที่หัวแหลมซึ่งเรียกว่า "แหลมตึกแดง" อีกแห่งหนึ่ง เมื่อเจ้าหมื่นไวยวรนาถสำรวจสถานที่ที่จะสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงมอบให้พระยาอภัยพิพิธ เป็นแม่กองควบคุมการก่อสร้างที่แหลมสิงห์ และให้จมีนราชามาตย์เป็นแม่กองก่อสร้างที่หัวแหลมตึกแดง ป้อมที่สร้างขึ้นนี้เป็นป้อมขนาดเล็ก แบบเดียวกันกับป้อมที่เมืองสมุทรปราการ และก่ออิฐถือปูนเหมือนกัน

เมื่อสร้างป้อมเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มิได้พระราชทานชื่อป้อมทั้ง 2 แห่งนี้ไว้ว่าอย่างไร จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะที่ทรงผนวชอยู่ ได้เสด็จประพาสเมืองจันทบุรีและเสด็จไปทอดพระเนตรป้อมทั้ง 2 แห่งนี้ด้วย ทรงสอบถามคณะกรรมการเมืองก็ไม่ได้ความว่ามีชื่ออย่างไร จึงพระราชทานชื่อป้อมที่แหลมสิงห์ว่าป้อม "ไพรีพินาศ" และป้อมที่หัวแหลมตึกแดงว่าป้อม "พิชิตปัจจุามิตร" ป้อมทั้งสองนี้จึงมีชื่อเรียกกันตามค้อย่างที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานไว้ตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา

ต่อมาในรัชกาลที่ 4 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสปากน้ำเมืองจันทบุรี ทรงเห็นว่าป้อมทั้งสองแห่งนี้ไม่มีราชการสิ่งใดที่จะต้องใช้อีกแล้ว ทั้งตัวป้อมก็ชำรุดทรุดโทรมลงไปมาก ถ้าทิ้งป้อมและกระสุนไว้โดยคิดค่าไว้ในป้อมต่อไป เกรงว่าจะเป็นอันตรายสูญหายไปเสียหมด จึงโปรดให้ทนายย้ายสิ่งของที่มีค่าไปไว้ในเมืองจันทบุรี ส่วนโรงทหารภายในป้อมที่สร้างไว้แต่เดิมก็ชำรุดหักพังไป มิได้บูรณะปฏิสังขรณ์ จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 เมื่อจัดตั้งกรมทหารเรือ

ขึ้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ซ่อมแซมโรงทหารใน
ป้อมทั้งสองนี้ขึ้น แล้วโปรดให้จัดส่งทหารเรือส่วนหนึ่งไปประจำ ณ ป้อมทั้งสองแห่งนี้
ป้อมทั้งสองจึงเป็นที่ทำการทหารเรือมาจนถึง พ.ศ. 2436 เมื่อฝรั่งเศสส่งกองทหาร
มายึดเมืองจันทบุรี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ถอนทหาร
เรือออกจากป้อมทั้งสองนี้ ไปตั้งอยู่ที่เมืองชลุง กองทหารฝรั่งเศสซึ่งมาตั้งประจำที่
แหลมสิงห์ได้ตัดแปลงป้อมพิฆาตปัจจามิตรสร้างเป็นที่พักนายทหาร ซึ่งเรียกกันต่อมาว่า
ตึกแดง ก็ได้สร้างโรงสำหรับเป็นที่พักนายสิบพลทหาร ขึ้นทางคานตะวันตก และ
สร้างคุกสำหรับขังทหารขึ้นทางตะวันออก ทหารฝรั่งเศสได้ตั้งประจำอยู่ที่นั่นกระทั่ง
ถึง พ.ศ. 2447 ซากการก่อสร้างยังคงเหลือปรากฏอยู่ทุกวันนี้

อนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่น้ำตกคลองนารายณ์หรือน้ำตกสระบาป

น้ำตกสระบาปหรือน้ำตาคองนารายณ์นี้ อยู่ห่างจากตัวเมืองจันทบุรีไป
ประมาณ 11 กิโลเมตร เคียงการไปเที่ยวน้ำตกแห่งนี้ ออกจะลำบากสักหน่อย คือจะ
ต้องไปม้า กว่าเจ็ดถึงสิบเขา ก็กินเวลาตั้งเกือบ 2 ชั่วโมง แต่ในปัจจุบันสามารถจะ
ใช้รถยนต์ไปได้ในฤดูแล้ง จนถึงเชิงเขา ถ้าไปรถยนต์ก็เสียเวลาเดินทางเพียง
ครึ่งชั่วโมงเท่านั้น

ตัวน้ำตกอยู่ข้างบนภูเขาสูงจากพื้นดินไปมาก จะต้องเสียเวลาปีนไต่
ภูเขาไปอีกตั้ง 2 ชั่วโมงจึงจะถึง เพราะฉะนั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในกรุงรัตนโกสินทร์เสด็จประพาส จึงมิได้เสด็จขึ้นไปยังตัวน้ำตก คงทรงสนาน
อยู่แต่เพียงในลำธารที่เชิงเขาเท่านั้น กระแสน้ำตกสระบาปนี้ไหลพุ่งแรงมาก น้ำได้
หลังไหลออกจากชอกหินโดยแรงไม่ขาดสาย แล้วพวยพุ่งจากหน้าผาสูง 25 เมตร ลง
ไปสู่อ่างหินขนาดใหญ่ซึ่งเป็นที่รองรับน้ำอยู่เบื้องล่าง เนื่องจากความแรงของน้ำที่ตกลง

ไปในอ่างทำให้เกิดเสียงดังกึกก้องไปไกลมาก ผู้ที่เดินผ่านไปทางภูเขาสูงนี้ จะได้ยินเสียงน้ำตกไหลหลังลงมาดังซู่ ๆ อย่างถนัดชัดเจนทีเดียว อ่างหินที่รองรับน้ำนั้นเป็นรูปกลม วัดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณสัก 25 เมตร น้ำในอ่างนี้ลึกมาก ประมาณว่าคงจะลึกถึง 10 เมตร และใสจนสามารถจะมองเห็นตัวปลาว่ายวนเวียนอยู่ในน้ำได้เป็นอย่างดี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสธารน้ำตกนี้ครั้งหนึ่ง ทรงพอพระราชหฤทัยในความงามวิจิตรตระการตา จึงโปรดให้สร้างศาลาขึ้นหลังหนึ่ง เพื่อเป็นที่พักร้อนของผู้จะไปเที่ยวน้ำตก กับโปรดให้สร้างเจดีย์ไว้ใกล้ ๆ กับน้ำตกนี้องค์หนึ่ง สูงประมาณ 6 เมตร พระราชทานนามว่าเจดีย์ว่า "จุลลิจุมภักเจดีย์" ศาลกมสะเจดีย์ดังกล่าวนี้ยังคงปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบันนี้แล้ว

เมื่อพ.ศ. 2449 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสธารน้ำตกนี้ครั้งหนึ่งเหมือนกัน แต่มิได้เสด็จขึ้นไปถึงตัวน้ำตก เพียงแต่ทรงกระแสนานในลำธาร ใกล้ศาลาที่ประทับ และทรงพระราชนิพนธ์โคลงเกี่ยวกับน้ำตกสระบาปนี้ไว้ในหนังสือเรื่องเสด็จประพาสมณฑลจันทบุรี คล้ายท่านองนิราศว่าดังนี้

สระบาปมาปกอนสร้าง	ปางใด
สระบ่สระทรายใน	สร้างสร้อย
สระสนามยิ่งอาลัย	นุชนาด
สระช่วยสระบาปน้อย	หนึ่งให้สบนาง

อนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่น้ำตกพร้าว

น้ำตกพร้าวเป็นน้ำตกสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดจันทบุรี อยู่ในเทือกเขาสระบาปซึ่งเป็นที่เกิดเดียวกับน้ำตกสระบาป หรือน้ำตกคลองนารายณ์ แต่อยู่ถัดลงไปทางใต้ ในฤดูแล้งมีน้ำไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจและอาบน้ำตกนี้มาก เพราะไปได้สะดวก และตัวน้ำตกก็อยู่ไม่สูงเหมือนน้ำตกสระบาป ผู้ที่ไปพักที่ตัวเมืองจันทบุรีถ้าจะ

ไปเที่ยวน้ำตกจะต้องไปค่ายพานะระถยนต์ บิดถนนตัดแยกจากถนนสุขุมวิท รถยนต์แล่นได้สะดวกจนถึงเชิงเขาสระบาป สองข้างทางที่เชิงเขามีร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม และมีร้านขายของที่ระลึกซึ่งเป็นฝีมือของชาวจีนพม่าหลายร้าน

น้ำตกพร้ามี 3 ชั้น มีอ่างศิลารองรับเป็นชั้น ๆ ไป น้ำตกที่ตกจากชั้นบนลงมายังอ่างศิลานั้นใสสะอาด และเย็นชื่นฉ่ำ กระแสน้ำซึ่งพวยพุ่งจากลำธารบนเขาแล้วตกลงมาในอ่างศิลานั้นสูงถึง 200 เมตร

๓. ทหารน้ำตกนี้มีเจดีย์ศิลาแดงองค์หนึ่ง กับอนุสาวรีย์กอดควยกิริณีคู่ปูนอีกแห่งหนึ่ง ทั้งสองแห่งนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้สร้างขึ้น คือ พระเจดีย์นั้นสร้างเมื่อ พ.ศ. 2419 พระราชทานนามเจดีย์ว่า "อโศกกรณเจดีย์" ส่วนอนุสาวรีย์นั้นสร้างเมื่อ พ.ศ. 2424 เพื่อเทิดที่ระลึกแก่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ซึ่งเสด็จถึงวงศดงท่ามกลางลำน้ำเจ้าพระยา เมื่อคราวเสด็จประพาสพระราชวังบางปะอิน ภายในอนุสาวรีย์นี้บรรจุพระอังคารของสมเด็จพระนางเจ้าองค์นั้นด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดจารึกข้อความไว้ที่อนุสาวรีย์ ซึ่งขอเชิญเชิญมาลงไว้ในที่นี้ดังต่อไปนี้

ที่ระลึกถึงความรัก

แห่ง

สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์

พระบรมราชเทวีอรรคมเหษี

ซึ่งเสด็จถึงวงศแล้ว ค้วยเธอได้มาถึงที่นี่

เมื่อจุลศักราช 1236 (พ.ศ. 2417)

โดยความยินดีทอนใจมาก

อนุสาวรีย์นี้

สร้างขึ้นโดยจุฬาลงกรณ์บรมราช

ผู้เป็นพระราชสวามี อันมีความทุกข์

เพราะเธอเป็นอย่างยิ่ง

นำเสียดายที่ทีลาจารย์กอนชาบซึ่งทรงใจหสภนี้ ในปัจจุบันได้ถูกพวกอันธพาล
ทุบตอยแหลกละเอียดไปหมดแล้ว

ตึกแดง กุกซีโก

กุกซีโกแห่งหนึ่ง ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร จากจังหวัดบุรีรัมย์
เป็นอาคารที่ทหารฝรั่งเศสสร้างขึ้นเป็นกองบัญชาการ และที่พักของนายทหาร เมื่อ
ครั้งสงครามพิพัตครองจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อ ร.ศ. 112 ที่เรียกว่าตึกแดง เพราะตึกหลังนี้
ทาสีแดง ปัจจุบันใช้เป็นห้องสมุดประชาชน กุกซีโกสร้างขึ้นในระยะเดียวกันกับตึกแดง
ลักษณะเป็นตึกสี่เหลี่ยมหลังคาตัด ประตูเข้าด้านหน้าและด้านหลัง ฝรั่งเศสสร้างเอาไว้ซึ่งนักโทษ
โดยซึ่งนักโทษไว้ข้างล่าง ส่วนข้างบนเลี้ยงไก่เอาไว้ให้ช่วยมูลคดียุทธ

ภูเขาพลอยแหวน

ภูเขาพลอยแหวนเป็นภูเขาสูงประมาณ 150 เมตร ภูเขาสูงนี้
อยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดบุรีรัมย์ไปประมาณ 10 กิโลเมตร มีถนนไปได้สะดวก สองข้างทาง
ที่จะไปยังเขาพลอยแหวนมีวิวทัศนียภาพที่สวยงามมาก ถ้าท่านผ่านไปโดยรถยนต์ จะพบทุ่งนา
เขียวระอุไปด้วยต้นข้าว ในทุ่งสองข้างทางก็เต็มไปด้วยต้นกกนารชนิด ภูเขาประเทศ
สูง ๆ ต่ำ ๆ คล้ายกับลูกคลื่นในท้องทะเล ในตอนที่สูงก็เป็นไร โดยมากเป็นไร
พริกไทย และไร่ยางสลับกันไปเป็นระยะ ๆ งานนามเป็นอย่างไรที่เชิงเขานี้เดิม
เคยตั้งเป็นที่ว่าการอำเภอมาแล้วครั้งหนึ่ง เมื่อ ร.ศ. 2440 ในปัจจุบันนี้
เป็นที่ชุมนุมชนและสะดวกในการคมนาคม จึงย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่นั่น แล้ว
เปลี่ยนชื่อจากอำเภอพลอยแหวนเป็นอำเภอท่าใหม่

ภูเขาพลอยแหวนมีทรัพยากรธรรมชาติอยู่มากมาย เช่น ทับทิม
นิล และพลอยสีต่าง ๆ ชาวบ้านซึ่งอยู่ใกล้กับภูเขานี้ไม่นับว่าไม่อดค้ำใจ

ทำนาไม่ไค้ผล ก็พากันมาซุกพลอยไปตาม หินแร่สีต่าง ๆ เช่น สีดอกตะแบก และ
สีเหลืองก่อนจะได้พบประปรายบนภูเขาสูงนี้ แต่จำพวกที่มีสีค่าเงินมันจะเอี่ยมเหมือน
สีนิลนั้นมีอยู่ค้ำคั้น แร่หินบางก้อนจมฝังอยู่ในดิน ซึ่งมีสีแดงเข้ม และอยู่ไม่ค้อยลึก
เท่าใดนัก ส่องเอาไม้เล็ก ๆ ซุกลงไปสักหน่อยก็พบ แร่หินเหล่านี้ชาวบ้านบอกว่า
เป็นแร่ออน เขาเรียกกันว่าขี้แร่ จะนำไปเจียรไปใช้ทำหัวแหวนไม่ได้ ส่วนแร่แท้ ๆ
ซึ่งแข็งพอที่จะเจียรในได้นั้น อยู่ลึกลงไปใ้ดินมาก ต้องใช้จอบหรือเสียมซุกลงไปจึงจะ
พบ

ภูเขาพลอยแหวนมี 3 ยอด ยอดที่สูงที่สุดมีเจดีย์กลมแบบลังกาองค์หนึ่ง
เป็นทองสร้างในรัชกาลที่ 4 แต่รูปทรงไม่ค่อยงามนัก เนื่องจากเงินมีมือข้างพื้นเมือง
ไม่ใช่ช่างหลวง ยอดกลางมีศาลาคอนกรีต และหลระฆังสร้างค้ำไว้เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง
ส่วนยอดเตี้ยที่สุดนั้นเป็นลานแคบ ๆ มีมณฑปหลังหนึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
จำลอง และในเทศกาลเดือน 5 จะมีประชาชนขึ้นไปนมัสการกันอย่างคั่นหลวม

เมื่อขึ้นไปบนยอดกลางตรงศาลาคอนกรีตที่สร้างค้ำไว้ จะมองเห็น
ภูเขาตั้งสลับซับซ้อนกันหลายลูก ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีภูเขาเตี้ย ๆ อยู่
สองลูก เรียกเขายายศรีลูกหนึ่ง กับเขาสระแก้วอีกลูกหนึ่ง ทางทิศตะวันออกจะ
มองเห็นภูเขาเป็นพีดไวจนจรดทะเลทราย จะมองเห็นทะเลและปากน้ำอยู่ตรงหน้า
ไปไกลเท่าใดนัก และสามารถจะมองเห็นจนกระทั่งเกาะน้อยใหญ่ในทะเลเกือบ
หมดทุกเกาะ

มีวัดตั้งอยู่ที่เชิงเขาพลอยแหวนวัดหนึ่ง เรียกกันว่าวัดเชิงเขา แต่ใน
บริเวณวัดไม่มีสิ่งก่อสร้างวิจิตรพิสดารอย่างใด วัดนี้พระยาจันทบุรี สร้างขึ้นใน
รัชกาลที่ 4 พร้อมกับเจดีย์บนยอดเขา ต่อมาเมื่อของเดิมชำรุดทรุดโทรมไปก็มีผู้
บูรณะปฏิสังขรณ์และก่อสร้างเพิ่มเติมกันเรื่อยมา

ในปัจจุบันการขึ้นไปเที่ยวบนยอดเขาพลอยแหวนนั้นสะดวกมาก เนื่อง
จากพ่อค้าคนหนึ่งในจังหวัดจันทบุรีได้ร่วมมือกับบริจาจากเงินสร้างบันไดคอนกรีตจากเชิงเขา
ขึ้นไปจนถึงยอด เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา และสำเร็จเรียบร้อย
เมื่อปลาย พ.ศ. 2496

วัดโยชานิมิตร

วัดโยชานิมิตร อยู่ในกำแพงเมืองจันทบุรีใหม่ที่ตำบลเนินาง เจ้าพระยา
พระคลังพร้อมด้วยแม่ทัพนายกองและกรมการเมืองจันทบุรี ได้ร่วมมือกันสร้างขึ้น
ในคราวเดียวกันกับสร้างเมืองใหม่ เพื่อเป็นวัดประจำเมือง เมื่อ พ.ศ. 2377
และวัดนี้ก็ยังมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ตลอดมาจนกระทั่งถึงเวลาปัจจุบัน

กำแพงวัดโยชานิมิตรก่อด้วยศิลาแลงโดยรอบ ภายในกำแพงวัดมีสิ่ง
ก่อสร้างอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะตัวอุโบสถนั้น เจ้าพระยาพระคลังเป็นผู้สร้างเอง
ส่วนสิ่งก่อสร้างอย่างอื่นก็แบ่งให้คณะกรรมการเมืองจันทบุรีรับไปทำคละสิ่งสองสิ่ง
ตามความศรัทธา ตัวอุโบสถกว้าง 5 ห้อง มีเฉลียงรอบพระประธานในโบสถ์เป็น
พระพุทธรูปปูนปั้นซึ่งสร้างพร้อมกันกับโบสถ์ หลังโบสถ์ออกไปมีเจดีย์กลมแบบลังกาอยู่
องค์หนึ่ง สูงสัก 20 เมตร ก็มีศาลาการเปรียญอยู่หลังหนึ่ง และมีกุฏิสงฆ์พร้อมบริบูรณ์

เขาพระบาทหรือเขาคิระณุก

เขาพระบาทหรือเขาคิระณุก อยู่ตำบลพลวง ในเขตอำเภอมะขาม
ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศเหนือประมาณ 15 กิโลเมตร เนื่องจากในปัจจุบันนี้
ยังไม่มีถนนถาวร เพราะฉะนั้นการไปเขาพระบาทจึงจำเป็นต้องใช้ม้าเป็นพาหนะ
แต่ในฤดูแล้งสามารถจะนำรถยนต์เล่นไปได้จนถึงเชิงเขา และการเดินทางจากตัวเมือง
ไปยังภูเขาลูกนี้ ถ้าไปน้ำจะต้องใช้เวลาอย่างน้อยประมาณ 3 ชั่วโมง ถ้าไปรถยนต์
จะใช้เวลาประมาณเกือบสองชั่วโมงจึงจะถึงเชิงเขา จากเชิงเขา ก็จะต้องปีนป่าย
ขึ้นไปอีกประมาณ 2 ชั่วโมงจึงจะถึงยอดซึ่งมีรอยพระบาท

ที่เชิงเขามีเจดีย์องค์หนึ่ง และเมื่อไปขึ้นเขาไปได้สักหน่อยจะพบ บ่อน้ำ
สองบ่อ ชาวบ้านเรียกกันว่า "บ่อน้ำมนต์" ตกจากบ่อน้ำมนต์ขึ้นไปเกือบจะถึงรอย
พระพุทธรูป มีถ้ำใหญ่เรียกกันว่าถ้ำฤาษี ถ้ำนี้กว้างขวางมาก ประมาณว่าถ้ำมีคน
สักกัยหนึ่งเข้าไปอยู่ข้างในถ้ำนี้แล้ว ก็ไปเบียดเสียดเบียดคยัดกัน มีช่องว่างสำหรับ
เดินเข้าและเดินออกจากถ้ำได้อย่างสบาย ผู้ที่ไปนมัสการรอยพระพุทธรูป มักจะถือ
โอกาสค้างแรมกันในถ้ำนี้โดยมาก

ภายในถ้ำฤาษี มีบ่อน้ำบ่อหนึ่งเรียกกันว่า "บ่อยา" ดินในบ่อมีสีเหลือง
และร่วน เคยมีผู้เก็บเอาไปตากแล้วชงน้ำร้อนรับประทาน ว่ามีรสหอมหวานดีมาก
และได้แก่นยารักษาโรคไตหลายอย่าง เรื่องนี้จะเท็จจริงอย่างไรผู้เขียนไม่อาจรับรอง
ได้ แต่กลิ่นของดินนั้นเมื่อดมดูแล้ว จะรู้สึกว้าหลอมจริง ๆ เข้าใจว่าคนโบราณคง
จะเก็บดินชนิดนี้ไปปั้นเป็นแท่ง ๆ คล้ายดินสอ แล้วนำไปขายในตลาด ใต้เขื่อนกระดาน
ชนวนก็ใช้ได้ และสำหรับคนแพ้อากาศก็ใช้ได้

จากถ้ำฤาษีมีทางทะลุไปยังบ่อน้ำอีกแห่งหนึ่งเป็นบ่อที่ตั้งอยู่ในซอกหิน
ขนาดของบ่อกว้างประมาณเท่าชั้นตักน้ำขนาดใหญ่เท่านั้น แต่หน้าประหลาดที่น้ำในบ่อ
นี้จะตกไปสักเท่าใด ๆ ก็ไม่มีวันหมด ผู้ที่ไปนมัสการพระพุทธรูปได้อาศัยน้ำในบ่อนี้
ล้างหน้าและรับประทานกันทั้งสิ้น

บนยอดเขามีหินแท่งใหญ่ตั้งซ้อนกันขึ้นไปสูงเด่น หินที่ตั้งอยู่บนยอดสุด
มีลักษณะกลมเกลี้ยง ถ้ามองจากข้างล่างขึ้นไปจะแลเห็นคล้ายกับตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว
ต่างหากจากหินก้อนอื่น ๆ มีหินแผ่นแบนใหญ่รองรับอยู่กึ่งหนึ่ง หินแผ่นแบนนี้กว้าง
ประมาณ 16 เมตร ยาวประมาณ 30 เมตร และมีรอยลึกขุมลงไปกว้างประมาณ
เมตรเศษ ยาวประมาณ 2 เมตรเศษ รอยที่ลึกขุมลงไปนี้เชื่อกันว่าเป็นรอย
พระพุทธรูป ส่วนหินกลมซึ่งตั้งอยู่บนรอยพระพุทธรูปนั้น มีรอยกามหินที่เกิดโดย
ธรรมชาติเห็นเพียงล่าง ๆ ชาวบ้านเฒ่าแก่เรียกว่าคล้ายกับพระพุทธรูปยืน จึงเรียกกันว่า

พระฉายาหรือพระฉาย และสูงขึ้นไปจากรอยพระพุทธรูปนี้ มีพระพุทธรูปไสยาสน์องค์หนึ่ง
เป็นของปั้นด้วยปูน แต่ฝีมือไม่สู้งามเท่าใดนัก

3. การวางผีมือ

การทอเสื้อ

กก ที่ชาวเมืองจันทน์ เอามาใช้ทอเสื้อนั้นเป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่พบขึ้นตาม
ที่ชุ่มชื้น มีฝนตกชุก น้ำท่วมถึง อย่างตามท้องนา และริมหนองคลองบึง กกมีหลายประเภท
แต่ที่นำมาใช้ทอเสื้อชวามันเรียกว่า "กกกลม" เพราะมีลำต้นกลมมันเอง เล่ากันมา
ว่าแต่เดิมต้นกกก็ขึ้นตามธรรมชาติตามพื้นที่ราบลุ่มโดยทั่วไป แต่ต่อมาเมื่อการทอเสื้อ
กกมีมากขึ้นจนกลายเป็นอุตสาหกรรมถึงขนาดตั้งโรงงานทอเสื้อด้วยเครื่องจักร ต้นกก
ที่ราคาให้ขึ้นตามธรรมชาติก็ปริมาณไม่พอกับการนำมาใช้สอย จึงมีการทำนากกขึ้นเพื่อ
การนี้โดยเฉพาะ การทำนากกและสานเสื้อกกได้กลายเป็นอาชีพหลักที่สำคัญอาชีพหนึ่ง
ของชาวเมืองจันทน์มาจนทุกวันนี้ สินค้าที่ทำขึ้นโดยกกกลายเป็นสินค้าพื้นเมืองที่มีชื่อ
เสียงมาเป็นเวลานานปี

กก ต้นกกที่ตัดมาใช้การนั้น จะมีอายุประมาณ 4 - 5 เดือน เมื่อตัดมาแล้ว
จะถูกนำมาเลือกสรรตามความสั้นยาวของต้นกก ส่วนมากนิยมวัดเป็นคืบ คือตั้งแต่
3 คืบ ไปจนกระทั่ง 12 - 13 คืบ แล้วนำมาผ่าเป็นซีกเล็ก ๆ ประมาณกึ่งละ
1 กระเป๋ยคนี่ ชาวเมืองจันทน์เรียกว่าการ "จักกก" ซึ่งการจักกกเขาจะเหลือไว้
แต่ผิวของต้นกก นำมามัดเป็นกำแล้วนำไปฝังจมไว้ที่น้ำในบึง เมื่อถึงเวลาที่จะใช้ทอ
เสื้อ จึงจะนำกกนี้มาข้อมสี

กรรมวิธีของการข้อมสีนั้นจะต้องนำมาแช่น้ำให้เส้นกกนิ่มเสียก่อน จึงจะ
ข้อมสีได้ สีที่ข้อมกกเป็นชนิดเดียวกับกับสีที่ข้อมไหม ว่ากันว่าสีที่ข้อมยากที่สุดคือสีขาว
ซึ่งปัจจุบันการฟอกขาวมีเพียงแห่งเดียวที่วังสุโขทัย ซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระ
นางเจ้ารำไพพรรณี

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอเสื้อ ประกอบด้วยกทที่ย้อมสีต่าง ๆ ที่ตากแห้งแล้ว เอ็นที่นิยมทำด้วยปอกระเจา ฝีม ไม้พุงก บ้างดงนึ่ง | เมื่อเตรียมอุปกรณ์เสร็จแล้ว เขาจะชิงเอ็นกัทหู โดยร้อยผ่านฝีม มีคูตร่าง ๆ ที่จักไว้ในหมู่ข้าง ทอเสื้อคือ "ร่องร่องออกรู ร้อยรูออกร่อง " ไปจนกระทั่งเต็มฝีม

วิธีการทอ มักใช้คนสองคน ให้คนหนึ่งเป็นคนพุงกเท้าไปในระหว่าง ฝีมกับเอ็นแล้วอีกคนหนึ่งจะเป็นคนกระทม สันกัทให้เข้ามาชิดกับพร้อมทั้งพับปลายกทกันคู่

ลวดลายของเสื้อ คนพุงกมักจะเป็นคนคิดลาย เสื้อที่นิยมทอกันนั้นจะมี ลักษณะเป็นแบบลายสองชั้นและชั้นเดียว เนื้อทอเสื้อกทได้ยาวจนเป็นที่ต้องการแล้ว เขาจะตัดออกแล้วนำมาตีริมเสื้อ ซึ่งหมายถึงเอาเส้นเอ็นที่เหลือมาทำเป็นเกลียว เชือกกันคู่ ในสมัยต่อมาปรากฏว่ามีคนคิดทำเอี๊ยะพลาสติกขึ้นใช้แทน เอ็นปอกระเจา นิยมทอกันอยู่ระยะหนึ่ง เพราะดูจะเห็นยากกว่าและไม่ขาดง่าย แต่นานไปก็ปรากฏว่า คุณภาพเส้นเอ็นที่ทำด้วยปอกระเจาไม่ได้ เนื่องจากว่าเอ็นพลาสติกมักจะยืดและทำให้ ความแน่นของเสื้อคลายลง

เสื้อกทจินฑูร มีการพัฒนาขึ้นตามยุคสมัย อย่างเด่นมีการคิดประดิษฐ์ เสื้อพับขึ้นทำให้สะดวกในการใส่สอยและขนส่ง ในปัจจุบันก็มีผู้นำเสื้อจินฑูร มาใช้ ประดิษฐ์เป็นของใช้มากมายหลายชนิด ตั้งแต่เสื้อพับ กระเป๋าถือ ที่รองจาน แม้กระทั่งสิ่งประดิษฐ์ตามฝาผนังต่าง ๆ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการเสื้อกทจินฑูร เพื่อการใส่สอยอย่าง กว้างขวางยิ่งขึ้นนั้น กล่าวกันว่าเกิดด้วยพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่เจ็ด เมื่อครั้ง

เสด็จประทับ "วังสวนบ้านแก้ว" ที่อำเภอเมืองจันทบุรี พระองค์ท่านเคยมีพระราชดำริให้บรรดาข้าราชการบริพารในพระองค์ ได้ริเริ่มประดิษฐ์คิดทำขึ้นเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยใช้ชื่อว่า "อุตสาหกรรมสวนบ้านแก้ว" เมื่อว่างจากราชการกิจก็มักทรงโปรดการออกแบบเลือกเก็บเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่สวยงามและทันสมัยอย่างเช่น กระจ่างโต๊ะ เป็นต้น จนกลายเป็นสินค้าพื้นเมืองที่มีผู้นิยมทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้กักจันทบุรีเลื่องชื่อไปยิ่งขึ้น ของพื้นบ้านงานพื้นเมืองนี้ บางทีจำเป็นต้องการประยุกต์ช่วยแนวทางของศิลปยุคใหม่บ้าง เพียงแต่ว่าผู้ประยุกต์ก็ต้องรักษาเอกลักษณ์เดิมไว้เป็นแกนสำคัญ การประยุกต์โดยการทำลายแก่นสำคัญทิ้งนั้น ไม่ได้ว่าเป็นการประยุกต์ที่ถูกต้อง ศิลปะพื้นบ้านของคนไทยจำนวนมากมายที่คงเสื่อมค่าไปก็เพราะการประยุกต์ที่ขาดการมองให้ซึ่งถึงคุณค่าอันแท้จริงของ "งานศิลป์" ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์มาเป็นเวลาเป็นนาน

เสื้อจันทบูรนั้น เป็นเสื้อที่มีคุณภาพดีเยี่ยม คงทนและมีความสวยงามมาก เสื้อที่เสื้อชื่อว่ามีฝีมือเป็นอันหนึ่งหนึ่งของเมืองจันทร์ คือเสื้อที่ทอแถวหงส์วัดโรมันคาทอลิก อำเภอเมือง ว่ากันลวดลายละเอียดและทอด้วยเชิงช่างที่นับว่าเป็นชั้นครูทีเดียว เสื้อกที่ยังนิยมทออยู่ในหลายอำเภอของจังหวัดจันทบุรี นอกจากในอำเภอเมืองซึ่งใหญ่โต ขนาดเป็นโรงงานอุตสาหกรรมทอเสื้อจันทบูรที่ตั้งอยู่ที่ถนนรักศักดิ์มงคล ตำบลท่าช้าง แล้ว ก็ยังมีที่อำเภอท่าใหม่ และอำเภอแหลมงสิงห์ นอกจากนี้คุณอาจถามหาเสื้อกก็ได้เสมอตามร้านขายสินค้าที่ระลึกทั่วไปในกรุงเทพฯ

การเจียรไนพลอย

พลอย (Gemstones) ประเทศไทยมีพลอยต่าง ๆ มากมาย ไม่แพ้ประเทศพม่าและอินเดีย พลอยเหล่านี้ได้แก่ Sapphire Ruby Topaz และ Zircon หินมีของไทยมีสีเข้ม มีราคาสูงเพราะสวยกว่าของต่างประเทศ

พลอยเหล่านี้มักพบในบริเวณหินตกค้าง หรือในกลุ่มลำธาร (Alluvial) ซึ่งมีหินเหลว (Lava) แทรกขึ้นมา ทำให้หินตะกอนกลายเป็นหินแปร ส่วนมากชาวบ้านมักขุดพลอยกันจากหลุมเล็ก ๆ และตื้น แล้วล้างแร่ด้วยมือ แหล่งแร่พลอยที่สำคัญของประเทศ ที่ทำการขุดกันมากคือเขาพลอยแหวน และบางกะจะ ในจังหวัดจันทบุรี (พูนพล อาสนจินดา 2514 : 64)

นักขุดพลอยมืออาชีพ มักจะแบ่งแหล่งพลอยออกเป็น 2 ชนิด คือ (ปราโมทย์ ทักนาสุวรรณ 2520 : 68)

1. พลอยตาม ไม้ว่าจะขุดตรงไหน เป็นได้พลอยตามอยู่ทั่วไป กระจุกกระจายไม่เป็นระเบียบ
2. พลอยทาง ลักษณะของแหล่งพลอยทางนี้ คือพลอยในสายแร่ นั้นเอง ในการขุดพบสายแร่ก็จะพบแร่ไม่รู้จักหมดสิ้น พลอยทางก็เช่นกัน เป็นสายแร่ให้ขุดกันได้ โดยมีขี้พลอย หรือที่เรียกว่า ลูกแะ เป็นสายเชื่อมโยงกันไป การขุดตามลูกแะจะนำไปสู่พลอยเม็ดใหญ่ ๆ ได้

พลอยที่พบมากในจังหวัดจันทบุรีได้แก่ (พูนพล อาสนจินดา 2514 : 65)

1. เพทายหุง (Heat Treated Zircon) ประกอบด้วย เซอร์โคเนียม (Zirconium) ซิลิกอนและออกซิเจน มีกำเนิดที่บ่อพลอย จังหวัดจันทบุรี
2. ทูร์มาลี (Tourmaline) ประกอบด้วย อลูมิเนียม โบรอน ซิลิกา และน้ำ มีกำเนิดที่เขาสระบาป จังหวัดจันทบุรี และในบริเวณหินแกรนิต

3. แร่กากรุน (Corundum) ประกอบด้วยอาลูมิเนียม และออกซิเจน มีแหล่งกำเนิดที่ภพลอย จังหวัดจันทบุรี มีประโยชน์ในการทำผงขัด และเจียรในพลอยต่าง ๆ

นอกจากนี้ที่จังหวัดจันทบุรี ยังมีถ่านดินสอดัก ที่พบว่ามีคุณภาพดีที่สุดในแถบ ที่เขาพัง จังหวัดจันทบุรี การที่ให้ชื่อว่าเขาพัง เพราะเขานี้ถูกน้ำเขาชะพังลงมาบางส่วน ชาวเมืองจึงเก็บถ่านมาขาย

แหล่งที่มีถ่าน ควรจะได้รับการสนใจและพิจารณาเป็นพิเศษ เพราะนอกจากถ่านดินสอดักแล้ว อาจจะมีพบเพชรด้วยก็ได้ เพราะทั้งสองอย่างนี้เป็นแร่คาร์บอนด้วยกัน หากมีความกดดันและความร้อนเพียงพอในสมัยที่หินมีการเปลี่ยนแปลง อาจทำให้ถ่านดินสอดักกลายเป็นเพชรได้

การขุดพลอย แร่พลอยอยู่ไม่ลึก ขุดลึกประมาณ 4 เมตรก็จะพบสายแร่ ดังนั้น หลุมที่ขุดจึงไม่จำเป็นต้องกว้างนัก ประมาณกว้างยาวคันละ 2 เมตรเป็น อย่างมาก ใช้คน 2 - 3 คน ต่อหลุม โดยคนขุดข้างกลางจะขุดดินใส่บุงก็ให้คนข้าง บนค้ำขึ้นเทเพื่อร่อนหาแร่ บางหลุมที่มีแร่มากคนขุดจะขุดเป็นอุโมงค์โดยรอบหลุมจนกว่าจะหมดสายแร่ บางอุโมงค์ยาวถึง 18 - 20 เมตร จะมีผู้มารับซื้อพลอยถึงที่ เพื่อนำไปเจียรใน มีราคาตั้งแต่ 20 - 30 บาท ถึง 2000 - 3000 บาท บาง เม็ดเมื่อเจียรในแล้วเคยมีราคาถึง 3 แสนบาท (มงคล สมุณี การสัมภาษณ์ 2523)

การเจียรในพลอย (มงคล สมุณี การสัมภาษณ์ 2523) คุณสมบัติของแร่พลอยถนัดว่ามีลักษณะใดจะเจียรในอย่างไร เช่นรูป จะเจียรในเป็น เราจะนำแร่พลอยมาฝนหยาบเพื่อให้เป็นรูปร่าง จึงนำมาแต่งเหลี่ยม ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับแทนหมุน การทำเหลี่ยมนั้นทำให้เกิดครีมี การจะมีครีมีขึ้นอยู่กับเหลี่ยมที่ขึ้นอยู่กับพลอย ถ้าเนื้อหยาบจะมีเหลี่ยมมาก พลอยที่แข็งมากจะมีเหลี่ยมมาก

ถ้านำมาสองคู่แล้วไม่มีแสงต้องเพิ่มเหลี่ยมอีก เมื่อฝนเสร็จแล้วเจ้าค้อลกอฮอด ก็ค
แล้วใจได้เลย

พลอยที่มีราคามากที่สุดในหมู่แร่ต่างประเภท คือ พลอยสีชมพูอมแดง
ปัจจุบันนี้ได้มีวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วย ทำให้พลอยมีสีสรรที่สวยงามขึ้นไปอีก
เช่น พลอยแดงนั้นเป็อกแรก ๆ ชุดที่เ็นมานั้น บางทีจะมีสีม่วง แต่เมื่อนำมาอบโดยใช้
ความร้อนและซุมน้ำยากก็จะทำให้พลอยเปลี่ยนเป็นสีแดง และมีราคามากขึ้นอีกเท่าตัว
ปัจจุบันนี้การทำพลอยได้ลดน้อยลงไป มีสาเหตุ 2 ประการ คือ

1. ทางราชการสั่งห้ามในทางท้องที่ที่จะทำให้หน้าดินเสียหรือทำให้
ถนนหนทางทรุดโทรม ต้องเสียงบประมาณแผ่นดิน
2. จำนวนพลอยได้ลดน้อยลงไป ทำให้ประชาชนหันไปประกอบอาชีพ
อื่น ๆ

4. สาขาคหกรรมศิลป์

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศไทย มีชาย
ทะเลยืดยาว และเกาะเล็กเกาะน้อยเป็นจำนวนมาก ทั้งมีฝนตกตามฤดูกาล จึงทำ
ให้จับห่อรีคู่ผสมบุรณไปค้าขายสัตว์น้ำประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และบนพื้นดินก็
อุดมไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก พอที่จะนำทรัพยากรทางทะเล
และบนบกมาประกอบเป็นอาหาร และเก็บอุตสาหกรรมในครอบครัว จนเป็นสัญลักษณ์
ของเมืองจันทน์ไค้ บะลิว สร้อยแก้ว (มะลิว สร้อยแก้ว 2523 : 150 - 156)
อาหารพื้นเมืองที่นำมาศึกษา คือ คัมหมูชะม่วง และกวยเตี๋ยวดัดปู

คัมหมูชะม่วง (คัมหมูก้าโอบชะม่วง)

อาหารพื้นเมืองที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของจังหวัดจันทบุรี เห็นจะเป็นหมูชะม่วง
เพราะเป็นที่นิยมชอบรับประทานกัน และเป็นที่ยุ้จักกันทั่วไป แพบทุกจังหวัดในภาค
ตะวันออก ไม่ว่าใครเมื่อไปถึงจังหวัดจันทบุรี เป็นต้องถามหาหมูชะม่วงกันแพบทุกคน

และในการเลี้ยงแตกต่างกันออกไปเมื่อจันทร์ ทางเจ้าภาพก็ต้องมีหมูชะมวงด้วย
 1 อย่าง ในบรรดาอาหารหลาย ๆ อย่าง เพราะถ้าไม่มีหมูชะมวงบรรดาผู้ไปเยือน
 ก็จะถามหา ฉะนั้น จึงต้องจัดไว้เป็นอาหารต้อนรับผู้ไปเยือนเมืองจันทร์จนกลายเป็น
 เป็นสัญลักษณ์ของเมืองจันทร์

ประวัติและความเป็นมาของการต้มหมูชะมวงนี้ ไม่สามารถจะสืบทราบ
 ได้ว่าใครเป็นคนคิด หรือริเริ่มขึ้นเป็นคนแรก จึงได้พบบุญสูงอายุเพื่อทราบเรื่องราว
 ว่ากันว่าหมูชะมวงนี้มีการทำมาช้านานแล้ว เพราะคนสมัยโบราณมีความเฉลียว
 ฉลาด และมีเวลาว่างพอที่จะคิดประดิษฐ์ คิดแปลงการปรุงอาหารให้มันอร่อย
 ยิ่งขึ้น และคิดว่าท่านคงคิดแปลงมาจากหมูนุ่มเก็บมันเอง เพราะหมูเป็นอาหารหลัก
 ในการที่จะนำไปทำอาหารได้หลาย ๆ อย่าง จากหมูนุ่มเพียงแค่มีสหวาน ๆ เค็ม ๆ
 เมื่อรับประทานแล้วเบื่อ จึงได้นำใบชะมวงมาฉีกใส่ลงไป ทำให้หมูนุ่มเก็บมันเปรี้ยว
 เพ็ชขึ้นเป็น 3 รส เมื่อรับประทานแล้วอร่อยกว่าเดิม จึงทำกันมาเรื่อย ๆ และการ
 นำใบชะมวงมาใส่เพราะว่าใบชะมวงหาง่าย ทำได้ง่าย คือใบกรอบ เพียงแค่นี้ก็
 ไม่ต้องหั่นก็ใส่ลงไปได้เลย ต้นชะมวงนี้ขึ้นชุกชุมมากในจังหวัดจันทร์ ขยายพันธุ์
 ทางเมล็ดหล่นตรงไหนก็ขึ้นที่นั่น เจริญเติบโตรวดเร็ว แต่ตอนยากเพราะต้นชะมวง
 มียาง

ต้นชะมวงมีชื่อทางวิทยาศาสตร์ *Garcinia Cowa* อยู่ใน
 Family Guttiferao ลักษณะเป็นไม้ยืนต้น มีน้ำยางสีเหลือง ใบเรียง
 ตัวแบบ opposite ใบมี Stipule ตัวใบหนาเก็บมันและกรอบ
 ต้นชะมวงนี้ มี ดอกออกตามซอกของใบ เป็นดอกแบบสมบูรณ์เพศ จึงแพร่พันธุ์ได้ง่าย
 พอสุกสีเหลือง ๆ เนื้อที่ติดกับเมล็ดก็รับประทานได้ แต่ไม่นิยมรับประทาน

ใบชะมวงนี้ชาวเมืองจันทน์มิใช่แต่ต้มหมุชะมวงอย่างเดียว ยังนิยมใส่แกงกับปลาด้วย ใช้แกงได้ทั้งปลาน้ำจืดและปลาน้ำเค็ม น้ำพริกที่ใส่แกงเหมือนน้ำพริกแกงส้ม ก็คือแกงส้มธรรมดานั่นเอง แต่ใส่ใบชะมวงลง แทนผักและแทนส้มมะขามไปในตัวได้เลย เพราะใบชะมวงมีรสเปรี้ยวอยู่แล้ว เช่นเดียวกับแกงส้มปลาต้มใบมะขามอ่อน หรือ แกงส้มปลากับใบเต้าอ่อนนั่นเอง นอกจากนี้การต้มชะมวงในปัจจุบันยังมีวิธีการที่ทำให้น้ำใสสวย นำมารับประทานกว่าเคิม

ต้มหมุชะมวง
เครื่องปรุง

หมูเนื้อแดง .7 กก. (7 ซีก) ล้างให้สะอาด หั่นเป็นชิ้นโตประมาณ 2 นิ้วมือ หมุสามชั้นชนิดคือน้ำหนัง .3 กก. (3 ซีก) ซูดหนังให้สะอาด แล้วจึงล้าง หั่นชิ้นโตเท่าเนื้อหมู ผึ่งตะแกรงให้แห้ง

ใบชะมวง เลือกไว้แต่ใบเพสลาด ฉีกเอิ้นกลางออกทิ้ง แล้วฉีกใบละ 4 - 5 ครั้ง หลังจากนั้นล้างน้ำสงให้แห้ง เปิดฉีกและล้างน้ำแล้วกองให้ได้ประมาณ 1 จานข้าว

หอม ขนาดกลาง	8 หัว หรือ	15 กลีบ
กระเทียม	3 หัว หรือ	10 กลีบ
ข่า	15 แวน	หั่นบาง ๆ
กะปิ	1 ช้อนโต๊ะ	
พริกไทย	15 เม็ด	
เกลือ	1 ช้อนหวาน	
น้ำตาลทราย	2 ช้อนโต๊ะ	
น้ำตาลปีบ	น้ำตาล	

วิธีปรุง

เอาหอม กระเทียม ข่า และกะปิ เมาไฟ
 ต้มเกลือส่วนหนึ่งกับพริกไทยให้ละลาย แล้วจึงใส่หอม กระเทียมเผา
 คำหอมกระเทียมพอแตก (ไม่ให้ละลายเสียเพราะจะทำให้หน้าขุ่น แล้วใส่กะปิเผา
 คำพอเข้ากัน)

เอากระทะตั้งไฟ ใส่น้ำตายทราย เติมน้ำมันคั้นน้อย ใส่น้ำมันหมูเล็กน้อย
 ยีให้เหลืองแก่ จึงใส่หมูคนพอเข้ากัน ไม้ตักให้หมูสุกก็ใส่เครื่องที่ปรุงไว้พร้อมทั้งใบ
 สะมาง ผัดพอหอม แล้วใส่หน่อ เอน้ำจางกะทะใส่ลงไปด้วย คู่น้ำและเนื้อ
 พอเหมาะกัน ใส่น้ำเกลือที่เหลืองไปเพื่อจืดรส เติมน้ำปลา น้ำตาลปิ๊บให้ใคร่รสตามชอบ
 หากไม่เปรี้ยว จะเติมน้ำส้มมะขามเปียกไปบ้างก็ได้ เคี่ยวไฟขนาดกลาง พอหมู
 เปื่อยก็ใช้ได้ (ถ้าหากน้ำมันล้นหน้ามากก็ต้อนออกได้)

ยี่น้ำตาลให้ใหม่เสียก่อนใส่หมูนั้น ก็เพื่อสีจะได้สวย ถ้าจะทามากกว่านี้
 ก็เพิ่มได้ตามส่วน

เครื่องปรุงและวิธีทำที่เขียนมานี้ เป็นตำรับของคุณยายเป้า สำนึกบุญปกิจ
 (เป้า บุคย์พิลิตี) มารดา คุณหญิงทองก้อน จันทวิมล คุณยายเป้าท่านเป็นผู้มี
 ความรู้กว้างขวางในเรื่องอาหารกาวหวานของจังหวัดจันทบุรีท่านหนึ่ง

กวยเตี่ยวผัดปู

เครื่องปรุง กวยเตี่ยวสดเส้นเล็ก 1 กก. ปูทะเลหรือปูม้า 1 กก. ถั่วงอก 1 กก.
 ต้นกุ่มตำ 1 กำมือ แตงกวา 2 - 3 ลูก น้ำปลา น้ำตาลทราย น้ำอ้อย น้ำมะขาม
 เปียกหรือมะขามสดก็ได้ หัวปลี น้ำมันหมู พริกแห้ง 5 - 10 เม็ด หัวหอม พริกป่น
 มะพร้าวขูด 1 กก. มะนาว

วิธีทำ นำเส้นกวยเตี๋ยว ล้างน้ำใส่ตะแกรงไว้ นำพริกแห้งแกะเมล็ดออกล้างน้ำให้สะอาด ปอกหัวหอม แล้วตำรวมกันให้ละเอียดพักไว้ นำปูบาแกะกระดองออก ตักตัวปูออก 2 ห่อน แล้วผ่า 2 ซีกอีกครั้งหนึ่ง ถ้าตัวเล็กไม่ต้องผ่า 2 ซีก ตักปลายนิ้วปูและแหลม ๆ ออกเสียข้าง ส่วนก้ามใหญ่ตัด 2 ห่อน ทุบให้แตกพักไว้ แต่งกวาล้างสะอาดผานยาว ๆ แล้วหั่นขวางอีกครั้งเป็นชิ้นเล็ก ๆ ถ้างอกล้างสะอาด ต้นกุ่ม่ายล้างสะอาด ตัดท่อนโคนไว้รับประทานสด ๆ ยาว 5 - 6 นิ้วฟุต ส่วนใบไม้ตัดยาวท่อนละ 1 นิ้ว กว ๆ พักไว้ หัวปลีเอาแต่ตอน ๆ ผ่าเป็นชิ้นเล็ก ๆ ล้างน้ำด้วยน้ำมะนาวให้ขาว จัดใส่จานรวมกับต้นกุ่ม่าย ถ้างอกคิมไว้รับประทานกับกวยเตี๋ยว

คั้นกะทิแยกหัวไว้สัก 2 ถ้วย แล้วคั้นต่อไปให้ได้ 3 ถ้วย แยกไว้ต่างหาก นำหัวกะทิใส่กะทะเคี่ยวพอแตกมัน ตักน้ำพริกที่ตำไว้ใส่ลงผัดให้หอม นำปูที่เตรียมไว้ใส่ลงคนให้เข้ากันนำพริก ใส่น้ำปลา น้ำอ้อย คนไปมากกว่าปูสักจึงเติมกะทิอีก 3 ถ้วย ใส่น้ำมะขาม พอเดือดชิมดูให้มีรสเปรี้ยว เค็ม หวาน ต้องให้รสจัดหน่อย จึงนำเส้นกวยเตี๋ยวที่ล้างไว้ใส่ลงคนให้ทั่ว พอน้ำกะทิเริ่มแห้งให้ลดไฟอ่อนลง คนจนน้ำกะทิแห้ง เส้นนี้บึงจึงใส่ถั่วงอก ใบกุ่ม่าย แต่งกวาหั่นคนให้เข้ากัน ถ้าแห้งมากก็ให้เติมน้ำมันเพิ่มหรือน้ำมันหมูลงช่วยให้ไม่ติดกันกะทะก็ได้ จึงตักขึ้นใส่จานปรุงรสด้วย มะนาว น้ำตาลทราย พริกป่น และรับประทานกับผักสดที่เตรียมไว้

การทดลองการ ถ่ายทอดกรรมกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

บทคัดย่อ

ของ

อำไพ มหาสิทธิ์ระกุล

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2525

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบ ผลการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม
ท้องถิ่น ระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ค่ายพักแรม
กับกลุ่มควบคุม ที่มีต่อความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติ ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
ของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาทดลองครั้งนี้มีจำนวน 60 คน เป็นนักเรียนที่กำลัง
ศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2) ของโรงเรียนในจังหวัดจันทบุรี แบ่งกลุ่มตัวอย่าง
ออกเป็น 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน โดยให้แต่ละกลุ่มได้รับการ
ถ่ายทอดด้วยวิธีที่แตกต่างกัน เครื่องมือเครื่องใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่
แบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แบบสอบถามวัด
ทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และโครงการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นใน
จังหวัดจันทบุรี

ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม
มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มควบคุม
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ
และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนใน
ห้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

THE EXPERIMENTS IN CULTURAL HEARITAGE PROGRAMS FOR
THAI ADOLESCENTS IN CHANTABURI PROVINCE

AN ABSTRACT

BY

AMPAI MAHALEETRAKUL

Presented in partial fulfillment of the requirements

for the Master of Education degree

at Srinakharinwirot University

February 1982

The objective of this study was to compare the effects of the transferred local cultural heritage to the adolescents in Chantaburi Province in the aspects of knowledge, comprehension, and attitudes towards the local cultural heritage among three groups the classroom group, the camping group and the controled group.

The total subjects in this experimental study were 60 M.S.2 students from the school in Chantaburi Province in 1980. The subjects were devided into two experimental groups and one controled group, in which each group comprised 20 students. Each group was treated in different ways. The devicos for collecting data were a local cultural heritage achievement test, a local cultural heritage attitude questionair.

The results of this study were.

1. The classroom group and the camping group had significantly greater knowledge as well as attitudes towards the local cultural heritage than the controled group, at the .01 level.
2. The camping group had greater knowledge as well as attitudes towards the local cultural heritage than the classroom group, at the .01 level of significant.